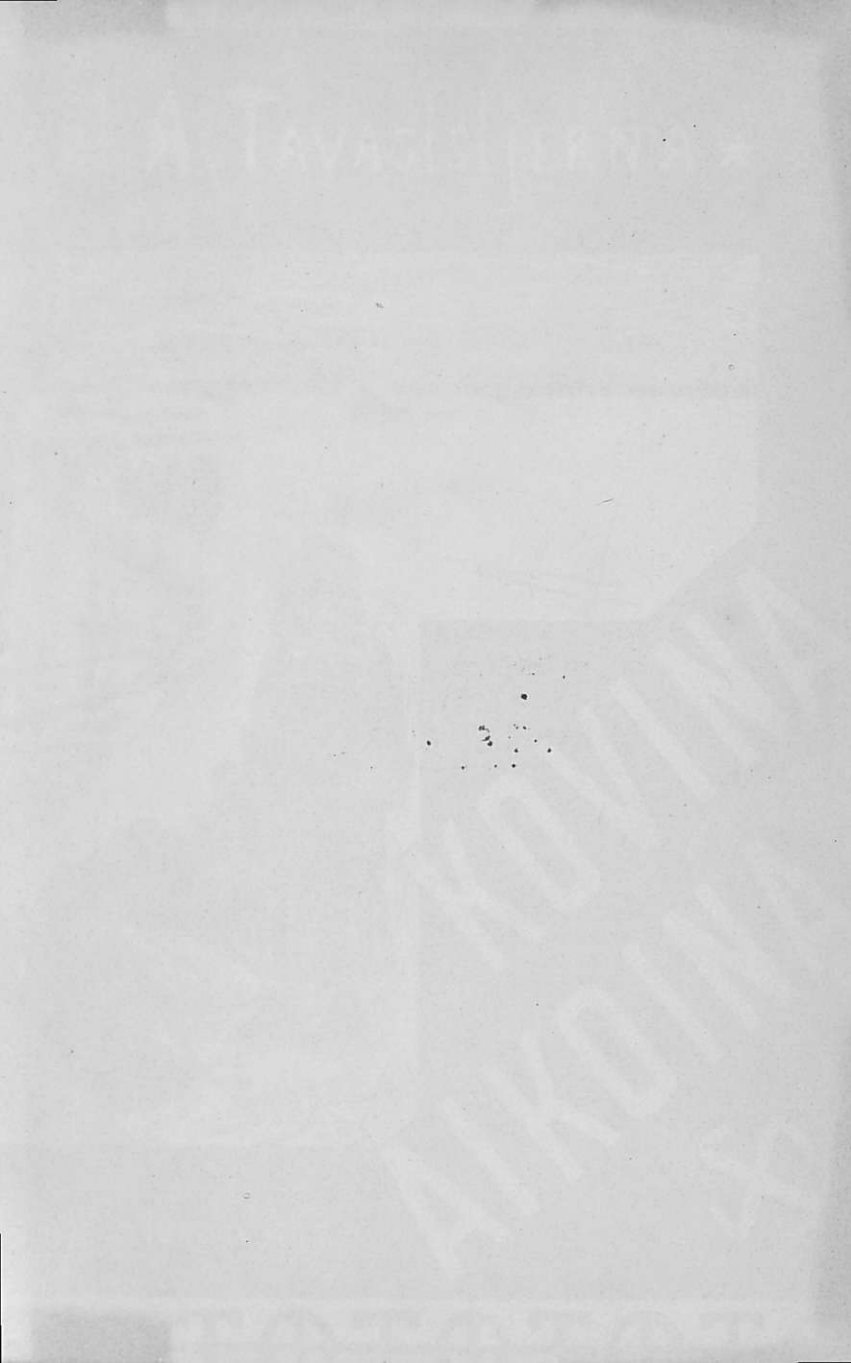

UNIV. BIBLIOTH.
★ 1900 ★
HELSINGFORS

KOVINA AIKOINA

Kertomus Suomen viimeisten nälkävuosien ajoilta

KIRJOITTI

Karl A. Tavaststjerna

SUOMENSI

Juhani Aho

PORVOOSSA
Werner Söderström

Porvoossa,
Werner Söderströmin kirjapainossa, 1892.

KOVINA AIKOINA.

I.

Kiemurtelevaa alamäkeä laskeutuivat ruskean hevosen vetämät rattaat täynnä likasen harmaihin säkkeihin ahdettuja lumppuja. Mäen päällä oli harmaataloinen hämäläiskylä, jota ei juuri voinut erottaa takana olevasta tummasta taivaasta. Kylän pohatan yksinäinen kaksikerroksinen huone näkyi vähän selvemmin, sen nurkat ja ikkunan pielet kun kerran olivat olleet punamaalilla maalatut, savupiiput valkeiksi kalkitut ja lasit nyt vaalenneella kitillä kitatut.

Mäen päällä oli tienhaara; leveämpi tie jatkui kylän kautta, eikä sen leveyttä suuresti enentänyt siihen yhtyvä kyläntie. Se oli suuri valtamaantie Helsingistä Hämeenlinnaan ja sen vanha liikeväylä pysyi riippumattomana kylänteiden pienistä lisistä.

Mies, joka myötämässä oli kävellyt lumppukuormansa jälessä, hyppäsi yhtäkkiä rattailleen, holtasi hevostaan ja niin pani rusko kankeat koipensa nopeampaan liikkeesen ehtiäkseen pois kärryjen tieltä, jotka yhä enemmän painuivat kintereille alamaässä. Alhaalla oli syväojainen suo, josta oli mustaa maata heitettynä kahden puolen tietä, sekä pieni silta, joka vei kaitaisen, mutkittelleen metsäpuron yli. Tässä asettui rusko taas tavalliseen arkikävelyynsä ja huiskautti vaan uppiniskaisesti tuuheaa häntäänsä, kun ajaja tapansa mukaan näppäsi sitä piiskallaan. Hevonen ja hevosen haltija vaipuivat molemmat omiin ajatuksiinsa. Edellinen loikoi rauhallisesti vatsallaan, piippunysä hampaissa, likaisen lumppujensa päällä, jälkimäinen käveskeli alahuuli lerpallaan, korvat luimussa ja koko hänen takkuisesta olennostaan näkyi kärsivällisyyden tuima päättäväisyys.

Oli keväinen talvipäivä kesäkuussa v. 1867. Tuuli puhalsi tuikean kylmästi koillisesta ja nakkeli tielle yksinäisiä suuria lumihuteita, jotka jäivät sulamattomiksi kylmään maahan. Hevosmiehen tylsä, laimea katse harhaili yli jäykän maiseman, jossa ei vielä näkynyt vihreyden jälkeäkään, vaikka aurinko nousi pilvien takana jo kello 3 aamulla ja vaikka koko yö oli valoisa kuin aikainen puhde. Kevät ei vielä ollut saapunut, vaikka juhannus jo oli aivan

ovella, ja olipa niitä, jotka eivät uskoneet, että se enää ollenkaan tulisikaan tänä vuonna. Nykyisen sukupolven aikana oli kesä tähän aikaan jo aina ollut kukkeimmillaan. Nyt oli järven jää oikealla puolen tietä vielä valkeana, lumikinokset pysyivät itsepintaisesti pohjoiseen päin antavissa mäkirinteissä ja aitain kupeilla, pikku koivut tuskin vielä tekivät nuppua ja pajupensaissa suo-ojan reunalla oli vielä pieniä kissankäpäliä jälellä niinkuin maaliskuussa ennen. Hevosmies tuli ajatelleeksi, että nyt se kai viimeinkin tulee se viimeinen tuomio tänä vuonna, koska Jumala oli kääntänyt ylösalasin koko maailman menon. Mutta sitten alkoi hän kohta tuumia, mitenkä ainakin loppua odottaessa saisi sammutetuksi sekä oman nälkensä että ruskon, aikoi taas hotaista ruoskallaan, mutta jätti sen tekemättä ja tarkasteli kuormansa päältä vanhaa apumiestään.

Sillä ruskonsa avullahan hän oli päässyt yli pitkän talven, sehän se oli häntä auttanut, kun hän heti uudelta vuodelta oli ollut pakoitettu jättämään torppansa Pohjanmaalla ja lähtemään katoa ja rehun puutetta pakoon tälle pitkälle matkalle työansiota etsimään. Hän ei katunut, että oli tehnyt sen näin ajoissa — päinvastoin! Kotipitäjässään olisi hän saanut odottaa ansiota ja sillaikaa olisi rusko kuollut nälkään hänen käsissään. Nyt oli hän ainakin pelastanut pääelinkeinonsa. Kyllähän ero vaimosta

ja torpasta oli saanut hänet kovalle koetukselle, mutta kun se kerran oli tehty ja kun hän oli heittänyt sekä vaimonsa että kolme lastaan ja kaksi nälkäistä lehmäänsä Herran ja talonisännän huomaan, niin alkoi tulevaisuus näyttää hänestä turvallisemmalta. Rivakka kolmenkymmenen vuoden ikäinen mies, jolla oli oma hevonen, mikä ei liikannut eikä ollut pilan vanhakaan, tulisi kyllä toimeen, vaikka hätä Pohjanmaalta leviäisikin yli koko muun maan.

Työpalkka joka olisi ollut lähetettävä kotiin vaimolle, oli tosin kaikki mennyt hänen itsensä ja ruskon suuhun, mutta olihan niillä siellä kotona nyt kaksi vatsaa vähemmän ja mitenkä Herran nimessä sitä olisi muutenkaan tehnyt! Olihan aina parempi, että yksi vaimo, kolme lasta ja pari lehmää näkivät nälkää kuin että hyvä hevonen ja terve mies vielä olisivat kurjuutta lisänneet. Ne olivat nämä hänen käytännöllisen, yksinkertaisen talonpoikaisjärkensä tuumia. Ja ne antoivat hänelle viisaan rauhan.

Hän oli harhaillut pohjois-Hämeessä, jossa rusko ansaitsi heidän leipänsä Tampereen tehtaiden ajoissa. Sitten oli suuremman palkan toivo houkutellut häntä yhä edemmä eteläänpäin, jossa ei hätä vielä ovelle kolkuttanut, jossa paremmilla ihmisillä oli rahaa ja talollisilla vielä heiniä ja leipää. Viimeksi oli hän omalla uhallaan lähellä Hämeenlinnaa ostanut vähillä säästörahoillaan lumppuja,

joita nyt oli matkalla kaupitsemaan Tervakosken paperitehtaasen. Aate ei oikeastaan ollut hänen oma keksimänsä, vaan oli hän saanut sen keskustellessaan erään hämeenlinnalaisen kauppamiehen kanssa, joka olisi tahtonut häntä itselleen samaan palvelukseen. Hänen pohjolaisten yritteliäisyytensä oli auttanut häntä panemaan toimeen tämän loistavan tuuman. Nyt ei ollut enää kuin peninkulma tehtaalle, jossa hän toivoi voivansa nostaa uudet paperisetelinsä, — ehkä kokonaista kolme kappaletta, jos onni olisi myötäinen.

Aivan ehdottomasti sylkäsi hän nyt ruskean tupakkisyljen tiepuoleen, alkoi viheltää reipasta laulun nuottia ja kiskasi ohjaksiaan niin tiukasti, että rusko huiskautettuaan häntäänsä isoksi vastalauseeksi, heittäysi taas hölkkäjuoksuun pitkän kävelynsä perästä.

— Hevonen! huusi hän, juostaanpa vähän, niin sitten saadaan suurusta eikä tarvita ruuhen laitoja pureskella.‡

Ruskokin innostui isäntänsä hyvästä tuulesta ja lähti laskemaan melkein täyttä ravia koivukäytävän läpi, jonka luonto oli istuttanut kahden puolen tietä tuonne herrastaloon saakka, mikä näkyi kylältä vähän loitompana. Avonaisen portin läpi ajaa remuutti kuorma hovin tiluksille. Ei näkynyt ainoatakaan ihmistä avaroilla autioilla vainioilla, joilla

viime vuoden laiho vielä oli kellastuneena kulona, vaikka sen jo tavallisessa menossa olisi pitänyt tehdä tähkää tähän aikaan vuodesta. — Saapi se tuoki hovilainen odottaa satoaan, tuumaili hevospies sydämmensä sisimmässä sopukassa vähän ilkahtaen. Nyt kohtasi Jumalan viha sekä herroja että talonpoikia eikä haitannut, vaikka edellisetkin saivat kerran vähän kokea kohtalon kovia iskuja, jotka tavallisesti aina sattuivat talonpoikiin ja mäkitupalaisiin. Mutta tällä kertaa eivät herratkaan pääsisi vapaiksi, vaikka istuivatkin koreissa kartanoissaan ja polttelivat karttuusitupakkaa, pelasivat korttia ja maksoivat työmiehen palkan seteleillä täytetyistä pöytälaatikoistaan. Yleensä ei heillä mahtanut ollakaan muuta tekemistä. Mutta nyt tähkisivät suuretkin pellot vasta heinäkuussa ja joutumattoman viljan kylmäisi elokuun ensi halla. Mistäpähän sitten ottivat rahaakaan pöytälaatikkojensa täytteeksi . . .?!

Oikeastaan ei hänellä ollut mitään herroja vastaan, olivathan ne päinvastoin hyvät olemassa, kun sato tuli huono ja talonpojan piti lähteä työansiolle. Olihan hän itsekin useat kerrat saanut hyvillä ehdoilla isännältään sekä siementä että rehua, mutta kuitenkin! Eikä hän voinut olla vähän vahingon iloa tuntematta siitä, että Jumala kerran itsekin jakoi oikeutta muotoon katsomatta ja että hän antoi kaikkien kärsiä kaikkien synneistä eikä ainoastaan

talonpoikain. Sillä joskin herrat, joilla aina oli hyvät päivät, tekivätkin syntiä vähä vähemmin kuin talonpojat, syyttömiä eivät he suinkaan olleet hekkään! Syytön ei ollut kukaan ihminen. Oli hän nähnyt juovuksissa sekä vallesmannin että ruunuvoudin, vaikk'eivät ne olleetkaan huutaneet ja tapelleet niinkuin talonpojat. Sentähden oli Jumalan rangaistus heillekin ansaittua.

Siitä huolimatta asetteli hän housujaan ja hatuaan vähäsen, kun loitompaa näki herrastalon matalien katon häämöittävän pienen kylän matalien töllien ylitse. Herrastalon suuruus vaikutti häneen ja kun hän oli kylän läpi ajanut, laskeusi hän alas kuorman päältä, laitteli ruskon otsatukkaa päitsien alla, iski sitä pistokkaalle saadakseen ryhtiä paremaksi ja valmistautui juhlakulussa menemään herrastalon ikkunain ohitse, sillä sen hän oli jo nähnyt, että tie kulki aivan likitse.

Kuta lähemmä hän tuli mustia ikkunan ruutuja, jotka niinkuin kylmät tarkkaavat herrasväen silmät tuijottivat tietä pitkin, sitä enemmän tunsi hän, kuinka hänen toivotuksensa äsken olivat olleet pahat. Sillä tuollahan ei ollut ainoastaan yksi päärakennus — kaksikinhan niitä oli! Se, joka oli lähempänä tietä ja ikäänkuin piti silmällä ohikulkevia oli vanha, arvokas ja mustunut. Se oli kaksikerroksinen ja vetäytyi ylhäisesti maantiestä pois lehdettömäin he-

delmäpuitten taaksi, — ne olivat varmaankin omena-, päärynä ja kirsimarjapuita, arvaili hän.

Oli oikeastaan tyhmää, että herrasväet rakensivat huoneensa noin likelle maantietä häiritsemään matkustajaparkain tierauhaa, tuumaili hän. Toinen rakennus oli aivan uusi ja suuri ja komea, päädyt suipot ja kaikkialla puuhun leikeltyjä koristuksia. Vasta maalattu se myöskin oli ja siinä se oli leveänä, koreana ja itsetietoisena keskellä suurta puutarhaa, niin että kyllä se ehkä pysyisi pystyssä tuo herra, vaikka halla panisikin viljan. Pohjolainen ajatteli ohimennen, että mitähän herrasväet sanovat ruskosta ja hänestä, kun näkevät heidät, ja varmaankin he nyt parhaallaan ikkunoista tähystelevät — mitäpä niillä olisi muutakaan tekemistä! Surukseen tunsii hän kuitenkin, ett'ei tässä hyvin juuri miltäkään mahdettane näyttää, ja alakuloisena, melkein nöyränä äskeisen uhkamielisyytensä jälestä, ajoi hän tuulimyllyn ohitse, joka seisoi liikkumattomana jauheiden puutteessa; — sen talon kannatti pitää omaa tuulimyllyäkin! Sitten koukistui tie ja hänen täytyi useita satoja kyynäriä kulkea suoraan noita tuikeita, mustasilmäisiä ikkunoita vastaan, voimatta täältä asti nähdä, oltiinko häntä katsomassa eli ei. Häneen vaikutti niin vastenmielisesti se, että häntä näkymätön herrasväki sieltä tarkastelee, että hän ihan hypähti, kun talon ruokakello samassa soitti

päivällisille ja sen ääni kuului selvästi ja helakasti läpi kylmän ilman. Kun hän vihdoinkin oli aivan puutarhan kohdalla, jossa oli suuri valkeaksi maalattu portti, kääntyi tie taaskin ja hän ehti pikimmältään nähdä, että noissa mustissa, valkeilla uutimilla varustetuissa ikkunoissa ei ollut ketään katsomassa.

Kunnioituksen tunne täytti hänen rintansa, kun hän kulki vanhan rakennuksen ohi ja helpoituksesta huoaten ajoi hän edelleen. Parin minuutin kuluttua oli hän sivuuttanut hovin ulkokuoneetkin.

Mutta silloin tuli häntä vastaan maantiellä kaksi herraa. Kävelystä ja heidän tavastaan puhella huomasi jo heti, että herroja ne olivat nuo. Pohjalainen ruopasi lakkia kädellään ja vastaukseksi sai hän lyhyen sotilasmaisen hyvän-päivän toiselta lihavamalta herralta, joka oli kaunis, leveähartiainen mies, ryhti jäykkä ja pienet viikset ylöspäin kiverretyt.

Ne tarkastelivat tutkivalla silmällä häntä ja hänen kuormaansa.

— Miste olet? kysyi tuo pönäkämpi herroista huonolla suomenkielellä.

— Pohjanmaalta olen, vastasi ajaja ja seisatti hevosesensa.

— Työtä haussa?

— Missäpä häntä muussakaan kuin työn haussa.

— Joko siell' kotipuoli hätä kantapäät polke?

— Eiköpä ehkä jo poleksine . . . lähdin sieltä jo kohta uuden vuoden jälkeen, mutta liki se jo silloinkin piteli . .

— Viet lumppuja paperitehtaasen, näen mä. Mutta mites sitten aijot?

— Tottapahan hätä keimon keksii . . .

— Vähä työtä tene aika?

— Ainahan tuota työtä on, kun lie tekijätä.

— Kuules häntä vaan! virkkoi herra ruotsiksi, kääntyen toverinsa puoleen. — Milloinka nämä meidän hämäläiset oppivat tuolla äänellä puhelemaan?

— Kai se kestää odottaa, vastasi toinen, tyynti hymy huulillaan, joihin piiloutui ivaakin puoleksi. — kai se kestää odottaa . . .!

Mustaverinen, pitkä pohjolainen oli ottanut lakin päästään puhellessaan herrain kanssa ja kuta kauvemmin hän katseli tuota pönäkkää koukkunokkaista herraa, sitä suurempi kunnioitus hänessä heräsi. Hänen talonpoikaisvaistonsa sanoi hänelle, että tuolle sitä pitää osoittaa kunnioitusta jos kenellekään. Toinen, joka oli rauhallisen näköinen, jolla oli ystävällinen hymy huulilla ja katse lempeä, se oli varmaankin vaan tämän toisen pehtori. Ja salaisesti hän tätäkin tarkasteli, asetellessaan lakkia paikoilleen päähänsä.

— Mike nimi? kysyi pönäkkä herra taas.

— Kalleksihan nuo on sanoneet.

— Ei, vaan liikanimi?

— Kalle Pihl.

— Sotamiehen poika? Vai oletko itse ollut sotaväessä?

— En, vaan ukkovaari lie siellä ollut Ruotsin aikaan.

— No, siinepä selitys, miksi sinulla on miehen ryhtikin! lopetti hän kuulustelunsa ja käänsi hyvästi sanomatta selkänsä pohjolaiselle.

Mutta toinen herra silmäsi vielä kerran hevosta ja miestä ja juuri kuin olivat lähtemäisillään, sanoi hän hyvällä suomenkielellä:

— Jos ette saa tuottavampaa työtä muualla, niin tulkaa Kotkaksiin. Huomenna aletaan ajaa lantaa pellolle, sillä kesä tulee tuossa paikassa, kun kerran saadaan lämmintä ilmaan, ja silloin tarvitaan kaikki miehet työhön.

Hän nyökäytti ystävällisesti päätään pohjolaiselle, joka oli vähän ihmeissään siitä, että herra oli puhutellut häntä näin ystävällisesti, ja sitten poistui he kartanolle päin.

Mutta hevosmies kiipesi kuormansa päälle, tuumien tätä kohtausta ja koettaen arvailla, keitä nuo herrat oikeastaan olivat olleet. Ja hän jäi siihen päätökseen, että pönäkkä oli Kotkaisten herra ja tuo ystävällinen ainoastaan hänen pehtorinsa.

II.

Kun ensimmäinen kesäpäivä puolen vuoden pituisen talven jälkeen koitti, säteili se lämpöä ja siunausta yli kangistuneen Suomen niemen. Vaikka lämpimät ilmat tulivat niin myöhään, että ne melkein sattuiivat yhteen kesäpäivän tasauksen kanssa, unohtivat kuitenkin kaikki hetikohta pitkän odotuksensa, ja toivon ikuisella luottamuksella uskoivat he, että kesä vielä voisi korvata myöhäisen kevään. V. 1867 ei ollut mitään kevättä Suomessa.

Lämmintä leyhähti yhtäkkiä ilma täyteen eräänä aikaisena aamuhetkenä, etelätuuli puhalteli ja varjossa oli 25 astetta lämmintä, samalla kuin aurinko ensi kerran monen pitkän viikon perästä kohosi tumman sinisen taivaan kannelle suurena ja kirkkaana. Ylimeno harmaasta takatalvesta häikäisevään kesäpaisteeseen oli niin nopea, että sarvikarja, joka ruuan puutteesta jo oli lakannut märehäimästä pimeissä parsissaan, alkoi iloisesti ammuja ja kyt-

kyviään kiskoa, hevoset hirnuivat ja polkivat jalkaa, vasikat ynisivät ja lampaat määkivät lamponave-tassa. Veltto sikakin nosti voimakkaalla kärsällään pahnansa oven saranoiltaan ja höyhenkarja soitteli puutorvia tässä elukkain juhlakonsertissa.

Ihminen heräsi kuullessaan kaiken tämän ilon ympärillään, hieroskeli hämmästyneenä silmiään eikä tahtonut ottaa uskoakseen, mitä näki. Hän oli nukkunut pitkään, sillä päivä paistoi jo ikkunasta sisään ja tämä varhainen aamu oli paljoa valoisampi kuin eilinen puolenpäivän aika.

Riemuvoittoinen aurinko, joka tänään herätti iloa niin laajalti, heitti kimpun virkeitä säteitään eräästä korkeasta ikkunasta sisään, joka oli Kotkaisten kartanon toisessa päädyssä ja jonka uutimia ei ollut pitkään aikaan tarvittu laskea alas suojaksi aamuauringolta. Sen kirkas valo herätti unestaan miehen, joka yhtäkkiä hieraisi unen silmistään, kysyi aikaa kelloltaan ja varovasti avasi ikkunan raolleen, heittääkseen sen samassa huumautuneena selälleen ja antaakseen lämpimän aamuilman tulvata huoneesen. Viikkokausien pitkän ja ikävän odotuksen jälkeen oli se vihdoinkin tullut tuo elinvoimainen, pelastava, uudistava kesä! Ikäänkuin palkitakseen maailmaa pitkän odotuksen kiusoista, alkoivat auringon säteet ja sen lämpö jo varhain aamulla imeä routaa maasta, niin että maa höyrysi

kartanon ympärillä, ja korkealle yli alastomain metsien ja vainioiden puhalsihe leivonen taivaalle yhdessä ainoassa pitkässä riemusävelessä tuhansien iloista kiitosta tulkitsemaan.

Kahdeksantoista tunnin pituisina työpäivinäan teki aurinko yhdessä ainoassa viikossa merkillisiä ihmeitä. Juhannusaattona ei ollut enää ainoatakaan lehtipuuta Kotkaisten tiluksilla, joka olisi voinut vastustaa auringon syleilyä. Pienet tammetkin levitivät varovasti arkoja lehtiään illan tyynessä ilmassa ja viinamarjapensas työnsi innoissaan kyynärän pituisia uusia oksia yhtenä ainoana vuorokautena.

Mutta vaikkakin kesä kiiruhti parantamaan viivytyksen tuottamia vammoja, ei se kuitenkaan saanut ruista tähkälle, ennenkun kaksi viikkoa jälkeen tavallisen ajan ja myöhästynyt kevättouko pilkisti peloissaan ja kellanvihreänä peltojen mullasta, kun sen oikeassa menossa jo olisi pitänyt tehdä siementä. Maanmies käveli levottomana saroillaan ja oli iloinen, kun ajatteli apua ylhäältä, mutta tuli aivan alakuloiseksi, kun muisti ainoastaan esivaltaa ja pitäjän makasiinia.

Kotkaisten kartanossa oli ukkovaarin ajoilta säilynyt vanha tapa, että sinne Juhannuksen aattoillaksi kokoontuivat kaikki pitäjäläiset ja heidän vieraansa, sekä tutut että tuntemattomat, nauttimaan Mannersköldin perheen vieraanvaraisuutta. Entisinä

aikoina, kun ukko vielä oli parhaissa voimissaan, ei yksikään matkustaja saanut ajaa Kotkaisten sivu sinne yöpymättä. Puhuttiin politiikkaa, juotiin totia, ukko kertoi 1808 vuoden sodasta — sillä hän oli itse ollut mukana kahdeksantoista vuotiaana vänrikkinä — syötiin vankka illallinen ja sitten vietiin vieras yöksi yksinkertaiseen vieraskammariin toisessa kerroksessa. Valkoiset vuoteet olivat siellä aina valmiit vastaan ottamaan matkamiehen uupuneita jäseniä, ja harvoin ne kelin aikaan olivat tyhjinä yhtäkään kertaa viikossa. Kun sitten Suomen ensimmäinen rautatie valmistui ja kulki aivan talon lähitse, tuli vieraanvaraisuuskin vanhanaikaiseksi, ihmiset käväisivät vaan pikimmältään talossa ja ainoastaan sukulaiset, joita oli kylläkin suuri joukko ja lähimmät ystävät poikkesivat ohimennessään pidemmäksi aikaa Kotkasiin viipyäkseen siellä muutamia päiviä ja nauttiakseen vanhan kansan hyväntahtoisesta ja yksinkertaisesta vieraanvaraisuudesta. Veturi toi tullessaan uuden ajan ahertavat hommat ja kiireet, ei joudettu enää maaseudun rauhassa elämään, se avasi uusia aloja vanhoille vieraille ja ne uudet alat vieroittivat heidät siitä hauskaasta kodikkaisuudesta, jossa he ennen olivat niin hyvästi viihtyneet.

Mutta juhannusaattona tultiin monissa miehin päivällisille Kotkaisten kartanoon. Pitäjäläisiä, naapureita ja sukulaisia tuli toiset rautateitä, toiset

vaunuilla tai muilla yksinkertaisemmilla ajopeleillä miten minkin sopi. Herrasaaren kapteeni ajoi rautatien ensi luokassa ja oli lähettänyt palvelijansa ja vaununsa maantietä myöten voidakseen palata illalla takaisin. Oli juuri eilen illalla kulkenut ylimääräinen juna vieden rautatieherroja uudelle rakennettavana olevalle Pietarin radalle, joka jo oli kiskoitettu vähän matkaa lähtöpisteestään vanhalla radalla, ja rautatieherrat ajoivat mielelläänkin pari peninkulmaa rattailta maantietä myöten pelatakseen vhistiä ja viettääkseen yönsä naimattoman kapteeni Thoreldin komeassa ja mukavassa kodissa. Tänään oli hän sitten seurannut heitä rautatielle.

Siellä tulivat tuomarin ja pastorin herrasväet, vanha neiti Kumlin, översti Pavloff Hämeenlinnan venäläisestä rykmentistä, ja lähimmät sukulaiset: oikeustieteen professori Mannersköld Helsingistä ja kanslianeuvos Mannersköld¹ Turusta, molemmat suurine perheineen. Paitse vanhaa sotaneuvos Mannersköldiä ja hänen naimatonta tytärtään Anna Charlottaa, joka hoiti hänen talouttaan vanhassa kaksinkertaisessa rakennuksessa, kuului Kotkaisten herrasväkeen vielä toinen tytär Maria, naimisissa varatuomari von Blumen kanssa, joka yksityisenä miehenä oli hoitanut maatilaa jo viisitoista vuotta. He asuivat toisessa rakennuksessa. Kun heidän seitsemän lastaan luetaan yhteen, niin oli Kotkaisten

päivällispöydässä kaikkiaan neljäkymmentä suuta napsamassa.

Neiti Anna Charlotta tiesi kertoa aikaisemmista pidoista, jolloin oli Kotkaisten kartanossa valmistettu yösijaa kuudellekin kymmenelle hengelle, ja sentähden hän hiukan alakuloisena väännätti kaulan ainoastaan kahdeltatoista päivälliseksi paistettavalta kanalta, — sillä oli niitä ollut päivällisiä, jolloin kartanon monet torpparit itsestään toivat isot määrät siipikarjaa, kuultuaan että vieraita oli satoja. Mutta tyytymätön ei hän sentään ollut nytkään.

Varatuomari von Blume oli itse ollut rautatieasemalla tulijoita vastaan ottamassa. Osa vieraista sai ajaa taloon, toiset mieluummin kävelivät lyhyen matkan, ja näiden joukossa oli kapteeni Thoreld, joka tahtoi vielä neljän kymmenen neljän vuoden vanhanakin käydä nuoresta miehestä. Puolitiessä tuli heitä vastaan neiti Anna Charlotta, rouva von Blume ja hänen kaksi vanhempaa lastaan, tytär Louise, joka äskettäin oli täyttänyt seitsemäntoista vuotta, ja poika August, jonka olisi pitänyt tulla ylioppilaaksi tänä kevännä, mutta oli saanut repposet kirjoituksissa. Hän oli vielä niin pahoillaan siitä kolauksesta, ettei ollut uskaltanut tulla isänsä kanssa asemalle Kotkaisten kartanoa edustamaan.

Ei tahtonut tulla loppua kättelemisestä ja tervehtimisestä, kun talonväki ja vieraat tapasivat

toisensa puolivälissä matkaa, auringon heleästi paistaessa. Kapteeni Thoreld oli mainiolla tuulella ja lasketteli kohteliaisuuksia, viikset korkealle kiverrettyinä ja koettaen neiti Louisen tähden olla liiaksi huohottamatta, vaikka lämmin häntä ahdisti niin, että hiki valui virtanaan otsasta ja poskilta. Hän pyyhki sitä pois, kiitteli viimeisestä, valitteli, etteivät von Blumelaiset olleet hänen käyntiinsä vastanneet ja antautui neiti Louisen toveriksi loppumatkaa kulettaessa. Varatuomari von Blume hymyili hyväntahtoisesti, sivellen suuria vaaleita viiksiään, ja jatkoi sitten totista huolestunutta keskusteluaan maanviljelyksestä vävyjen kanssa, joilla oli isot edut valvottavana Kotkaisten kartanossa. Rouva von Blume esiytyi emäntänä ja tuon puhelevan, nauravan kulkueen takana kulki onneton ylioppilas-kokelas ja syytteli onnellisemmalle serkulleen hänelle tapahtuneita vääryyksiä ylioppilastutkinnessa.

Venäläinen översti kantoi käsivarrellaan tulipunaisella veralla vuoritettua sinelliään ja kuunteli ääneti herrain keskustelua maanviljelysasioista; — hän tulisi sanasäkkinsä avaamaan vasta sitten, kun vanha sotaneuvos vetoisi hänen hyväntahtoiseen venäläiseen leikkipuheisuuteensa.

Juhannusaurinko valoi mahtavaa lämmintään tuohon kirjajaan ryhmään, joka vaelsi valkeaa

maantietä pitkin tummien honkain välissä, ja koetti kaikin voimin korvata entiset laiminlyödyt tekonsa.

Porstuansa rappusilla otti sotavanhus tulijoita vastaan vanhoilla sukkeluuksilla ja patriarkaalisella arvokkuudella, vaikka vartalo jo olikin vuosien ja vaivojen murtama. Hän taputteli ystävällisesti venäläistä överstiä selkään, samalla kuin veitikkamaisuus pilkisti hänen kurttuisten kulmiensa alta, hän sanoi jotain puoleksi pistävää puoleksi leikillistä komealle kapteenille ja meni sitten selkä kumarassa mutta tanakoin askelin kaikkien muiden edellä sisään.

Illemmalla oli talon miehillä paljon puuhaa männikkömäellä vähän matkaa puutarhasta. Vanhoista tervatynnöreistä, havurydöstä, aidaksista ja pihkasista pikkupuista tehtiin suuri kokko. Innokaimpia olivat nuo muutamaan tusinaan nousevat perheesen kuuluvat pikkupojat. Pihkautunein käsin, tervautunein vaattein ja nokisin housuin kantoi tämä kastettu ja kristillisesti kasvatettu nuoriso verrattomalla innolla poltto-aineita tuohon jättiläissoihtuun, joka suuren pakanallisen auringonjumalan kunniaksi olisi sytytettävä vuoden lyhimpänä yönä sillä tavalla ylläpitämään valoa sammuttamattomana koko yön. Kun soihtu on loppuun palanut muutama tunti puoliyön jälkeen, ottaa aamuaurinko taas suorittaakseen temppelipalvelustaan kesätaivaan valoisin kupoolin alla, nostaa soihtunsa itäiseltä taivaan

rannalta ja palkitsee lämmöllään ihmisten uskon valoon ja vapauteen.

Kun iltatit oli juotu vanhan sotaneuvoksen huoneessa, kun ukko oli kaksi kertaa ääneensä lausunut Runebergin »Kulneffin«, että vanha översti paremmin ymmärtäisi sen sovinnollisen tarkoituksen, kun tämä oli kyyneliin asti heltynyt hyväntahtoisuudesta vanhoja vihollisiaan kohtaan, vaikkei ollut juuri käsittänytkään vaikeasti ymmärrettävää ruotsin kielistä runoa, niin pilkisti neiti Anna Charlotta ovesta sisään ja ilmoitti, että illallinen olisi valmis. Sotaneuvos pisti silloin toisen kätensä överstin ja toisen vanhemman poikansa professorin kainaloon, jonka jälkeen he Porinmarssia hyräillen marssivat ruokasaliin ja asettuivat sotaiseen rintamaan viinapöydän eteen.

Sotavanhus maistoi vähän huulillaan, översti keikautti lasinsa siekailematta pohjaan, mutta professori tyhjensi irvistäen omansa ainoastaan puoleksi. Sitten käytiin ruokien kimppuun, neiti Anna Charlotta riemuitsi vierasvaraisessa sydämmessään vierasten hyvästä ruokahalusta ja onneton ylioppilaskokelas kaatoi yleisen ilon mellakassa varkain kurkuunsa ison ryypyn.

Aina silloin, kun oli paljon vieraita koolla, esiintyi sotaneuvos itse isäntänä ja Anna Charlotta emäntänä, — se oli heidän vanha oikeutensa ja

vaatimaton ilonsa. Rouva von Blume käyskenteli puolestaan miehestä mieheen ja ylläpiti pienillä kysymyksillä ja rakastettavalla kohteliaisuudellaan hilpeätä mielialaa. Kaikki olivatkin Kotkaisissa kuin kotonaan. Ilo oli aina vapaata, vierasvaraisuus ei koskaan ollut meluavaa, mutta aina sydämmellistä, ja koko Mannersköldin perhe koetti hiljaisuudessa tehdä vanhan isän kodin niin valoisaksi ja huolettomaksi kuin se oli ollut heidän nuoruutensakin aikana. Suhde isän ja lapsien välillä oli niin mallikelpoista ja rakasta, että tuo hieno suuren maailman mies kapteeni Thoreldkin lämpesi ja sai hyväntahtoisen ja lapsellisen hymyn huulilleen.

Paimentolaissinfoniia, sanoi hän — oikea paimentolaissinfoniia!

Ja se oli todellakin laaja-, suurisointuinen sinfoniia, se oli valoisaa hymyilyä muuten totisilta huulilta, kaunista, lämmintä ja hyvää, siinä ei ollut merkkiäkään nautinnon himosta, se oli täyteläisen ja puhtaan kristinuskon hymyilyä.

Ja tämä se sekä veti vieraita Kotkaiisiin että karkoitti heidät sieltä. Niitä on paljon ihmisiä, jotka eivät oikein viihdy tällaisessa lempeitten ajatuksien kirkkaassa ilmanalassa. Sillä pikkumaisuus ja itsekäisyys, panettelu ja pahansuopaisuus kutistuvat ehdottomasti kokoon tämän tiedottoman sielunjalou-

den silmien edessä, ja onnenonkijain liehakointa ei synnytä mitään vastakaikua.

Paimentolaismieliala oli täyteläisempi kuin koskaan ennen, vakuutti kapteeni Thoreld varatuomari Blumelle, kuin he illallisen jälkeen kantoivat boolitarpeita puutarhan läpi ja veivät ne kokkomäelle. Vanha sotaneuvos ei ollut jaksanut seurata nuorien mukana, vaan mennyt levolle pelattuaan shakkia överstin kanssa. Översti oli tietysti menettänyt, ei ainoastaan kohteliaisuudesta, mutta ehkä myöskin totilasien, ryyppyjen ja jälkiruokaan juomansa sherryn takia.

Nyt käveli hän rouva von Blumen rinnalla puheliaana ja tyytyväisenä, ylistäen pilviin saakka vanhaa sotaneuvosta ja verraten Kotkaisten kartanoa parhaimpiin aateliskartanoihin Vähävenäjällä, jossa hän oli nuoruutensa päivät viettänyt. Hän meni niinkin pitkälle, että tunnusti suomalaiset kansakunnaksi »non pareil«, niinkuin hänen sanansa sattuvat. Mutta kun nuori ylioppilas Mannersköld alkoi todistaa, että hän ehkä itsekin oli suomalainen, loukkautui hän, huitoi kiivaasti käsillään, löi mitaleilla koristettuihin rintoihinsa ja vakuutti, että hän oli venäläinen, puhdas venäläinen aina vähävenäläisen sydämensä syvimpään sopukkaan saakka.

Ennenkun översti oli ehtinyt tulla pahalle tuulelle, ehdotteli rouva von Blume, että hän laulaisi

jonkun noita kauniita, venäläisiä kansanlaulujaan, joita hän esitti hehkuvan tunteellisesti, ja hänen mielipahansa ei ollutkaan tunkenut sen syvemmälle kuin että hän ensi lasia boolin äärellä juotaessa lauloi lempilaulunsa kauniilla äänellään, sai kiitosta ja käsientaputusta ja unohti koko venäläismielisyytensä taitteen vuoksi, joka on vanha kosmopoliitti.

Oli omituisen viehättävää tänä leutona kesäkuun iltana kuulla tämän vanhan sotatakkiin puetun partasuun laulavan oman kansansa lauluja, lämpimästi, lapsellisesti ja ääni kyynelistä värähdellen. Se taito oli karjalaisten, Kalevalan karjalaisten ja — venäläisten. Kansa niin nuori, että ukoillakin sykkii nuorison hellä sydän Pyhän Annan ritarimerkin alla.

Aurinko oli laskeutunut honkien taaksi ja harju hehkui iltaruskon valossa. Joku renki raapasi tilitikulla pyhähousujensa pohkeeseen, lähensi sen kokkoon ja tuossa tuokiossa olivat muutamat tuohikäppyrät tulella. Hetken kuluttua tarttui se tervatynnöreihin ja vanhan venheen pohjaan ja hulmahti ylös korkeuteen.

Kun koko tuo kolme syltää korkea kokko oli komeimmillaan, huusi muuan miehen ääni vieraalla murteella:

— Kas nyt kaikoavat mäkärät!

Sitten tarttui hän lähimpänä seisovaa talon-

poikaistyttöä vyötäisiin, käski viuluniekkaa soittamaan ja alkoi tanssin. Hän oli pitkä ja mustaverinen ja käyttäytyi kuin aatelismies muun talonväen kesässä, joka oli kokoontunut juhannuskokon ympärille.

— Missä minä olen nähnyt ennen tuon Lemminkäisen? kysyi kapteeni Thoreld von Blumelta.

— Se on sama pohjolainen, jonka tapasimme luppukuormaa ajamassa, silloinkun olit viimeksi täällä. Olen ottanut hänet talon työhön.

— Reipas mies tuo! Hän on minun mieleisiäni, sanoi kapteeni.

Tanssi kävi suruttomasti ja iloisesti valoisan kesäyön helmassa juhannuskokon ympärillä, samalla kuin vainiot ylt'ympäri heikosti vihertivät. Kesä oli tullut ja vaikkakin se oli tullut myöhään — niin miksipä ei iloittaisi? Sieltä täältä kuului laukauksia loitommalla, viulut vinkuivat ja pitkin harjua viettivät hämäläiset valon juhlaa kokkojaan poltellen.

III.

Kapteeni Thoreld oli koko pitkän nuoruutensa elänyt kaartin luutnantin iloista elämää Helsingissä, siitä pitäen kuin hän yhdeksän toista vuoden vanhana oli hyvillä todistuksilla suorittanut päästötutkintonsa kadettikoulusta. Hän täytti hetikohta ihmeellisen hyvin ne tavalliset vaatimukset, jotka siihen aikaan pääkaupungin hienoimmissa piireissä asetettiin hyvin kasvatettuun nuoreen mieheen. Hän osasi taitavasti kumartaa, helähyttää kannuksiaan yhteen ja hymyillä itsetietoisesti, hän ihaili omia olkalappujaan ja taisi olla kiireestä kantapäähän saakka kohtuullisen ylpeä. Hän ymmärsi välttävästi ranskankieltä ja esiytyi tarpeellisissa tiloissa maljan esittäjänä ja nimipäivärunoilijana.

Hänen onnistunut ulkomuotonsa, vanha nimensä ja nämä pienet luonnonlahjansa tekivät hänestä pian suosikin tuossa vapaasukuisessa ja korkeasti vapaa-

sukuisessa sotilasseurassa, johon silloin tällöin hyväntahtoisesti päästettiin joku raharuhtinaskin yhteiselämän ulkonaista loistoa lisäämään. Hänen ajatuksensa, jotka eivät koskaan olleet aivan korkealle lentäneet, tulivat yht'äkkiä yhtä vapaasukuisiksi kuin hänen ympäristönsäkin ajatukset, ja tuo suomalaisen peukalopoika-ylimystö voi pian kehaista sillä, että se oli saanut hänet vangituksi hänen omaan luutnantin ylpeyteensä. Se kantoi häntä käsillään, se lellitteli hänet pilalle ja hänen yhteytensä muun vähemmin jalosukuisen maailman kanssa supistui joihinkuihin pienempiin kahakoihin ylioppilasten kanssa kaupungin laitaravintoloissa, joissa molemmin puolin osoitettiin ääretöntä ylenkatsetta toinen toiselle, sekä tanssiaiskeskusteluihin kaupungin keikailevien nukkien kanssa, kuin myöskin sotamiesten komentamiseen. Sotatakki ei häntä koskaan rasittanut, ja hän olikin pukeutunut siihen vaan siksi, että se katsottiin siihen aikaan kaikkein hienoimmaksi ja että hänen tulevaisuudestaan huolehtiva äiti oli sen sillä tavalla määrännyt.

Vasta sitten, kun hän eräällä loma-ajalla oli viidenkolmatta vuoden vanhana rakastunut aivan nuoreen papintyttäreeseen, joka oli vaatimattomasta, mutta erittäin kunnioitettavasta perheestä, tunsi hän olevansa vanki. Nuori kaartinluutnantti ei oikein sointunut maalaispappilan vakaviin ja rehellisiin oloihin,

joissa oltiin suorasukaisia ja teeskentelemättömiä. Mutta romantiikka oli silloin kukkeimmillaan, heidän rakkautensa tulisi luonteiden eroavaisuuksista huolimatta kaikki vastukset voittamaan, nuoret rakastavaiset haaveksivat kuutamossa ikuista onnea, ja kihlaus julkaistiin.

Nuori luutnantti kunnioitti sydämensä syvyydessä tuota vaatimatonta papinperhettä, ihaili äärettömästi morsiantaan ja oli varma siitä, että hän vastaisuudessa voisi istuttaa tuon tuoksuvan, kainon metsäkukkansa kaartin kasarmin kaupunkilaisilmanalaan. Eikä rehellisessä pappilassakaan oltu aivan vapaita maallisesta turhamaisuudesta, ja sielläkin ihailtiin sitä, mikä oli hienoa ja sotilasmaista. Nuoren luutnantin pintapuolisten periaatteiden vastapainona olivat hänen hieno käytöksensä ja olkapoletinsa. Se oli sitä suvaitsevaista kristillisyyttä, joka antaa keisarille sen kuin keisarin on ja Jumalalle sen kuin hänen on.

Kihlauksen jälkeisinä aikoina oli luutnantti Thoreldilla ankara taistelu taisteltavana turhamaisuutensa kanssa. Hänen avioliittonsa pakoittaisi hänet luopumaan suuren maailman elämästä, jossa hän kuitenkin tähän saakka oli kaikki laakerinsa niittänyt. Ei kukaan hänen vapaasukuisista esimiehistään tai ystävistään toivottanut hänelle onnea — kihlauksesta ei oltu tietävinäänkään. Jos hänellä

olisi ollut tukea morsiamestaan, jos tämä olisi ollut hänen läheisyydessään, niin olisi hän epäilemättä uhrannut paljon hänen tähtensä. Mutta tyttö oli kaukana maalla ja oikean rakkauden uhraavaisuudella rukoili hän kirjeissään, että toinen ei huolehtisi eikä olisi onneton — »minä kyllä jaksan odottaa.»

Luutnantin luonnetta ei pidä kehoittaa huolettomuuteen. Ja luutnantti Thoreld kuulosti vihdoin hänen rukouksiaan. Kihlaus vanheni vuoden, vanheni kaksi, jopa kolmekin, — ja neljäntenä rikkoi sen sulhanen syitään selittämättä. Sammuut rakkaus, sanottiin, ja se syy riitti siihen aikaan.

Mutta luutnantti Thoreldin paimentolaisidylli ei haihtunut hänen mielestään. Hän oli nähnyt rakkauden uhraavaisuutta silmästä silmään, ymmärtänyt sen ja tullut siitä liikutetuksi, eikä löytänytkään sitä enää toistamiseen. Naimahaluiset naiset, joita hän tanssitteli, eivät saaneet hänen tunteitaan väräjämään — s. o. sellaisia tunteita, joita hän olisi voinut tunteiksi kutsua. He eivät kenties enää olisi onneltaan paljoa vaatineet, mutta hän vaati sitä enemmän. Hänellä oli omat kokemuksensa ja hän oli merkillisen suljettu ja kylmä. Häntä alettiin pitää ihanteellisenä ja hänestä sanottiin, että hän oli uskollinen nuoruutensa unelmille, niinkuin hänen laisensa runollisen miehen sopikin.

Ja poikamiehenä hän eli, mutta aina huolellisesti puettuna, iloisena ja hauskana. Poikamies, josta naiset sanoivat, että hän, samoin kuin Bellman, kätki surunsa ruusunpunaiseen.

Kerran levisi hänestä ja erästä kauniista näyttelijättärestä Helsingissä juttu, joka ehkä olisi päätynyt kihlaukseen ja naimisiin, ell'eivät toverit olisi milt'ei vaatimalla vaatineet, että hän sitä ennen eroisi pataljoonasta. Siitä asiasta ei luutnantti Thoreld puhunut koskaan, toverit olivat vaiti nekin, ja ainoastaan hienon maailman liukkaimmat kielet uskalsivat tehdä kaukaisia viittauksia runollisen luutnantin viimeisestä todellisesta tunteen purkauksesta. Mutta huhut olivat kuitenkin päässeet käsiksi tuohon tätä ennen moitteettomana pidettyyn mieheen. Olihan milt'ei käärmettä ruokittu omasta rinnasta, kun hän noin olisi voinut pettää kaartin vanhan kunnian.

Luutnantti Thoreld oli kaiken tämän kestäessä tullut neljän neljättä ikään, nousematta arvossa sen ylemmä kuin että oli päässyt vänrikistä ja aliluutnantista oikeaksi luutnantiksi. Ja siihen hän pysähtyi. Hän olisi voinut jättää kaartin ja saada paremman paikan ruotuväessä, mutta Helsinki oli tullut hänelle liika rakkaaksi. Hänen äitinsä, joka hoiti Herra-saaren hovia isän kuoleman jälkeen, oli onnistunut vuosittain saamaan irti niin paljon rahoja kuin poika tarvitsi luutnantin palkkansa lisäksi, ja hän antoi

elämän mennä menoaan, oli velton iloinen seuroissa, pelasi kernaasti korttia ja komensi sillä välin sotamiehiään ampumaan ja marssimaan, rukoilemaan ja nukkumaan.

Mutta kun äiti vihdoin sairastui vanhuuttaan ja liiallista kahvin juontiaan täytyi hänen itsensä ryhtyä maatilán hoitoon käsiksi. Tähän saakka oli hän katsonut sitä vaan mukavaksi, korkoa tuottavaksi pääomaksi.

Siitä pitäen alkaa hänen varsinainen elämänsä ja vaikutuksensa.

Kun hän eräänä iltana vanhassa kodissaan ensi kerran silmäili Herrasaaren kirjoja, kalpeni hän. Suruttomuudessaan ei hän suuresti ollut pannut mieleensä äidin valituksia, että kiinnityksiä täytyi yhä lisätä jos mieli hänen saada vuotuinen veronsa maatilasta, sillä hän ajatteli, että tottahan sama herrastalo, joka oli sallinut isänvainajan niin isoisesti elää, voisi huolettakin elättää hänet ja hänen äitinsä, kun ei hän suinkaan ollut mikään tuhleri ja kun äiti aina oli ollut erinomaisen säästäväinen. Mutta toista oli olla säästäväinen ja toista hoitaa suurta maanviljelystä, niin että se jotain tuottaisi. Ja kirjoistaan hän sai selville, että tila oli kiinnitetty yli puolen arvonsa, jonka lisäksi hänellä oli kymmenisen tuhatta markkaa omia juoksevia velkoja Helsingissä.

Silloin kokosi hän ajatuksensa. Ja tuona iltana kääntyi lehti hänen elämänsä kirjassa.

Hän laski numerot yhteen, tarkasteli, oikoi virheet ja mietiskeli.

Toisella puolen salia lepäsi äiti makuukammarrinsa vuoteella kovissa tuskissa ja odotti tautinsa käännekohtaa, joka tulisi ratkaisemaan kysymyksen elämästä ja kuolemasta. Poika heitti hänelle hyvästinsä yön ajaksi ja jäi kirjainsa ääressä istumaan kauvaksi yli puolen yön.

Puhutaan ihmisistä, joiden tukka on surusta valjennut yhtenä ainoana yönä. Luutnantti Thoreld, joka ei koskaan ollut mitään oikeita suruja tuntenut, katseli itseään sinä yönä monta kertaa peiliin, melkein varmana siitä, että hän tulisi löytämään hopeisia hiuksia ohimoiltaan. Kun kello alkoi lähetä neljää aamulla, tarkasteli hän itseään vielä viimeisen kerran, näki, että tukka oli tasaisen vaalea ja vähän alkua kaljuuteen niinkuin ennenkin, ja meni huojentunein mielin, vaikkakin vähän hämmästyneenä levolle. Sitä ennen oli hänessä herännyt suuri ajatus, niin suuri, että hän tuskin uskalsi sitä loppuun asti ajatella. Se sukelsi esiin ihan yhtäkkiä, kun hän huomasi tarpeelliseksi, että jonkun voimakkaan käden täytyy tarttua Herrasaaren taloutta johtamaan. Vähän päästä selvisi hänelle, että tuon voimakkaan käden tulisi olla hänen oma kätensä, mutta vasta

puoliyön jälkeen alkoi hänestä näyttää mahdolliselta, että hän voisi pyytää eronsa pataljoonasta. Hän hämmästyi tästä ajatustensa uudesta käänteestä niin, että hänestä ensin tuntui niinkuin olisi hän ollut kokonaan outo omalle itselleen, seuraavana silmänräpäyksenä hän rauhoittui, mutta päätti kuitenkin nukkua, ennenkun mitään päättäisi.

Viikko sen jälkeen oli vanha rouva Thoreld kuollut ja samalla kuin kuoleman ilmoitus julaistiin Helsingin suurimmassa lehdessä, syntyi suuri hämmästyys ja monenlaisia arveluja kaartin kasarmissa, sillä luutnantti Thoreld oli sanaakaan siitä tovereilleen ilmoittamatta lähettänyt eronhakemuksensa päällikölleen.

Tällainen tapa jättää sisään eronhakemuksensa koski hänen vanhoihin tovereihinsa niinkuin persoonallinen loukkaus. Eikö heillä viidentoista vuoden yhteistyön jälkeen olisi ollut oikeutta suurempaan luottamukseen hänen puoleltaan? Ei, Thoreld oli jotenkuten joutunut hunningolle ja siihen olivat varmaankin syynä hänen taloudelliset asiansa? Thoreld oli pelannut ja pelannut suurista summista — sen suurempia selityksiä ei tarvittu tätä tekoa ymmärtääkseen. Ja suureksi ihmeekseen sai Thoreld muutamien päivien kuluttua asiaan menevän kirjeen eräältä asetoveriltaan, joka aivan rauhallisesti ilmoitti periaatteessa hyväksyvänsä Thoreldin me-

nettelyn, mutta että hänen toverina täytyi nuhdella häntä totisesti tästä itsekkäästä ja rumasta menettelytavasta, sillä jos Thoreld olisi osoittanut vähän suurempaa luottamusta tovereille, olisi pulasta voitu päästä toista tietä. Hänen konkurssinsa olisi ollut kunnan miesten keskinen kunnia-asia, ja olisivat he sekä tahtoneet että voineet suorittaa yhteisen ystävän velat, jotka suureksi osaksi olivat syntyneet toveripiirissä, sen sijaan kuin hän nyt vetää asian oikeuteen ja suuren yleisön eteen, joka seikka ei ainoastaan ole omansa alentamaan hänen ihmisarvoaan, mutta myöskin antaa alhaisen kärkkäille kielikelloille aiheita halventamaan sellaista laitosta, jolla on niin vakaantunut maine ja arvo kuin Suomen vanhalla kaartilla. Kirjeessä vedottiin lopuksi hänen kunniantuntoonsa ja ilmoitettiin, että päällikkö — antaakseen Thoreldille miettimisen aikaa — aikoi vielä viikon päivät olla hänen eronhakemustaan esille ottamatta!

Kun Thoreld oli lukenut kirjeen, hymyili hän anteeksi antavasti tälle erehdykselle. Mutta sitten, kun hän huomasi, mihin alhaisiin tekoihin hänen toverinsa ajattelivat hänet mahdolliseksi, suuttui hän. Ja hän koetti turhaan miettiä, miten oli mahdollista, että hänen ystävänsä häntä näin alhaisesti arvostelivat. Hän ei tuntenut oikein itseänsä eikä kanssaihmissään. Hän ei tiennyt, että miestä, joka vetäytyy syrjään tai kulkee omia teitään, aina katsellaan

kieroilla silmillä ja että ainoastaan se, joka antaa jokikisen punnita ja arvostella avujaan, voi toivoa kannatusta, jota vastoin niillä, jotka oman ujoutensa tai ylpeytensä tähden eivät ole joutuneet suosioon, ei ole koskaan mitään hyviä puolia, joita maailma voisi sellaisiksi julistaa. Jos kuka käy omia teitään lähimmäisiltään sitä kysymättä, niin on hän heti heitä loukannut. Niin on tavallisestikin, mutta vielä enemmän sellaisessa suljetussa toveripiirissä, jossa valitsee sotakuri ja vanhat traditioonit.

Luutnantti Thoreld oli melkein vastoin tahtoaan sitä mukaa kuin hänen luonteensa kehittyi, eronnut tovereistaan ja elänyt omaa sisällistä elämänsä. Hänen veltto, ivallinen tapansa, jota hän käytti totisimmistakin asioista puhuessaan, oli tehnyt hänestä jonkunlaisen oraakelin, jota varsinkin nuoremmat toverit suurella hartaudella kuuntelivat, mutta sittemmin vaikutti hänen teeskennelty tai toinen ylpeytensä kylmentävästi, koska näytti siltä, ettei hän itse mitään ystäviä tarvinnut. Kun sitten hänen viimeinen rakkausjuttunsa uhkasi tehdä kaarista ja teatterista sukulaisia, niin rupesi hänen arvonsa horjumaan. Niin sulkeutuneella miehellä kuin Thoreld oli varmaankin jotain, jota hän ei voinut muille tunnustaa! Ja nyt, kun hänen eronhakemuksensa tuli näin odottamatta, niin selvisi yht'äkkiä kaikki hänen vanhimmillekin ystävilleen. Hänen

velton ja iloisen tyylytensä takana oli tietysti velkaantumista, kukaties olisi siellä pelipetoksia ja väärennyksiäkin, kun asiat kerran oikein selviäisivät! Thoreld vastasi kirjeesen lyhyesti, terävästi ja kylmästi, ja rivien välistä näkyi läpikuultavaa ivaa. Hän pyysi kumppaniensa jouduttamaan eronhakemuksen myöntämistä, se kun ei suinkaan tulisi heille mitään häpeätä tuottamaan. Hän hämmästyitsekään päättäväisyyttään, tuntui melkein siltä kuin olisi häntä joku sisällinen voima ajanut tähän käännekohtaan hänen elämässään. Ei hän omasta mielestään tuntunut toimintakykyiseltä eikä urhoolliselta — tämä oli vaan välttämätöntä.

Kymmenen vuotta oli nyt kulunut siitä kuin luutnantti Thoreld oli saanut eronsa ja kapteenin arvonimen. Niiden melkein voittamattomien esteiden sijasta, joita hänen säikähtynyt mielikuvituksensa oli nostanut hänen eteensä, oli kaikki käynyt tasaisesti ja jokapäiväisesti. Hänen käytännöllinen kykynsä, joka kasarmissa ei ollut voinut näyttäytyä muussa kuin korttien käyttelyssä, joutui nyt suurelle ja uudelle alalle. Neljän vuoden kuluessa oli hän asettanut Herrasaaren maanviljelyksen uusille jaloille. Mutta yksistään maanviljelyksen avulla olisi hänen ollut vaikea suoriutua. Hänen samoin kuin monen muunkin Suomen maanviljelijän pelastus oli metsä. Herrasaaren mahtava tukkimetsä oli aivan uittoväylän varrella, ja kun hän oli pitänyt puheita parissa kol-

messa kuntakokouksessa, oli väylä päätetty perattavaksi. Myytyään ainoastaan neljänneksen metsästään eräasen Hämenlinnan lähellä olevaan sahaan, jonka perustamisessa hänellä oli ollut suurin osa, oli Herrasaaren kiinnityssumma vähennetty puoleen, hänen omat velkansa maksetut ja hän itse tullut tunnetuksi taitavana liikemiehenä ja maanviljelijänä.

Hän oli yhä enenevällä innolla antautunut tukkikauppoihin, joista hän aavisti tulevan maallemme uuden ja suuren tulolähteen. Uusi rautatie Pietariin tulisi kulkemaan Herrasaaren lähitse ja kapteenin tuumat kulkivat yhä edemmä.

Herrasaarella oli suuria muutoksia tehty sekä sisä- että ulkopuolella. Toisen vanhoista rakennuksista oli kapteeni Thoreld uudesta rakentanut ja sisustanut kehittyneen aistinsa mukaisesti niin hienoksi ja koreaksi, että vieraat luulivat tapaavansa palasen Pietaria täällä Suomen sydämessä. Toinen vanha rakennus, jonka seinät ja lattiat olivat ijänikuisista hongista veistetyt, sai jäädä muuttamattomana paikoilleen toiselle puolelle nurmikenttää. Sen suuressa salissa oli meijeri ja toisella puolen porsuaa olevissa pienissä kammareissa, joiden ikkunapielet olivat sadan vuoden vanhaa lyijyä, asuivat pehtoori ja meijerin hoitajatar.

Herrasaari ei ollut aivan sen suuren sisäjärven rannalla, joka kaitasena nauhana venyi niemien ja saarien välissä synkän havumetsän sisään. Päära-

kennuksen ja järven väliin mahtui koko suuri puutarha ja pelto. Aivan lähellä järven rantaa kulki maantie. Toisella puolen puutarhaa oli järven lahdelma, jonka yli tie kulki koreaksi maalattua puusiltaa myöten, ja siellä oli korkea ja tiheä haapa- ja koivulehto suuren kivipaaden ympärillä, jota kannatti poikkihakatun, paksun koivun kanto; — siinä oli mainio totipöytä kapteeni Thoreldin monille ja mahtaville vieraille.

Ennen aikaan, kun Herrasaari ei vielä ollut veloista kiinnitetty, kulki komea pihlajakäytävä suoraan pellon ja puutarhan läpi pihaan. Nyt oli tuota puistoa jälellä ainoastaan puutarhassa, jossa se tuuheudellaan esti päivän paistamasta useihin taimilavoihin; pellolla se oli hakattu pois, sillä se turmeli kaksi vanhinta sarkaa, ja ajotie oli kierrätetty vaatimattomampaa tietä myöten ulkokuoneiden ympäri pihaan. Se hipasi harmajaa tallin nurkkaa ja kulki ampumalinjan poikki kartanolle.

Ampumalinja oli jotain erikoista Herrasaaren hovissa. Jo kapteeni Thoreldin luutnanttina ollessa pelättiin hänen silmiään ja varsinkin pelkäsivät niitä kortinpelaajat, jotka ovat taikauskoista väkeä ja uskovat pahojen silmien vaikutusta. Mutta sotamiehet ja nuoret tytötkin niitä pelkäsivät, kun ne ankarasti ja tutkivasti, hänen itsensä siitä tietämättään, seurasivat kaikkia heidän liikkeitään. Hän istui ja ajatteli silloin jotain aivan toista, ja se oli

kai tuo kajastus hänen omista synkistä mietteistään, joka näytti niin uhkaavalta.

Moni sotamies, jolla ei ollut oikein hyvä omatunto, punastui tuon katseen edessä rivissä seistesään, ja sama pelkoa ja kunnioitusta herättävä tuikeus seurasi niitä Herrasaareenkin. Vaikka kapteeni olikin iloinen ja ystävällinen, oli hänen alustalaisillaan suuri kunnioitus häntä ja erittäinkin hänen silmiään kohtaan. Häntä huvitti suuresti kiinnittäne milloin mihinkin ja harvoin ne jäivät vaikuttamatta. Nyt antoi hänen työhuoneensa, jossa oli suuri kirjoituspöytä ikkunan edessä, pihalle päin ja hänen katseensa voivat hallita jotenkin pitkää ja kaitaista solaa tallin nurkan ja erään toisen ulko-huoneen välillä, joka sola ulottui aina renkitupaan etäämpänä mäellä. Tämän solan poikki oli talonväen vähä väliä kulkeminen ja vasten tahtoaankin täytyi sekä rauhallisen pehtorin että keikailevan, valkohuivisen apulaismeijerskan kääntyä katselemaan, tokko talon herra istui paikoillaan kirjoituspöytänsä ääressä. Rengit ojentautuivat suoremmiksi ja tekivät naamansa tekopyhiksi, ja torpparit nostivat lakkiaan hienolle herralle, jonka terävät silmät katsoivat tuolta työhuoneen mustasta ikkunasta.

Tätä näköalaansa kutsui kapteeni pilan päiten ampumalinjakseen. Nimi oli tullut talonväen korviin ja nekin olivat sen omaksuneet.

IV.

Kapteeni Thoreld oli tänä vuona odotellessaan sitä kesää, joka ei koskaan tullut, tiheän päähän vierailut Kotkaisissa von Blumen herrasväen luona, jotka olivat hänen lähimmät naapurinsa, vaikka talojen väliä olikin kolme peninkulmaa. Ei hän oikein itsekkään tiennyt, miksi hän niin hyvin viihtyi tuon hiljaisen varatuomarin ja hänen rouvansa seurassa, mutta muut sen kyllä olivat tietävinään. Sanottiin, että hänen käyntinsä tarkoittivat Louise-neitiä, mutta että tuon pinttyneen vanhanpojan ja seuraveikon toiveet eivät olleet niinkään hyvät, sillä oli vähän niin ja näin tuollaisen maailman eläjän solmita uusia rakkauden suhteita, kun oli ollut sellaiset jutut kaartissa ollessa. Mutta muuten olisi liitto kyllä ollut sopiva, vaikkakin ero ijässä oli jotenkin suuri.

Jos kapteeni Thoreld olisi kuullut kielikellojen

näin keskustelevan, olisivat Blumelaiset luultavasti piankin kadottaneet yhden miellyttävimmistä ystävästään, sillä vaikka hän näyttikin elämään tottuneelta ja välinpitämättömältä, sitä ei hän kuitenkaan olisi kärsinyt, että syrjäiset sekautuivat hänen asioihinsa. Hän ei olisi edes itselleen myöntänyt, että hän taaskin sairasti lapsellisuuden tautia; se sellainen kuului menneeseen aikaan ja menneen ajan iloihin ja suruihin. Hänen elämänsä oli muodostunut aivan tavalliseksi varakkaan vanhanpojan elämäksi — eikähän se muuten sekään ollut hulluimpia. Hän ei huolinut ruveta aprikoimaan, miksi hän teki työtä, miksi hän laitteli Herrasaartaan ja miksi hänen tuumansa ulottuivat pitkälle tulevaisuuteen. Hän tunsii tarvetta toimintaan, ehkä myöskin kaipasi tyydytystä kunnianhimolleen. Sillä sen hän kyllä huomasi, että hänen vaikutuksensa kasvoi vuosi vuodelta ei ainoastaan ammattikysymyksissä ja kunnallisissa asioissa, vaan myöskin yleisissä ja lopulta hallitusta koskevissakin. Kaikki hänen vanhat ystävänsä kaartissa olivat aikoja sitten sopineet hänen kanssaan, väärinkäsitys oli selvitetty ja monet yhteiset mestäjäispäivälliset syöty Herrasaaren kartanossa.

Mutta hänen sydämensä pohjimmaisessa pohjukassa aaveili vielä vanha paimentolaisidylli milloin epämääräisenä kaipauksena milloin mahdollisesti kerran todellisuudessa kuuluvana loppusointuna elä-

mästä, joka oli vietetty vagnerimaisissa epäsoinnoissa. Ei hän sitä koskaan tarkemmin ajatellut, antautui ainoastaan sen viehkeän mielialan tuuditettavaksi, jonka seurustelu von Blumen perheen kanssa hänessä synnytti. Ja hän osoitti neiti Louiselle juuri niin suurta huomiota kuin sedän sopii osoittaa nuorelle tytölle, näyttämättä lapselliselta ja joutumatta nau-runalaiseksi. Mutta juuri tämän nuoren naisen kanssa seurustellessa alkoi hänestä tuntua siltä kuin vanha aihe hänen aikoja sitten menneestä elämästään olisi alkanut pyrkiä esille; se tuli uusissa sävelissä, sulavissa, uinailevissa ja rauhallisissa, kaukaisena kaikuna vanhasta sävelestä enemmän kuin uutena kasvavana sävelaaltona.

Näillä hänen ajatuksillaan ei ollut koskaan ollut varmaa muotoa, ennenkun hän eräänä päivänä loppupuoella kesäkuuta näki vaunujen ja useiden valkoisten päivävarjojen kulkevan ampumalinjan poikki, ajavan pihaan ja von Blumen herrasväen astuvan alas vaunusta. Tuo oli heidän kauvan aikaa sitten lupaama ja sovittu vastakäyntinsä, sillä tähän saakka oli varatuomari vaan yksin viettänyt muutamia vuorokausia Herrasaaren naimattoman isännän talossa.

Kun hän nyt näki päivävarjot vaunussa, hypähti hän ylös kirjoitustuoliltaan ja katsahti poikamaisella innolla peiliinsä. Oli, hänen partansa oli ajeltu, kaulahuivi oli suorassa, kaulustin puhdas ja etuhampaan

kultatäyte ei kiillellyt päivää vasten. Samassa kii-ruhti hän ulos ja ehti parahiksi ojentamaan kätensä neiti Louiselle, joka nousi viimeisenä alas vaunuista. Toiset olivat jo maassa rappujen edessä, johon oli ajettu hienoa puhdasta hiekkaa, ja ihmettelivät kukkaislavoja ikkunain alla.

Hän tervehti heitä kaikkia iloisesti ja ystävällisesti, mutta ei voinut vapautua siitä tunteesta, että hän oli tehnyt jotain kuulumatonta ojentaessaan ensiksi kätensä neiti Louiselle ja autettuaan häntä niinkuin kaikkein arvokkainta vierasta alas vaunuista. Se saattoi hänet ensin vähän hajamieliseksi, mutta hän tointui pian ja osoitti niin rakastettavaa kohteliaisuutta, että rouva von Blume hymyillen pyysi, ett'ei hän pilaisi heitä jo heti alussa. Mutta kapteeni Thoreld tuli vaan kahta kohteliaammaksi ja kyllä hänellä hyvät lahjat siihen olikin, kun hän vaan kerran pani kaikki voimansa liikkeelle.

Useimmat vanhat pojat olisivatkin hänen sijasaan tunteneet itsensä tyytyväisiksi. Kun yksinäisellä miehellä on täydellisimmässä kunnossa oleva oma komea koti, kun hän tietää, että se kaikki on hedelmä hänen omasta työstään, kun hän näyttelee sitä perheen äidille, joka kykenee arvostelemaan jokaista yksityiskohtaa ja kun hän paitse tämän hyväksyviä katseita näkee lapselliset ja suuret silmät ihmetellen katselemassa kaikkia hienostuneen

maailman mukavuuksia, niin ei voi juuri sanoa kehumiseksi, jos mies silloin tulee hyvälle tuulelle.

— Tätähän pitää oikein tutkimalla tutkia, vakuuteli rouva von Blume, mutta ei näyttänyt kuitenkaan olevan niin innoissaan kuin kapteeni olisi toivonut. Varatuomari käyskenteli huoneesta huoneeseen, hymyili itsekseen ja sanoi vaan:

— Vahinko vaan, että tämä kaikki täytyy kätkeä maaseudulle.

— Mutta minullahan käy vieraita silloin tällöin, huomautti kapteeni.

— Jos he eivät voi arvostella teidän mukavuuksianne paremmin kuin me, niin ei teillä ole suurta iloa vieraistanne, virkkoi rouva von Blume vähän kylmästi.

Kapteeni Thoreldista tuntui vähän pahalta, niinkuin olisi rouva sanonut sen kateudesta, mutta kun hän katasti noita rauhallisia ja hienoja kasvoja, ymmärsi hän epäluulonsa mahdottomaksi ja lisäsi leikillisesti:

— Niin, onhan minulla sitten tämä mukavuus ainakin omaa itseäni varten. Minä viihdyn täällä mainiosti omasta puolestani.

— Omasta puolestanne, niin! sanoi rouva von Blume hajamielisesti.

— Niin — herra Jumala, — sellainen vanha

poika kuin minä tulee lopulta itsekkääksi, puolustihe kapteeni huolettomasti:

— Ehken, sanoi rouva von Blume ja katsoi alas.

— Niin, mitäs muutakaan, — kapteeni Thoreld vähän kiivastui — mitäs muutakaan tahtoisitte, että mies sellainen kuin minä tekisi varoillaan, ell'ei käyttäisi niitä taipumustensa ja mielensä mukaisesti?

— Minä en suinkaan tahdo antaa teille neuvoja, sanoi rouva von Blume, mutta minun, joka olen kasvanut toisissa oloissa, on vaikea mukautua tällaiseen komeuteen.

Kapteeni Thoreld tunsi tulevansa vähän karsimättömäksi. Eihän ollut oikein hienoa, että rouva von Blume puheli hänelle tällä tavalla, mutta toisekseen pani hän suurta arvoa hänen suoruuteensa, joka oli paljoo parempi kuin naisten tavallinen hymyilevä ihmettely. Ja hän kysyi avonaisesti:

— Sanokaa, rouva von Blume, mitä tekisitte te minun sijassani?

Rouva katasti kysyjää silmiin, ottaakseen selkoa siitä, oliko kysymys ivalla tehty. Mutta kun häntä kohtasi hyvä ja ystävällinen katse, ja kun hän sitäpaitse oli tottunut pitämään kapteenia melkein ystävänään, sanoi hän:

— Minä, — niin, mutta te ette saa suuttua, jos minä suorasti vastaan suoraan kysymykseen! — minä tekisin enemmän hyvää rahoillani.

Kapteeni loi häneen nopean, surullisen katseen, hymyili vähän katkerasti ja sanoi, tarjotessaan vieraille paikan suuren viuhkapalmun alla ulkona lasi verannalle:

— Tekisin hyvää! — Hm! — Se ei ole niinkään helppoa kuin luulisi! Minä en ehdi ajatella mitään muuta kuin asioitani. Ja hyvän tekemiseen vaaditaan sekä aikaa että ajatuksia, jos näet tahtoo tehdä hyvää toden teolla.

— Se on oikein, sanoi varatuomari varsinkin kuin liikkuva mies jo toimintansa kautta hyödyttää yhteiskuntaa.

Rouva von Blume hymyili:

— Niin, minä melkein luulen, ett'ei mies voi tehdä hyvää niinkuin nainen ajattelee, että sitä olisi tehtävä. Hänellä ei ole sitä silmää eikä sydäntäkään, joka tähän vaadittaisiin.

— Kunnan mies tekee hyvää tietämättään, sanoi varatuomari.

— Sehän se on ainoa lohdutus, huokasi kapteeni vähän tyytymättömänä ja katasti ovelle päin, eikö palvelija sieltä jo toisi kahvia. — Ei, elämä on meille käytännön miehille useinkin koneisto, johon kun joutuu nuoruudessaan, siitä vanhana tulee ulos murrettuna, uupuneena ja mihinkään kelpaamattomana, sittenkun on kuluttanut kaikki voimansa ja suuren ajan toiveitaan. Ja saahan sitä olla

tyytyväinen, jos tuo koneisto samalla kuin se meidät heittää hylkytavarana ulos, toisaalla kiertää esille kelvollista kangasta, jossa pohjana on parhaat ponnistuksemme ja kutimena oma elämänlankamme.

— Se on surullista, sanoi rouva von Blume totisesti.

— Se on tavallista maailman menoa, lisäsi kapteeni Thoreld.

Kesäkuun aurinko paistoi sisään verannan avonaisesta ikkunasta, lämmin leyhäys, jossa oli niityn ja järven tuoksua, liikutteli viuhkapalmun suuria oksia, kapteeni Thoreld oli tullut pahalle tuulelle ja rouva von Blume katseli haaveksien, mutta päättäväinen ilme kasvoissaan ulos puutarhaan, jossa sireenit kukkivat. Neiti Louise selaili albumeja eikä näkynyt vähääkään välittävän elämän konehistaista.

Syntyi hetken äänettömyys: kuului kuinka mehiläinen surisi oleanderin kukan ympärillä ja palvelijat helistelivät hopealusikoita ruokasalin takaisessa huoneessa.

— Minä harvoin rupean miettimään tämän maailman menoa — ja siinä teen minä oikein, sillä minun filosofiani on ristiriidassa ympäristöni kanssa. Se ei sovi täällä verannalla päiväpaisteessa kukkaisen ja mehiläisten keskessä. Eikä se näy tekevän minun harvinaisia vieraitanikaan sen iloisemmiksi.

— Ei, minusta on se ikävää, että semmoinen

mies kuin te, jolla on niin suuri vaikutusala, joutuu niin hyödyttömiä asioita ajattelemaan, sanoi rouva von Blume melkein sydämmellisesti. Ajatelkaa, kuinka paljon te voisitte auttaa köyhiä, jos vaan luulisitte sen hyödyttävän.

— Hm, — minä autan heitä tietämättäni, niinkuin Blume sanoo. Olen nytkin, kiireimpänä työaikana . . . no, niin mitäpä me hänestä pitemmältä puhelemme? Olen liika suuri järkimies, voidakseni tehdä hyvää niinkuin te tahtoisitte. rouva von Blume. Minua ei tyydytä heittää almuja mereen kuivatakseni sitä aikaa voittaen, mutta sen teette te, rouva von Blume! *Chacun a son goût*, niinkuin ranskalainen sanoo. Ja minä iloitsen, että meillä kuitenkin muissa asioissa on samat taipumukset.

Ovet avautuivat ja puuhaavin askelin tuli palvelija valkeissa hansikkaissa ja tarjosi kahvia vieraille. Kahvin juotuaan ottivat herrat sikarin suuhunsa ja tehtiin kävelyretki puutarhaan. Mutta oli kuitenkin jäänyt mieliin jonkunlaista painostusta äskeisestä keskustelusta. Se oli koskettanut elämän suuria kysymyksiä ja kun seuraelämässä satutaan niihin tulemaan, niin huomataan usein, että hyvä seurustelutapa on vaan tarpeellinen, sileä ja kaunis peite, joka kattaa mitä erilaisimmat mielipiteet. Hienotuntoisten ihmisten kesken ovat mielipiteet epä-

mukavia ja hävittävät helposti sen, mitä halu viettä-mään on rakentanut.

Rouva von Blume, joka oli hyvin miellyttävä seuraihminen, oli varomattomasti antanut hyvän tah-tonsä ja ihmisrakkautensa saattaa itseään lausumaan niitä mietteitä, jotka ehdottomasti tunkivat hänen mieleensä, kun hän näki kaiken tuon komeuden Herrasaaren hovissa. Hän oli tottunut puhumaan suoraan ja kursailematta kapteeni Thoreldin kanssa tämän käydessä Kotkaisissa eikä ollut ajatellut, minkä vaikutuksen hänen suorapuheisuutensa nyt tekisi. Puhelu, joka oli alkanut niin yksinkertaisesti ja mitä parhaimmassa tarkoituksessa molemmilta puolin, oli yhtäkkiä muuttunut itsepuolustukseksi kapteenin puolelta. Rouva oli mielestään ollut epä-hieno ja tungetteleva täällä isännän omassa kodissa ja hän kadotti kokonaan tavallisen, iloisen hyvän tuulensa ja tuntui mielestään epäonnistuneelta.

Kapteeni Thoreld taas oli hiukan pettynyt toi-veissaan. Hän oli odottanut heidän vierailuaan kenties vähän liian kiihkeästikin ikäisekseen, ja siitä oli tullutkin kosto milt'ei ihan hetipaikalla.

Hän kuletteli vieraitaan puutarhassa, mutta ei tuntenut enää samaa iloista tyytyväisyyttä Her-rasaarestaan kuin äsken. Hänen kauniit ja komeat laitoksensa eivät olleetkaan miellyttäneet rouva von Blumea, vaan päin vastoin tympäisseet, ja hän piti

varmana, että äidin ajatukset olivat tyttärenkin. Sillä tämäkin käyskenteli täällä niinkuin harmaa varpunen kullatussa häkissä — hän ei kuulunut tänne laisinkaan. Blumelaiset olivat nähtävät kotonaan heidän omassa somassa ja yksinkertaisessa ympäristössään. Siellä sai hän aina esille vanhan paimentolaissimfoniansa, täällä särkyi se. Hän oli melkein suuttunut kauniisen Herrasaareensa ja hän voi ymmärtää, kuinka loisto ja komeus loukkaa tuota puritaanista totisuutta, jonka ankaria periaatteita hänkin tavallaan kunnioitti.

Mutta oli miten oli — hänen täytyy hajottaa pois pilvet, ja hän turvautui tuohon tehtyyn iloisuuteen, jonka aina täytyy kuulua hyvin kasvatetun miehen sivistykseen.

Sen sijaan, että olisi mennyt näyttämään heille kasvitarhaansa, joka oli hänen ylpeytensä, vei hän heidät puoleksi ruohoittunutta käytävää myöten vanhaan huvimajaan, joka oli rakennettu kallion kielekkeelle järven rannalla. Täällä kukki jo orvokki puolukan varsikossa, hongat humisivat yksitoikkoisesti ja Herrasaari kaikkine hienouksineen oli puutarhan peitossa. Kapteenin onnistuikin saada mielet yhtä iloisiksi kuin ne olivat Kotkaisissakin, hän pani kaikki voimansa liikkeelle, että äskeiset ikävät puheet unhottuisivat ja hän sai neiti Louisenkin ottamaan osaa puheluun pienellä, hauraalla tytön ää-

nellään, joka helposti muuttui kimeäksi kun hän innostui.

He poimivat orvokkeja rantaäyryäältä, nakkelivat voileipiä ja olivat luonnollisia. Varatuomari ja kapteeni keskustelivat vuoden tulon toiveista, puhuivat siitä, kuinka välttämätöntä olisi, että hallitus ryhtyisi asiaan, jos hätä tulisi, ja päättivät sitä varten lähettää kirjoituksen senaattiin, jonka alle olisi hankittava paikkakunnan maanviljelijäin nimiä. Tämä ihmisystävällinen päätös haihdutti loput rouva von Blumen pahasta tuulesta. Hän oli iloinen siitä, että näin ilman laseja ja karahviinejä voitiin iloita luonnon helmassa Herrasaressakin ja oli jo kadottanut kaiken vastustelemishalunsa.

Kun päivällisaika läheni, käveli kapteeni kotiin, rouvan käsi toisessa ja tyttären käsi toisessa kainalossaan, ja kaikki olivat he tyytyväisiä ja iloisia. Mutta ponnistukset tämän mielentilan saavuttamiseen eivät olleet antaneet kapteenille ollenkaan aikaa itse nauttia rauhallisesta tyynestä maalaiselämästä, joka olisi ollut hänen suurin ilonsa. Mutta nyt aikoi hän sitä enemmän antautua siihen päivällistä syödessä, ja hän kiiruhti pihaan vähä ennen vieraitaan, muuttaakseen ruokalistaa vähän yksinkertaisemmaksi ja ennen kaikkia katsoakseen, ett'ei mitään kalliita viinejä asetettaisi esille, niinkuin hän ensin oli ajatellut.

Ruokapöytä oli katettu suureen hämäärään ruo-

kasaliin, jossa tuntui tuoksua puutarhasta ja jossa lemusi oleanderia ja myskiä. Kapteeni Thoreld rakasti myskiä ja kasvatti muutamia pieniä keltasia kukkasia verannalla, jotka varsinkin iltasin levittivät voimakasta tuoksuaan ympärilleen ikäänkuin muistoksi jonkun pietarilaisen kaunottaren kammiosta. Tuo mietitty hienostelu jäi vierailta huomaamatta — eihän hän voinut heidän tähtensä kääntää koko taloan nurin — ja päivällinen alkoi jäähdytetyllä viili-pytyllä, joka tuntui niin maalaiselta ja yksinkertaiselta. Paistia syödessä piti kapteeni Thoreld, punasella viinillä täytetty lasi kädessään, pienen puheen vierailleen, kiitti heitä, ja pyysi heitä antamaan anteeksi hänen vähän ylelliset nuoren miehen taipumuksensa, ja lausui sen toivomuksen, että he tulisivat ne kokonaan unohtamaan, kun toisen kerran tulisivat talossa käymään.

Tämän puheensa piti hän niin vaatimattomasti ja rakastettavasti, että rouva von Blume ojensi lainsa kilistääkseen ja pyysi äänettömällä katseella anteeksi synnyttämänsä väärinkäsitystä, kapteeni vastasi suutelemalla häntä kädelle, mutta jälkiruuan jälkeen tarjosi hän kätensä neiti Louiselle ja talutti hänet pianon ääreen saliin, jossa kahvi oli juotava. Sitten pyysi hän neitiä laulamaan jonkun lauluistaan, kernaimmin jonkun »Sylvian lauluista«, ja kun toinen heti siihen suostui, niin sai kapteeni Thoreld viimein-

kin esille paimentolais-mielialansa, hymyili vienosti nojatuolissaan rouva von Blumen vieressä ja löi tahtia kädellään laulun mukaan. Lämpimämmin kuin koskaan ennen hyväili hän katsellaan valkeaksi puettua laulajatarta ja kun tämä laulaessaan sattui sen pari kertaa huomaamaan, ihmetteli hän tuota ilmettä ja keveä puna peitti kauniisti hänen poskensa ja levisi kauvas alapuolelle hienohipiäistä kaulaa.

Kapteeni Thoreld ei ollut enää oikein tapaisensa koko päivänä. Hän oli hajamielinen, mutta lempeä, niin lempeä, että ilkeät kielet olisivat voineet kuiskata, että hän ehkä oli juonut liiaksi viiniä päivällispöydässä.

Kun Kotkaisten herrasväki illemmalla nousi vaunuihinsa, satuloitti kapteeni ratsunsa ja seurasi heitä puolen peninkulmaa kupeella ajaen. Kotimatalla kulki hevonen käyden. Kun hän palasi työhuoneesensa, nojasi hän päänsä käteen ja tuumi jotain. Hän tuumi kauvan, ennenkun hän otti erään paperin laatikostaan ja kirjoitti siihen muutamia sanoja.

Tuo paperi oli apulaismeijerskan neitsyt Anna Mellilän muuttokirja.

V.

Vaikkakin molempien hovien väliä maantietä myöten oli liki kolme peninkulmaa, sattuivat niiden rajat kuitenkin yhteen eräässä paikassa, joka oli vaan puoli peninkulmaa Kotkaisista. Täällä oli kapteeni Thoreld jotenkin suurilla kustannuksilla raivauttanut uudistorpan paikan. Se oli kauniilla etelänpuoleisella mäkirinteellä ja viljeltävää maata oli runsaasti. Mäen alla oli puro, joka juuri tällä kohden muuttui pieneksi koskeksi ja toisella puolen puron kulki suuri maantie, jonka vuoksi torpan arvo tulevaisuudessa hyvän aseman vuoksi tulisi kohoamaan.

Eräs Herrasaaren parhaista rengeistä oli saanut torpan paikan itselleen lupaan ja liki vuoden ajan oli hän perkannut siinä sijaa vastaiselle kodilleen. Mutta kevättalvella tapasi hän kylällä rauta-

tietyömiehen, joka oli seppä. Se oli renginkin oikea ammatti, johon hänellä oli enin halua. Hänen kätevyytensä oli niin suuri, että rautatietyömies nähtyään hänen takeitaan ilman mitään oli luvannut hankkia hänelle paikan valtion töissä, joissa olisi ainaista ansiota vastaisuudenkin varalle.

Hämäläinen epäili tietysti, epäili kauvan ja perin pohjin. Mutta hyvät ehdot houkuttelivat, ja eräänä päivänä tuli hän kapteeni Thoreldin puheille hattu kädessä ja hämillään.

Mikä oli hätänä?

Niin, nähkääs, hän oli nyt sitä tarpeeksi tuuminut. Siell' olisi paikka tarjolla rautatienteossa ja kapteenille sanoo hän suuret kiitoksensa, ja että saisi katsoa toista miestä torpparikseen. Helppohan olisi saadakin, kun nyt oli raskain työ tehty torpan maalla.

Kapteeni lupasi suuria helpoituksia, jos mies pysyisi paikoillaan, mutta kun hämäläinen kerran on saanut jotakin päähänsä, ei sitä saa siitä lähtemään itse paholainenkaan.

Sitäpaitse piilee seikkailunhalu takkuisimmankin mäkitupalaisen rinnassa ja rautatie tuhansine työmiehineen lekkui hänen mielessään ihmeellisenä, ihanana kummituksena. Mutta enin kaikista viehättivät häntä varma toivo hyvistä raha-ansioista, herasvaatteet ja talonpoikain kateus.

Kapteeni Thoreld houkutteli vähän aikaa, osoitti hänelle, kuinka epävarmoja ovat tällaiset ansiot, joissa on satoja kilpailijoita ja kuinka turvallista siihen sijaan on asua omalla konnullaan.

Hämäläinen myönti, että niinhän se on kuin kapteeni sanoo, myönsi kaikki, vieläpä senkin, että hän käyttäytyy hyvin ajattelemattomasti ja tyhmästi — mutta pysyi päätöksessään.

Silloin kohautti kapteeni olkapäitään, antoi hänelle hyvän todistuksen ja lasi miehen menemään.

Kun vuoden tulon toiveet olivat huonot, ei kapteeni ollut vielä saanut ketään, joka olisi ottanut uudismökin haltuunsa, sillä sen pelot olivat ojittamattomat ja takalistolla oli suuri hallainen suo. Oli hän myöntänyt helpoituksia toisen toistaan suurempia, mutta kuitenkin olivat halulliset raapineet korvan tauksiaan ja olleet itsepäisiä alentamaan vaatimuksiaan.

Uudispaikalla, jota kosken mukaan kutsuttiin Uramoksi, teki ruis jo tähkää, mutta valkeaksi piiluttu tupa oli tyhjä, ei mitään savua noussut piipusta illalla eikä kuulunut lehmäkarjan kelloja tartahtiellä. Ei hirnunut hevonen haassa ja siinä oli uudistalo somana ja sirona, mutta kuolleena ja tyhjänä, niinkuin uhkaavien kovien aikojen varoittava aave.

Samana iltana kuin kapteeni Thoreld selkähevosella oli saattanut vieraitaan puoli peninkulmaa

kotiin päin, oli hänet kotiin tultua vallannut uusi ajatus, jonka avulla saataisiin sekä mökki asutuksi että syrjään sysätyksi eräs loukkauskivi, jonka hän jo kauvan oli aikonut toimittaa pois tulevaisuuden idyllinsä tieltä. Tänään oli tuo unelma näyttänyt vielä todellisemmalta ja mahdollisemmalta. Se siinti kuin kesäisen autereen takaa, mutta loukkauskivi oli tiellä uhkaavana ja rumana.

Ja silloin selvisivät hänen tuumansa. Jo heti seuraavana aamuna kutsutti hän luokseen apulaismeijerskan, sulki lujasti oven jälkeensä, ja kun tyttö puolen tunnin kuluttua palasi takaisin, oli hänellä päästökirja taskussaan ja sen lisäksi neljä viisi hyvin suurta seteliä, jotka hän oli saanut Herrasaaren kapteenilta myötäjaisikseen, ja joita ei oltu kielletty näyttämästä niille nuorille miehille, jotka olisivat niistä huvitetut. Ne olisivat tietysti vanhoja säästöjä ja lahjarahoja, jotka hän oli saanut veljeltään, joka oli maakauppiaina Savossa. Sitäpaitse saisi hänen miehensä uudistorpan paremmilla ehdoilla kuin kukaan muu. Ja tuosta torpasta voisi vielä aikaa voittaen tulla hyväkin talo. Mutta kaikki piti olla valmiina syksyyn mennessä, sen oli kapteeni välttämättä vaatinut. Sillä onhan Anna Mellilä tyttö, joka voipi saada itselleen miehen vaikka paikalla. Niin nuori ja kaunis ihminen, ei tarvitse muuta kuin

ojentaa kätensä ja ottaa, vaikkei olisikaan sellaiset myötäjäiset mukana.

Anna Mellilä kulki pihan yli hyvillään ja häpeissään, ja samalla ahdisti häntä kuin joku epä-määräinen painajainen. Mutta kun hän kulki ampu-malinjan poikki, kohotti hän pystyyn kauniin päänsä ja kantoi valkeaa päähinettään niinkuin voittosep-pelettä. Ei hän nyt heittänyt silmäystäkään kap-teenin ikkunaan, mutta kouristi taskussaan ratisevia papereita, jotka tulisivat tasoittamaan hänen tiensä ja hankkimaan hänelle miehen ja kodin. Mutta sen hän oli jo päättänyt, ettei miestä otettaisikaan Her-rasaaren kartanosta, sillä tämän puolen pojista oli hän saanut tarpeensa — ja tarpeensa heidän tyh-mistä viittauksistaan! Ei, sen saisivat he nähdä, että hän menee kaikkien heidän nenänsä ohi ja va-litsee miehen muualta! Ja sitten saisivat he katua kun kuulisivat, mitä olivat menettäneet ja mitä se poika oli saanut vaimon perinnöksi, joka oli hänet ottanut. Mutta juoruista ja ilkeistä puheista ei hän sitten enää vähääkään välittäisi.

Hän kulki syvissä mietteissä, kun rattaat ajoivat kolisten kartanolle. Niissä seisoi pitkä mies, housun lahkeet pistettyinä kiiltäviin, sahviaanilla ko-ristettuihin saapasvarsiin. Toinen käsi oli puuskassa niinkuin kapteenillakin, silloinkun tämä käveli työ-alojaan tarkastamassa, toisella piteli hän ohjaksia.

Rattailla oli vaatenyytty ja hampaissa pitkävartinen piippu, jonka messinkihelat roikkuivat aina alas rin-
nalle. Hänkin kulki ampumalinjan ohi välittämättä
vähääkään terävistä silmistä tuolla sisällä, mutta
se oli kai vaan siksi, että hän oli vasta tullut tänne.
Hän katasti kaunista tyttöä yli olkansa talonpoi-
kaiseikarin tavalla.

— Onkos Herrasaaren kapteeni kotona? huusi
hän huolettomasti pidättäen toisella kädellään he-
vosta ja toinen yhä puuskassa.

— So, so — riittäisi tuo vähä vähempikin.
Et kai aijo herran kammariinkaan ajaa! alkoi Anna
Mellilä puhumaan. Hän ei ollut nyt sillä tuulella,
että antaisi joka maankulkijan kopeilla edessään.

— Vai niin, vai tällä tavalla tässä talossa vie-
raita vastaanotetaan? vastasi vieras ja otti piipun
hampaistaan asentoaan kuitenkin muuten muutta-
matta.

— Metsä vastaa niinkuin metsään huutaa.

— Sinä näyt olevan niitä ihmisiä, joilta ei saa
siivoa sanaa suusta.

Anna Mellilä nakkasi huivinsa niskaan, katsoi
terävästi miestä silmiin, ja pani hänkin kätensä puus-
kaan.

— Mikä mies sinä olet, joka ajat pihaan ko-
peasti kuin kruununmies ja kysyt kapteenia kuin
vertaistasi?

— Minä olen Kalle Pihl, vastasi toinen lyhyesti, astui alas rattailta, talutti hevosensa tallin seinään ja alkoi sitoa sitä siihen kiinni. Eikä hän sen koommin enää välittänyt vähääkään tytöstä. Mutta tyttöä taas suututti, että tuollainen mustaverinen maankulkija, joka saattoi olla vaikka oikea mustalainenkin, kohteli häntä tuolla lailla. Ja sitten oli hän myöskin utelias tietämään, mitä tuolla suurisuisella miehellä oikeastaan oli täällä tekemistä. Hän oli olevinaan niinkuin olisi hänellä ollut asiaa tallin ohi ja virkkoi menessään miehelle:

— Jos menet kapteenin puheille, niin on parasta, että pistät piippusi taskuun ja nielet suuret sanasi, jos et tahdo tulla ulos heitetyksi!

— Minä ja kapteeni olemme kyllä ennenkin olleet puheikkain, vastasi pohjalainen varmasti ja päättään kääntämättä, sitoessaan ruskon marhamintaa ruuvi-avaimeen.

Anna Mellilä seisoi hetken aikaa epäröivänä ja suutuksissaan, eikä voinut mennä tiehensäkään. Pohjalainen oli nyt sitonut kiinni hevosensa ja lähti piippu hampaissa päärakennusta kohden menemään, mutta röyhkeä ryhti oli jo koko lailla vähentynyt. Kun hän kulki Anna Mellilän ohitse, katasti hän häneen naurahtaen, otti piipun hampaistaan ja osoitti sen pitkällä varrella porstuan rappuja.

— Tuollako se asuu?

Anna Mellilä ei osannut muuta kuin nyökäyttää myöntävästi päätään. Tuon miehen kanssa ei ollut niinkään kelppo tulla toimeen. Ja tutkivalla katseella koetti hän punnita hänen arvoaan. Tarkastus päättyi pohjalaisen eduksi, sillä sellaista varmuutta ei hän ollut koskaan huomannut palvelukseen pyrkijöissä. Se oli luultavasti sittenkin talollinen, joka tuli kapteenin luo tukkiasioissa tai voi se myöskin olla metsän ostaja, jolla oli tuhansia markkoja povitaskussa. Ei se olisi ehkä niinkään halveksittava, ja hän ehti jo merkitä, ettei sillä ollut sormustakaan vasemman käden nimettömässä sormessa. Hän muutti yhtäkkiä äänensä ja huusi jälkeen, että kapteeni oli työhuoneessaan, ensimmäinen ovi oikealle.

Tuo neuvo oli tarpeeton, sillä samassa huomasi pohjalainen terävät silmät, jotka tarkastivat häntä ikkunan takaa, ja hän vei vaistomaisesti käden hattuunsa, joka liike ei kuitenkaan vaikuttanut, että silmät tuolla sisällä olisivat vähäähään rävähtäneet.

Pohjalaisen varmuus alkoi vähän laimeta, vaikka hän veikin kätensä povitaskuun ja tunsi siellä nahkakukkaronsa, jossa oli kolmekymmentä markkaa seteliä ja muutamia hopearahoja lisäksi. Tuon omaisuutensa oli hän ansainnut osaksi lumppukuormalaan osaksi saanut ne kaksi viikkoisesta työstään Kotkaisissa, jossa kiirein työaika nyt oli ohi ja josta

hänet oli irtisanottu eilen. Onnen sattuman kautta oli hän päässyt välttäneeksi monet salakapakat lähellä uutta rautatien rakennusta ja sentähden oli hänen itseluottamuksensa rajaton, kun hän tänään rikkomaton pääoma taskussaan tuli uutta työnansiota hakemaan. Ennen hän tarjoutuisi Herrasaa-ren hienon kapteenin palvelukseen kuin rupeaisi vedättämään hiekkaa rautatien rakennukselle, sillä hän oli oppinut huomaamaan, että hänen reippautensa enemmän vaikutti paikkakunnan rahvaasen kuin sellaisiin seikkailijoihin kuin rautatien työmiehet. Vaikka ansaitsisikin muutamia penniä vähempi päivässä, niin olisi sentään suoranaista voittoa siitä, että pysyisi erillään viinasta, joka tulvaili puolen peninkulman alalla kahden puolen linjaa.

Kapteeni oli koko ajan seurannut kohtausta, joka tapahtui hänen silmäinsä edessä, vaikk'eivät molemmat päähenkilöt sitä ollenkaan olleet huomanneet. Se oli jotain hyvin harvinaista.

Hän seurasi puoleksi hymyillen meijerskansa ylenkatsetta ja voi lukea liikkeistä hänen salaisimmatkin ajatuksensa. Ja kun pohjolainen pääsi tais-telussa voittajaksi, oli kapteeni siitä hiukan iloissaan, sillä hän oli heti ensikerran miehen nähtyään mieltynyt hänen miehekkääsen suoruteensa, — siinä oli jotain kunnokasta, sotilasmaista tuossa miehessä. Ja hän päätti asettaa hänet koetukselle, kun hän tulis-

tänne hänen puheilleen. Ehkä oli hän se mies, jota hän tarvitsi!

Kohta kuuluikin kahden karkean kengän koputusta ovensuumatolla ja pohjalainen astui sisään niin aivan toisennäköisenä kuin äsken oli ollut ulkona kartanolla, että kapteenin suupielet vetäytyivät hienoon hymyyn. Pohjalainen huomasi sen ja tuli vähän hämilleen. Hän arvasi heti, että kapteeni oli nähnyt hänen tulonsa ja tuli yhä epävarmemmaksi. Mutta kun kapteeni sanoi ensimmäisen sanansa, rauhattui hän taas. Sehän oli ystävällinen, vaikka hiukan tuntuikin naurua pidättelevän, joka vähän loukkasi Kalle Pihliä.

— No, — sehän ole se pohjalainen, kun kuljetti lumppuja paperipruukkiin, sanoi kapteeni.

— Se on, minä olen Kalle Pihl.

— Ja mite sine tahto?

— Mitäpähän sitä muuta kuin työnansiota . .

Hevospäivätöitä.

— Jassoo. Joko loppu herrassöötinkin tykönä?

— Jo siellä loppui.

— No, no, — saaraan katso tykö; — ehkä aina löyty yhtä ja toista riskille miehelle.

Nyt ojensihe jo pohjalainen ja hiveli leukaansa.

Silloin lopetti kapteeni yhtäkkiä kysymyksensä, katasti huolettomasti kattoon ja virkkoi:

— Oleko sine nainut?

Jos kapteeni olisi katsonut miestä kasvoihin, olisi hänessä heti syntynyt epäilyksiä, vaan hän katsoi ulos ikkunasta, kun ei itsekään tuntunut oikein varmalta tätä kysymystä tehdessään. Se sattui kuin isku läpi pohjalaisen ruumiin. Mitä mahtoi kapteeni tuolla tarkoittaa? Hän ei varmaankaan tahtonut nainutta miestä palvelukseensa, se oli selvää. Pohjalainen kakistelihe, mietti hetkisen ja vastasi kieltävästi, ymmärtämättä oikein itsekään, että hän valehteli Nuorella naimattomalla miehellä on aina paremmat toiveet, ja tuon pikku valheen vaimo kyllä antaisi anteeksi, — kun saisi puolet miehensä tuloista.

— Jassoo, sanoi kapteeni vielä huolettomammin. No, ymmertekö sine maan viljelyksen peelle?

— Ymmärtänenhän tuota toki, kun on ollut oma torppa Pohjanmaalla neljä vuotta.

— Ja kuitengin naimaton mies?

Pohjalainen hätkähti. Joko hän joutuisi kiinni hetipaikalla?

— Eihän se torppa useinkaan kykene useampia elättämään.

— Se riippu siitä, mimmottinen on torppa. Teelle Hemeenmaassa meille ole kaikki torpparit nainut miehii. Ei key huusholli hyve ilman emente.

— Kyllähän se niinkin on.

— Mine en otta naimattomia miehii minun torppariks.

Kuuliko hän oikein? Aikoiko kapteeni antaa hänelle, työn haussa kulkevalle vieraalle, oman torpan näin kaukana kotipuolesta? Hän vastasi varovasti:

— No, ainahan tuon akan saanee hankituksi..?

Kapteeni katsoi häntä silmiin ja hymyili merkittävästi. Talonpoika vainusi hetipaikalla, että tässä oli jotain kätkeytyä. Ja hänkin veti suunsa vieikkaasen hymyyn.

Silloin katkasi kapteeni keskustelun:

— Mine anta sinulle työte, saat menne tukkia uittamaan. Pane sinun hevonen talon työhön. Ja jos sinun paperisi on oorningiss, niin saaraan sitte katso. Mene nyt inspehtorin tykö ja sano, ette minä otti sinu työhön ja että hen laske sinun hevonen meittin laitumelle. Hyvesti!

Pohjalainen meni hyvin kummissaan ulos. Eihän hän ollut moista onnen potkausta osannut aavistaa-kaan! Hänen pitkä vartalonsa oikeksi suoraksi, kun hän lähti hakemaan pehtoria käsiinsä. Mennessään katasti hän kyökin rappusille päin ja siellä seisoi Anna Mellilä, häneen katsomatta. Olisiko tuo...? Ei suinkaan, mutta pitkän pohjalaisen pää pölähti niin täyteen kaikellaisia ajatuksia, että hän luuhistui kokoon taas, ja näytti vanhalta ukolta, ajaessaan rattaansa kärryliiteriin.

VI.

Herrasaaren paras tukkimetsä oli enemmän kuin tunnin matkan päässä talosta kahden puolen pientä jokea, joka kauniista metsäjärvestä juoksi läpi laaksojen ja niittymaiden Herrajärveen. Talvella oli kirves ahkerasti keikkunut harjujen rinteillä ja suuret määrät sekä suuria että pieniä puita oli vedetty pienen joen jäälle odottamaan sulavesiä. Kun kaikki joutui myöhään tänä vuonna, niin tuli kova kiire tukin uittajallekin. Suurin osa kapteenin puista so-lui jo pitkin Vanajan ylävesistöjä alas Hämeenlinnaan päin ruotsin virstan nopeudella vuorokaudessa. Nyt oli vaan viimeiset puut korjattavat pienestä joesta ja sen lähiseuduilta.

Kevättulvan aikana olivat hirret siellä täällä nousseet niityille ja sahipaikoissa oli niitä eksynyt metsiinkin tai olivat ne iskeytyneet ranta kiviin

kiinni. Täällä käyskenteli nyt pohjalainen rantoja pitkin ja paistatti päivää kahden muun miehen kanssa, pyöritellen puita jokeen, sill'aikaa kun rusko vietti makean leivän päiviä Herrasaaren suuressa hevoshaassa. Heillä olisi ollut ankara työ, jos se olisi ollut summalla tehtävä tai jos joku olisi ollut tarkastamassa, mutta nyt eivät miehet pitäneet mitään kiirettä, pistivät tunnissa tuskin kymmenen tukkia jokeen ja makasivat puolisen jälkeen kahden tunnin ruokalevon päiväpaisteessa.

Toinen miehistä oli pohjalainen niinkuin Kalle Pihlkin ja oli lähtenyt kotipuolestaan aivan samoista syistä, mutta hänellä ei pahaksi onneksi ollut hevosta, joka olisi ansainnut rahaa isännälleen.

Erään ruokalevon aikana, kun he taas olivat särpäneet piimää leileistään, tuli puhe kotipuolesta ja saatiin selville, että toinen mies oli pohjalainen ja kotoisin naapuri pitäjistä, ja kolmas oli savolainen Kuopion puolelta. Ja muuta keskustelua ei siitä syntynyt kuin että Kalle Pihl pyysi nähdäkseen toisen papinkirjaa, koska tämä oli kehunut sellaisella kulkevansa.

Toinen veti likaisten liiviensä povitaskusta esille kimpun hikisiä papereita, tarkasteli kutakin niistä päiväpaisteessa, ja antoi vihdoinkin kädestään yhden, jossa oli joukko pyhiä kuvia ja vasemmassa reunassa yksinkertainen rakennus, ollen kai olevinaan

Turun tuomiokirkko. Kalle Pihl otti paperin ja käänteli sitä varovasti pihkaisten sormiensa lomassa, Sitten alkoi hän tavalla sitä, sillä hänen omassa papinkirjassaan sanottiin, että hän osaa lukea. Mutta sitä eivät osanneet hänen toverinsa ja he saivat nyt kuulla kirjan koko sisällön, jonka omistaja tietysti jo osasi ulkoa sanasta sanaan. Se oli talollisen pojan Kalle Lehtimaan Kauhavalta — vai oli hänenkin nimensä Kalle! — joka oli hyvämaineinen ja taisi kristinopin yksinkertaisesti. Kun Kalle Pihl tuli viimeisiin riveihin, tavaili hän vieläkin hitaammin: j, a, — ja . . . v, a, — va . . . paa . . . vapaa . . . a sanoi a, v, i, o, vio . . . l, i, i, , t, t — liitt . . . o, o, n — oon . . . avioliittoon. Ja vapaa avioliittoon, kertoi hän hitaasti, niinkuin itsekseen.

Hän jätti paperin omistajalle takaisin, hipasi mieltäväisesti kädellä kasvojaan ja vaipui aatoksiinsa. Kohta sen jälkeen lähti hän yksinään työpaikalleen, puolta tuntia ennen kuin muut, ja vyöritteli tusinan verran hirssiä veteen, ennenkun muut ehtivät edes lopettaa ruokaunensa.

Kalle Pihl meni taloon yöksi tänä iltana, vaikka hän muuten makasikin eräessä metsätorpassa lähellä työpaikkaa. Siellä otti hän hämärillä tallin ylisillä tavarapussinsa esille ja alkoi katon rajassa olevan raon läpi tulevassa valossa etsiä papinkirjaansa. Ja kun talon rengit kaikki kuin yhdestä suusta kuor-

sasivat, istui hän siinä kauvan ja tavaili papinkirjaansa.

Ei tahtonut loppua tullakaan tuumimisesta tänä yönä. Se oli ainakin selvää, ettei hänen oma papinkirjansa enää kelvannut sen jälkeen kuin hän oli valehdellut kapteenille! Milloin tahansa voisi kapteeni vaatia sitä katsoakseen ja silloin nähtäisiin, ett'ei hän olekaan naimaton. Ja jos hänet saataisiin kiinni siitä, että hän oli jo ensi näkemässä valehdellut, niin kuka häntä enää sitten uskoisi. Mutta miksi hän sitten oikeastaan oli valehdellut? Niin — miksi? Ei kukaan ollut häntä siihen pakoittanut! Nyt suututti häntä tämä tyhmä teko, joka oli syntynyt vaan siksi, että hän tahtoi olla kapteenille mieliksi ja tasoitella sen avulla tietään. Mitä hän nyt tekisi? Menisikö kapteenin luo ja tunnustaisi kaikki? Ei, — se olisi kovin naurettavaa, eikähän hän voisi sanoa mitään syytä menettelyynsä. Ei! hänen pitäisi kätkeä kirjansa tai ainakin hävittää se kokonaan ja sanoa, että paperi oli häneltä hukunut. Mutta silloin hänellä ei olisi niitä papereja, jotka tarvittiin, ja milloin tahansa voisivat ne kääntää hänet kotiin irtolaisena. Siihenkään hänellä ei ollut halua.

Ja sitten oli kapteeni hymyillyt niin merkitsevästi puhuessaan, että torpparin tulisi olla naimisissa. Niin että siinä oli varmaankin jotain tuossa

hymyilyssä. Mitäs muuta voisi se olla kuin tuo kaunis ja ylpeä tyttö, jonka hän taloon tullessaan tapasi palaamasta kapteenin puheilta. Mitä? — vai niin, — niin, niin! Sitä siis tarkoitti kapteenin puhe noista selvistä papereista. Niin, niin, se oli vaarallinen juttu tämä, johonka hän vasten tahtoaan oli antautunut ja jumala tietäköön, miten se tulee päätymään.

Juuri kuin hän oli uneen vaipumaisillaan, leimahti hänen päähänsä rohkea aate, joka piti häntä valveilla melkein koko yön. Ja seuraavana aamuna varhain käveli hän työpaikalleen hautoen koko päivän mielessään tätä tuumaa, jonka hän päätti hetimitä kohta panna toimeen päästäkseen rauhaan kiusaavilta ajatuksiltaan.

Aamiaista syödessä oli Kalle Pihl tavattoman ystävällinen toista pohjalaista kohtaan, sai tietää, että tämä vasta viikko sitten oli tullut paikkakunnalle ja oikeastaan aikonut rautatietyöhön, vaikka hyvät palkkaehdot ja hauska elämä tukkijoella oli houkutellut häntä rupeamaan Herrasaaren kapteenin palvelukseen.

— Tunnettaanko sinua hovissa? kysyi Kalle Pihl.

— Ei muuta kuin minkä näkivät minua silloin kuin pyrin kapteenin työhön.

— Katsoiko se sinun paperiasi?

— Ei, mitäpä se niistä olisi katsonut.

— Mutta nimesi sanoit?

— Sanoin tietenkin! Kalle Lehtimaa katseli kummastellen kaimaansa. Mikähän oli hänen tarkoituksena.

— Olikos teitä monta, kun pyritte työhän silloin?

— E — ei . . . minä vaan ja yksi toinen, joka jo on lähtenyt pois kapteenin työstä. Mutta minä tiedän, että kapteeni edellisenä päivänä oli pestannut kymmenkunnan miestä, jotka ovat menneet alas suuren lautan kanssa eteläänpäin. Sillä hän tahtoo, näetkös, että työ kävisi nopeasti. — Lehtimaa laski vähän leikkiä, tarkoittaen, että he tässä vaan tarinoivat ja tuhlaavat kallista aikaansa, mutta Kalle Pihlillä ei nyt ollut aikaa sitä ajattelemaan. Hän lisäsi mietteissään:

— Aijotko jäädä pitemmäksi aikaa kapteenin työhön?

— Kuinka niin? Aijotko sinä sitten tarjota mulle paremmat edut?

— Saahan nähdä senkin, sanoi Kalle Pihl ja siristi vasempaa silmäänsä — ei se ehkä ole aivan mahdotonta sekään. — Hän oli puhellessaan tehtaan konttoristien ja kauppiasten kanssa jo saanut itselleen osan heidän varmuuttaan ja käytti nyt sitä tapaa kaimaansa puhutellessaan.

Nyt tuli Lehtimaa vasta oikein utelijaaksi,

mutta Kalle Pihl sanoi heittävänsä pitemmät puhelut iltaan — tänään oli lauantai — ja sitten saavat he olutpullojen ääressä tuumia, onko Lehtimaa se mies, jonka kanssa voipi antautua asioihin, vai onko hän niitä, jotka vähän juotuaan kertovat kaikki, mitä tietävät.

Lehtimaa katseli melkein ihailen toveriaan, joka tunsi ihmiset noin tarkkaan, ryhtyi työhönsä, ei puhunut monta sanaa iltaan mennessä ja aprikoi, mitä tuolla kaimalla mahtoi olla hänelle uskottavaa, sillä hän oli varma siitä, että se oli jotain viisasta ja että oli parasta vaan suostua siihen, mitä se mies ehdotti. Se tiesi, mitä teki, tuo!

Herrasaaren ruokakello oli jo puoli tuntia siten yli laajain vainioiden julistanut iloisen sanomansa siitä, että sunnuntailepo alkaa ja että suuressa herrasväen kyökissä höyryävät puurovadit jo odottavat. Se sanoma lensi kolmena lyhyenä ja tarkoin merkittynä läppäyksenä, jotka nopeasti toisiaan seurasivat, kauvas yli talon viljavainioiden, mutta tukkimetsään saakka se ei kuitenkaan kuulunut, vaikka ilta oli tyven ja kellolla oli se maine, että se kuuluu kahteen pitäjään yhtäikää.

Sen tiesivät tukiin uittajat vallan hyvin ja sentähden olivat he lähteneet työpaikaltaan niin hyvissä ajoin, että kuulivat ruokakellon helisevän, kun ei taloon enää ollut kuin muutama tuhat askelta.

Lauvantai-illan yhteisessä ilossa ei kukaan joutanut hämmästyseen siitä, että miehet näin pian olivat joutuneet kotiin kaukaisesta tukkimetsästä. Yhdessä muun joukon kanssa menivät he saunaan, pukeutuivat puhtaisiin valkosiin alusvaatteihinsa ja tekivät keveissä puvuissaan ja hehkuvan punaisina kävelyretken piikain ylisille leikkiä laskemaan.

Kalle Pihl oli tuttavuuksiensa avulla ja helisevää korvausta vastaan saanut hankituksi puolituoppisen paloviinaa ja pari pulloa olutta, joita molemmat pohjalaiset yhdessä tyhjensivät riihien takana olevan ladon kynnyksellä. Ja tänä iltana tekivät he kaupan, jollaiset vieläkin ovat tapana liikkuvien pohjalaisten kesken ja tuottavat heille kaikenlaisia rettelöitä oikeuden kanssa.

Kalle Pihl ryyppäsi ensiksi, pyyhkäsi pullon suuta puhtaalla paidan hihallaan ja tarjosi toverilleen. Tämä otti pitkän kulauksen, otti kaksi ja kolmekin, ja kun olutpullot avattiin, oli Lehtimaa jo jotakuinkin valmis, jota vastoin Kalle Pihl piti miehuutensa isäntänä ja kartti tarkasti humaltumasta, voidakseen vetää tarjouksistaan vastaavaa hyötyä. Hän kehoitteli Lehtimaata sanoilla ja esimerkillä olemaan tavaroita säästämättä eikä kauvan kestänytkään, ennenkun hetki jo oli tullut tuon suuren ehdotuksen tekemiseen. Hän tarttui Lehtimaata olka-

päihin, kumartui häntä kohden ja kuiskasi korvaan lyhyesti ja päättävästi:

— Ja nyt Kalle, nyt ostan papinkirjasi!

Kalle Lehtimaa luuli, että toinen lasi leikkiä ja lasi sitä niin viisaasti, ett'ei tämmöinen tavallinen tyhmä tolo sitä kyennyt käsittämäänkään. Sentähden hän vaan irvisti ikeniään eikä virkkanut mitään vastaankaan.

— Ka, siinä on aika mies, joka ei edes hämmästykään, mielitteli Kalle Pihl.

— Tottahan tuota leikkiäkin ymmärtänee, arveli Lehtimaa, vaikkei ymmärtänyt niin mitään.

— Mutta ei piru vieköön tämä mitään leikkiä ole, kiivasteli Kalle Pihl, jolle viina jo alkoi kohota päähän.

— Vaan et kai sinä ikipäivinä aikone nimeänikään ostaa?

— Ja miksikäpä en? Sinun nimesi on yhtä hyvä kuin minunkin ja puhtaat sinulla on paperitkin. Enkö niitä sitten saattaisi ostaa?

— Mitäpä hyötyä siitä olisi? kysyi Lehtimaa, mielestään erittäin viisaasti. — Niin no, jos et tahdo myydä nimeäsi, niin voithan kuitenkin myydä papinkirjasi. Minä kirjoitan sinulle kotipitäjästäsi uuden. Se ei maksa sinulle mitään, mutta sinä voit

ansaita kymmenen markkaa. Viikon palkan ja enemänkin! Tuumippa asiata!

Lehtimaa alkoi kuulostaa. Koko viikon palkka ja vähä enempikin. Ja se tuosta paperirääsystä, joka ajelehti taskussa ja jota ei kukaan ollut häneltä kysynyt. Hänen vähän hämärissä silmissään välkähti voiton pyynnin kipinä, mutta hän ei antautunut heti paikalla:

— Mutta mitä hyötyä saattaa sinulla olla siitä, että ostat papinkirjani? intteli hän.

Kalle Pihl oli nähnyt, minkä vaikutuksen hänen tarjouksensa teki ja hän sanoi välinpitämättömästi:

— Se on vaan siksi, että kapteeni tahtoo papinkirjaa nyt heti ja minulta jäi kotoa lähtiessä omani ottamatta.

Nyt veti Lehtimaa suunsa viekkaasen nauruun, niin että koko hammasrivi tuli näkyviin ja sanoi ivallisesti, vaikka samalla vähän arasti:

— Sinulla taitaa olla niin kauniit paperit siellä kotona, ett'et ilkiä lähteä niitä muualle kulettelemaan.

— Elä puhu roskaa asioista, joista et tiedä pölkösen pölähtävätä! Minun paperini ovat yhtä hyvässä reilassa kuin sinunkin, mutta minä en ehdi toimittaa niitä tänne tähän tarpeesen ja sitten en saa sitä paikkaa, minkä kapteeni on minulle luvannut.

Se tuntui niin todenmukaiselta, että Lehtimaa

vaikeni ja otti viinapullosta pitkän ryyppyn. Ensin hän sitä kuitenkin tarkasteli päivää vasten ja huomautti, että kohtahan se tyhjenee, mutta vei sen sitten tottelevaisesti huulilleen, kun Kalle Pihl selitti, että tyhjetähän sen pitääkin.

— Ota yhdellä tielläsi kaksi naukkua ja olkoon kauppa päätetty, yllytteli Kalle Pihl.

Lehtimaa otti pullon huuliltaan, naurahti ja aprikoi.

— Olkoon menneeksi kahdestakymmenestä markasta!

— Elä vetäse, vanha veijari! Luuletko, ett'en minä voi saada papinkirjoja paljoa halvemmallakin? On niitä muitakin pohjalaisia rautatien töissä!

Hän kiskasi pullon Lehtimaan kädestä, löi korkin kiinni ja pisti pullon taskuunsa. Lehtimaa jäi siihen seisomaan suu auki.

— Ja kun oikein mietin, niin etkö vielä liene niitä miehiä, jotka eivät kykene pitämään suutaan kiinni. Sinä näytät juuri olevan semmoinen — hyi helvetti!

Hän sylkäsi päättävästi pitkän syljen kauvaksi eteensä, keräsi kampsunsa ja näytti äärettömästi ylenkatsovan toveriaan.

— So, so, elähän nyt, houkutteli Lehtimaa, — sinä erehdyt, jos luulet, että minä olen sellainen raukka kuin luulet.

— Näytä sitten, mihin kelpaat! Anna tänne papinkirjasi, niin saat kymmenen markkaa. — Kalle Pihl vei kätensä povitaskuun.

— Mutta jos kuka saapi sen tietää?

— Kuka piru sitä saisi tietää, jos sinä pidät suusi kiinni.

— Minä pidän, minä!

— Minä otan syyn päälleni. Sinähän voit sanoa, että olet kadottanut kirjasi, jos kireelle tulisit. Ja huomenna kirjoitetaan sinulle uusi kirja Kauhavalta.

— No, olkoon menneeksi!

— Mutta sitä ennen täytyy sinun luvata, että lähdet kapteenin työstä jo huomenna ja menet rautatielle.

— Minkätähden?

— Sentähden vaan, ett'ei se sovi muuten. Lehtimaa aprikoi.

— Aatteles, että ansaitset kymmenen markkaa puhdasta rahaa!

Uusi ryyppy vaikutti lopulliseen päätökseen.

— No, olkoon menneeksi! Eihän minulla ole tässäköön talossa enää mitään tehtävää!

— Tuohon käteen! sanoi Kalle Pihl.

He löivät kättä ja siinä vaihdettiin kirkon kuvalla koristettu paperi kolmeen kolmenmarkkan seteliin ja yhteen hopeamarkkaan.

Sitten tyhjensivät he viinapullon kaupan vahvikkeeksi.

Mutta kun he vähän hoiperrellen lähenivät pihaa, sanoi Kalle Pihl:

— Ja jos nyt et pidä suutasi kiinni, niin saat västinkiä itsekin.

VII.

Pihaan palatessaan sattuivat pohjalaiset aivan odottamatta yhteen talon nuoren väen kanssa, joka saunan ja illallisen jälkeen oli matkalla keinumäelle. Sinne kokoontui nuoriso lauvantai-iltoina, siellä laulettiin lauluja ja heitettiin lemmen katseita, sittenkuin viikon vaivat olivat ohitse ja tiedettiin, että huomanaamuna saataisiin nukkua aamiaisille asti.

Kas niin, tuolla ovat pohjalaiset tukkimiehet, huudettiin, — ne tulevat kyllä mukaan. Ja kunnan miehinä täytyi heidän nyt lähteä edustamaan maakuntaansa, kun heiltä sitä vaadittiin.

Kalle Pihl oli heti valmis, mutta heitti ensiksi tarkastavan silmäyksen toveriinsa ja aikoi kieltää häntä tulemasta mukaan, sekä omasta puolestaan että maakuntansa puolesta, jonka mainetta hän ei tah-

tonut saattaa huonoon huutoon varsinkaan tässä talossa.

Tuo puoleksi juopunut Lehtimaa arvasi heti toverinsa ajatukset, selitti hänen tutkivan katseensa aivan oikein, loukkautui ylpeydessään, niin että hänen kiivaat pohjalaiset verensä kuohahtivat, nosti päänsä pystyyn ja sanoi uhaten:

— Olen minä yhtä hyvä pohjalainen kuin sinäkin ja taidan kyllä suoriutua niin hyvin kuin sinäkin, jos tarvitaan.

Kalle Pihl tunsi kansalaistensa jäykän luonteen, arvasi oikein, että tästä saattaisi tulla rettelöitä ja sanoi vaan tynesti ja suojelevasti:

— Fihän sinulle ole kukaan mitään sanonut. Mitä sinä sitten siinä rähiset?

Lehtimaa ei viitsinyt vastata mitään, mutta tunsi itsensä samassa Kalle Pihlin vihamieheksi, sillä miksi tämä oli houkutellut häneltä papinkirjan ja miksi hän oli ollut niin tyhmä, että antoi petkuttaa itseään. Täällä muiden seurassa katosi se kunnioitus, jota hän kahden kesken tunsi Kalle Pihliä kohtaan ja hän päätti olla ollenkaan välittämättä hänestä tänä iltana, varsinkaan kun ei ollut mitään kostoa pelättävänä, sillä seuraavana päivänä muuttaisi hän jo muille markkinoille, niinkuin sovittu oli. Sen lupauksensa aikoi hän kyllä pitää, sillä hän ei koskaan voinut olla varma siitä, ett'ei Kalle Pihl keksisi

joitakin konnan koukkuja, joilla hän saattaisi toisen pulaan. Ja niin liittäytyi hän talon väkeen antaen Kalle Pihlin kulkea omia teitään.

Kalle Pihl, joka turhaan oli hakenut joukosta kaunista Annaa, meni tallirengin luo, jolla nähtävästi oli viinapullo, koska hän näytti niin mahtavalta, ja pyysi, ett'ei tämä antaisi toiselle pohjalaiselle mitään, kun tämä jo ennestäänkin oli vähän juovuksissa ja muutoin pahapäinen humalassa. Toinen otti neuvon korviinsa, kumma kyllä, sillä rengit eivät olleet vielä mitään nauttineet, — muuten olisi se heitä vaan yllyttänyt juottamaan vierasta ihan tiedottomaksi. Se on näet kilpailua sekin, ja voimia tarvitaan humalankin kantamiseen, joka on yhtä rasittava kuorma kuin mikä muu tahansa.

He tulivat keinulle, ilta oli tyven ja heitä istuutui keinuun niin monta kuin siihen suinkin mahtui. Tytöt kaksittain, pienestä pelosta hihitellen ja posket paahtavina, puristellen käsillään penkeistä kiinni, pojat välissä seisoen ja antaen vauhtia keinulle. Alussa oli oltu vähän jäykkiä, pojat ja tytöt erillään, mutta kun oli saatu keinu käyntiin, pääsi riemu valloilleen samassa. Oli tultu lähemmä toisiaan, tuupittiin tovereita kyynärpäillä ja polvilla, ja siinä oli tarpeeksi aihetta leikkipuheisin. Nyt lensi keinu taivasta kohti, tytöt huusivat ja miehet nauroivat, mutta kun vauhtia hiljennettiin, alottivat

tytöt laulun, joka yhtä paljon kuuluu asiaan keinussa kuin amen kuuluu asiaan kirkossa.

Eräs vanhemmista tytöistä, joka ei ollut saanut sijaa keinussa, koska oli tullut liika myöhään, oli vainunnut viinapullon katajistosta ja kun hän heti arvasi, että se oli tallirengin, joka oli raivopäisin koko seudussa, antoi hän sen sisällyksen vuotaa maahan. Viime sunnuntaina oli hänellä ollut täysi työ miestä hillitessä ja oli hän mielestään sekä oikeutettu että velvollinen tekemään tämän kepposen. Viattoman näköisenä istui hän muiden seuraan odottamaan keinuvuoroaan, ja nautti hiljaisesti tekemästään kepposesta.

Vihdoin oli tullut odottajien vuoro. Kalle Pihl oli jo ottanut keinun haltuunsa ja kehoitti kompasanoja ladellen toisia tulemaan mukaan.

— Odottakaa minua! kuului samassa kimeä naisen ääni huutavan loitompaa ja sieltä tuli Anna Mellilä, hienoksi puettuna ja teeskentelevästi itse-tietoisena. Hän oli tahallaan jättäytynyt muita jällemmäksi voidakseen sitten tullessaan herättää sitä suurempaa huomiota.

Kaikki keinussa olijat kääntyivät katsomaan ja kiirehtivät häntä, mutta tyttö ei ollut pääsevinään ojan yli ja keikaili siellä aivan hurmaavasti.

Lehtimaa, jonka haihtuva humala taas keinussa oli uudistunut, juoksi kaunista tyttöä vastaan ja tah-

toi herrasväen tavoin auttaa häntä ojan yli, mutta tyttö heitti häneen vaan vieraan ja kummastelevan katseen, nosti helmansa puoli polveen, harppasi yli omin voimineen ja heittäen keikarinsa siihen hämmästyneenä seisomaan, sanoi hän teeskentelevästi muulle joukolle:

— Voi, minkätähden ette voineet odottaa minua, niin olisi tultu tänne kaikki yhtäaika?

— On kai sitä muutakin tekemistä kuin odottaa tuollaisia röökinoita, virkkoi tallirenki. Hän oli löytänyt tyhjän pullonsa pensaasta ja tahtoi nyt kostaa Anna Mellilälle. Ja oli hänellä muitakin syitä siihen, sillä hän ei voinut sulattaa sitä ajatusta, että Anna Mellilä oli aina tehnyt pilaa hänestä, vaikka kaikki muut tytöt talossa häntä yksimielisesti ihailivat.

Anna Mellilä astua hipsutteli keinulle ja käyttäytyi suututtavan herrasmaisesti, sillä hän oli päättänyt tänään osoittaa kaikille, kuinka vähän hän heistä oikeastaan välittää. Ja hän tiesi, että se sellainen toisia suututtaisi, samalla kuin se hänelle sopi erittäin hyvin. Monen naapurin miehen oli hän sillä hurmannut samalla kuin hän oli karkoittanut kaikki kärkkäät lähentelijät ainoastaan siten, että oli olevinaan hämmästynyt. Tuo teeskennelty hämmästy oli hyvä ase, sillä se ikäänkuin osoitti, että hän kuului aivan toiseen seurapiiriin, jossa oli toiset hienommat tavat.

Kylän maakuppias oli hänkin heittänyt rakastuneita silmäyksiä häneen, mutta se oli vanha ukorahjus, joka rakastui joka tyttöön. Sentähden vastaanotti Anna Mellilä hänen ihailunsa yhtä huolimattomasti kuin kaikkien muidenkin, niitä sen enempiä ajattelematta.

Keinussa seisoi Kalle Pihl eikä ollut häntä huomaavinaankaan. Anna Mellilä kiipesi istuimelle muiden tyttöjen viereen. Kun hän oli saanut helmansa reilaan komensi hän:

— Kas niin — nyt saatte alkaa!

Mutta ei kukaan miehistä hievauttanutkaan keinua.

— Ketäs te vielä odotatte? kysyi Anna Mellilä.

Nyt alkoi eräs reingeistä hiljalleen antaa vauhtia keinulle siinä toivossa, että ylpeä tyttö huomaisi, ett'ei se suinkaan tapahtunut hänen käskystään. Mutta se toivo petti, sillä Anna virkkoi:

— No, johan viimeinkin tottelitte!

— Tänäänpä on Anna oikein olevinaan, sanoi yksi reingeistä ja sysäsi keinua ylemmä. — Siinä olisi puhetoveria pohjalaisella! Onko teillä tuollaisia tyttöjä siellä pohjosessa päin?

— Usein se on nähty, että ylpeys käy lankeemuksen edellä, virkkoi Kalle Pihl.

Anna Mellilä ei ollut kuulevinaankaan, hyräili

vaan itsekseen ja huudahti, kun keinu oli täydessä vauhdissaan:

— Laulakaapas nyt jotain pojat, kun keinu käy!

— Ei kukko käskien laula! vastasi renki.

Anna Mellilä oli tottunut tällaiseen kohteluun eikä ollut milläänkään. Hän tiesi kyllä, että hän saisi heidät mihin tahtoi. Ja hän odotti, kunnes tervehdyspuheet olivat ohitse. Kun sitten keinun vauhti alkoi hiljetä, nojautui hän taapäin, katsoi Kalle Pihliä kasvoihin ja sanoi, niinkuin ei olisi hän häntä ennen huomannutkaan:

— Ka, täällähän se on pohjalainenkin! Iltaa! Täällä Hämeessä on tapana, että ihmiset tervehtivät tuttaviaan, mutta Pohjanmaalla on kai toiset tavat?

— Yhdet ne on tavat siellä kuin täälläkin — vastasi pohjalainen — mutta se on kai siinä, kuinka ensi kerran tavatessa otetaan vierasta vastaan.

— Otetaanko sitten Pohjanmaalla vieraita huonosti vastaan? Anna Mellilä loisti viattomuudesta.

— Ei, — mutta niin tehdään Hämeessä.

— Vaan se on ihan mahdotonta, jos vaan vieras on oikea vieras.

— Näytään oltavan huonomuistisiakin Hämeessä?

— Vai niin? Ja minä muistan kuitenkin, että olemme kerran tavanneet toisemme, vaikka siitä on

jo monta päivää ja vaikk'emme ole sitten nähneet toinen toistamme.

Sillä tytöllä oli kieli kantimessa. Pohjalainen mietti, ennenkun vastasi, sillä kaikki keinussa olijat istuivat ja kuuntelivat heitä ja muutkin herkesivät haastelemasta. Hän heitti nopean katseen vastustajaansa, joka istui siinä, valkea huivi niskaan sysätynä, posket keinun vauhdista hehkuvina ja silmä kimmeltäen rohkeasti, ja odotti, että saisi tähdätä uuden pistoksen pitkään vastustajaansa. Suun ja silmien ympärillä oli piirre ivan hymyä, jonka takaa näkyi itsepäisyyttä ja loukattua ylpeyttä, joka oli valmis käymään kimppuun ja hurjasti puolustautumaan. Pohjalainen epäili antautuakseen otteluun, sillä ehkä joutuisi hän tässä tappiolle. Oli parasta pysyä erillään tuosta tytöstä. Ja ensi kerran elämässään tunsu hän hiukan kunnioitusta naisihmistä kohtaan.

Muut seurasivat levottomasti hänen pitkää vaitioloaan, Pohjalaisen varmuus oli herättänyt heissä sen toivon, että ehkä hän nyt olisi se mies, joka ei antaisi Annan hypätä nenälleen. Kuului murinaa:

— Pidä puoliasi, pohjalainen!

— Annatko akkaväen tukkia suusi!

Mutta pohjalainen vältti yhä vieläkin sanastaan antautumasta.

Silloin katasti Anna Mellilä häneen ylenkatseellisesti ja kysyi ympärillä seisovilta:

— Olihan täällä toinenkin pohjalainen? Ehkä tietää hän paremmin, mitenkä tulee käyttäytyä naisväkeä kohtaan sen, joka itse maailmata kiertelee. Tämä pohjalainen taitaa ollakin kotoisin metsien sydämmestä!

— Onpa tietenkin toinen! huusi Lehtimaa iloisaan. — Onpa täällä toinenkin pohjalainen, joka voi tuommoisille puoliaan pitää!

Samassa hyppäsi hän keinuun, asettui Kalle Pihlin viereen ja oli valmis mihin otteluun tahansa. Mutta Kalle Pihl laskeutui hitaasti maahan ja sanoi jäykästi ja olentakaisesti:

— Joka tahtoo antautua naisten narriksi, se ruvetkoon heidän kanssaan suutaan pieksämään. Mies, joka arvonsa tuntee, väistyy viisaasti.

Lehtimaa nauraa hihitteli, mutta yleisö näytti olevan Kalle Pihlin puolella ja Anna Mellilä puri huuleensa suutuksissaan siitä, ett'ei ollut saanut tuota miestä hämmentymään. Kalle Pihl kopisti raudoitettua kantapäätään vasten porot piipustaan, puhdisti sen huolellisesti ja sytytti sen sitten tyytyväisenä omaan käytökseensä.

Anna Mellilä oli liiaksi kaunis ja itserakas, että olisi voinut tyytyä näin puolinaiseen voittoon. Hän nyykäytti kehoittavasti päätään Lehtimaalle, joka hy-

västä mielestä hohtaen pani keinunsa liikkeelle, ja kun se oli oikein päässyt vauhtiinsa, niin kehoitti hän Lehtimaata istumaan viereensä, sillä keinussa oli nyt hyvää tilaa, ja antoi hänelle nyt kaiken sen ystävällisyyden, joka alkujaan oli aiottu Kalle Pihlille.

Lehtimaan pää joutui aivan pyörälle, ja se humala tuntui paljoa hauskemmalta kuin viinahumala äsken, ja hän aavisti hämärästi, että kaikki kadehtivat häntä, ensin kaikista Kalle Pihl. Olikin se vähän merkillistä, mitenkä tuo kaunis tyttö, joka äsken ei ollut häntä näkevinäänkään, nyt tyytyi häneen. Lehtimaan itseluottamus nousi tästä vielä enemmän kuin viinan vaikutuksesta. Hän ei herennyt keinuttelemasta, ennenkun Anna Mellilä nojasi posken käteensä ja vakuutti, että hän tulisi sairaaksi, jos ei Lehtimaa päästäisi häntä maahan jälleen. Silloin seisotti hän keinun, kiirehtien pyyntöä noudattamaan, ja helpoituksesta huoaten astui Anna Mellilä alas keinusta kiitosta sanomatta.

Mutta Lehtimaa oli yhtä hyvin hyvällä tuulella ja päätti panna keinun menemään ympäri näyttääkseen muille, kuinka taitava ja notkea hän on. Sen urotyönsä oli hän oppinut jo pikkupoikana ollessaan. Ensin reisi hän keinun pylväitä myöten ylös ja katsoi, että tapit olivat varmasti paikoillaan. Sitten tuli hän alas taas ja alkoi keinua yhä hurjemmin, kunnes hän yhteen menoon teki viisitoista kierrosta,

Anna Mellilä taputti teeskennellen käsiään niinkuin herrain on tapana, toiset tytöt kauhistuivat, mutta miehistä se oli vaan leikin tekoa.

Kun Lehtimaa kuumana ja ylpeänä tuli maa-
han, katseli Anna Mellilä ympärilleen ja kysyi, us-
kaltaisiko kukaan muu tehdä samalla tavalla. Talli-
renki oli heti valmis ja pyöräytti ympäri kuusitoista
kertaa. Siitä syntyi täydellinen kilpailu ja Anna
oli ihastunut. Hän jakoi palkintoja hymyilyjen ja
leikkipuheiden muodossa ja iloitsi siitä, että oli saa-
nut vanhan vihamiehensä tallirengin tekemään tuol-
laisia voiman näytteitä. Muut tytöt tulivat vähitellen
yhtä huvitetuiksi kuin Annakin, kun miehet yksi
toisensa perästä alkoivat tehdä temppujaan heidän
edessään.

Lopuksi ei ollut muita jälellä kuin kylän suu-
tari, joka sattumalta oli Herrasaaren työssä, ja
Kalle Pihl, jotka eivät vielä olleet taitoaan näyttä-
neet. Anna Mellilä hymähti pilkallisesti ja sanoi
ääneensä toisille tytöille:

— Nyt nähdään, mihinkä suutarit kelpaa!

Siitä syntyi yleistä hihitystä. Kilpailu oli kiin-
nittänyt kaikkien huomion puoleensa ja oli jo unoh-
dettu olemasta ilkeitä meijerskaa kohtaan. Oikeas-
taanhan olivatkin nämä huvit hänen ansionsa, ja
vaikka hän olikin kiusallisen ylpeä, annettiin se an-
teeksi, kun se ei omaan itseensä sattunut. Ja pitihän

sitä sitten nauraa sen sukkeluuksilla, jotka aina puvivat siihen, johonka sattuivat.

— No, suutari tule nyt mukaan, niin näytetään tytöille, mihin mekin kelvataan, sanoi Kalle Pihl rauhallisesti.

Suutari olisi peräytynyt, siitä oli niin pitkä aika kun hän oli keinussa pyörinyt, mutta kun Kalle Pihl vakuutti, että hän saisi istua ja että he herkiäisivät hetipaikalla, kun suutaria alkaisi pyörryttää, niin kiipesi suutari keinuun, tarttui käsipuuhun kiinni ja löi leikiksi. Mutta Kalle Pihl pani keinun käymään, antoi sille vauhtia yhä ylemmä ja ylemmä ja kun ei suutari huutanut, antoi hän sen mennä ympäri kerran, kaksi, kolme . . .

Huomio oli kiintynyt korkeimmilleen. Sitä ei voinut kukaan kieltää, ett'ei Kalle Pihl olisi käyttäytynyt jalomielisesti suostuessaan pelastamaan suutaria tyttöjen pilkasta samalla kuin pelasti siitä itsensä. Kaikki olivat hänen puolellaan. Suutari oli käsin ja jaloin käpristäytynyt tangon juureen kiinni, jota vastoin tuo pitkä, vikkellä ja reipas pohjalainen piteli kiinni ainoastaan toisella kädellään, kun keinu huimaavaa vauhtia teki jo kahdettatoista kierrosta. Ei kuulunut vielä mitään huutoa suutarin suusta. Oli se kunnan suutari tuo! Kun keinu teki neljättäkoltmatta kierrosta, kuului vähäistä valitusta tuon ihmiskäärön sisästä. Hattu oli lentä-

nyt maahan, mutta ei kukaan huomannut, että hän oli naurettava, kun hän oli noin urhoollinen.

— Pelkäätkö putoavasi? huusi Kalle Pihl.

Kiristetyin hampain vastasi suutari, ett'ei hän pelkää.

— Mennään sitten vielä kaksikymmentä kertaa ympäri, niin nähdään, vieläkö tytöt meille nauravat.

— Mennään vaan!

Mutta nyt muutti Kalle Pihl suuntaa. Sen sijaan, että hän tähän saakka oli keinuttanut suutaria selkä edellä, käänsi hän keinun menemään toista tietä, niin että hän itse kulki taapäin, jotenka näytti siltä kuin olisi suutari antanut vauhtia keinulle. Sitä tempua ei ollut kukaan tehnyt tätä ennen ja se synnytti myrskyistä suosiota. Anna Melliläkin taputti käsiään, — sen ennätti Kalle Pihl nähdä pyöriessään.

— Nyt on sinun vuorosi pyörittää minua ympäri, huusi hän suutarille, johon tämä vastasi vaan ulisemalla.

Luettiin kolmekymmentä, luettiin neljäkymmentä. Mutta yhä vielä hurisi keinu ympäri kuin myllyn siipi.

— Eikö pyörrytä?

— Jo pyörryttää, sähisi suutari. — Eikö riitä jo?

Viidennellä kymmenellä kierroksella seisattui keinu pystyyn ja horjui vähän sinne tänne, ennenkun putosi alas. Kun se vielä oli täydessä käyn-

nissään, pudottautui Kalle Pihl siitä alas ja tuli suoraan jaloilleen vähän matkaa keinusta, jota vastoin suutari yksinään heiluskeli pitkän aikaa sinne tänne, ennenkun keinu kokonaan seisahtui.

— Kelvataanko nyt? kysyi suutari ylpeästi. Me olemme tehneet kaksi vertaa niin monta kierrosta kuin kukaan muu.

Oli tullut puolipimeä. Kotimatalla joutui Kalle Pihl kuin sattumalta kävelemään Anna Mellilän kanssa pikkulehdon läpi.

— Eikös oltaisi ystäviä? ehdotteli Anna Mellilä.

— Onkos sitten oltu vihamiehiä, kun ei ole toisiamme tunnettukaan.

— Ei, vaan oltaisi saatettu tulla, ja sitä ei meidän pitäisi.

— Kuinka tahdot, — hyvähän on, että elää sovussa sen talon väen kanssa, johon kenties tulee ijäkseen jäämään.

— Mitä tarkoitat?

— Tarkoitan vaan torppaa, jonka kapteeni on luvannut minulle.

— Mitä torppaa?

— Suurta uudis torppaa, josta vielä kerran maailmassa voisi tulla ulkokartano. Se on hyvä olemassa näinä kovina aikoina.

Anna Mellilälle selvisi jotakin. Hän ei uskaltanut edes katsoa pohjolaista silmiin, vaan kulki

äänettömänä hänen sivullaan. Kun äänettömyys oli kylläksi kauvan kestänyt, sanoi pohjalainen:

— Puhui se kapteeni vähän muustakin. —

— Mitäs sitten?

— Hm — ett'ei sellainen torppa voi tulla toimeen emännättä . . .

— Kaikistapa se kapteeni sinun kanssasi puheleekin!

— Niinhän se, mutta sinulle se ei tietysti puhu mitään semmoista.

Anna Mellilä katsahti pohjalaista kasvoihin ja hymyili. Oliko se tyhmyyttä, vai oliko tuo mies yhtä viisas kuin hän itsekin.

VIII.

Oltiin Elokuussa, jolloin yöt alkavat pidetä ja kuu paistaa. Varatuomari von Blume ei koskaan valittanut huonoja vuodentulon toiveita, mutta kulki aina levotonna ja varuillaan uhkaavaa onnettomuutta vastaan. Hänen vanha appivaarinsa kutsui häntä leikillään pahan onnen linnuksi, ja rouva von Blume kehoitti häntä luottamaan viisaasen sallimukseen, joka kyllä kaikki parhain päin kääntäisi. Varatuomari von Blume kulki sen jälkeen äänetönnä ympäri, kädet selän takana, ja haki yksinäisyyttä. Hän oli niin harvasanainen rouvalleenkin, että tämä kerran valitti siitä isälleen, ja silloin pani ukkovanhus vävyoikansa tiukalle.

Onko tuo vanhan suomalaisen arvoista tuolla tavalla kantaa onnettomuutta, joka ei vielä ole edes tullutkaan? Pää pystyyn ja rohkeutta rintaan! Hiljainen varatuomari kävi tavallisesti pää kumarassa eikä koskaan puhunut muille toiveistaan. Nyt oli

hän jo hyvänä talouden hoitajana ostanut suuret määrät siemenjyviä ja muutenkin hyvin varustautunut vastaanottamaan nälkävuotta, ja sentähden harmitti häntä, että hänen tarkkanäköisyyteensä pantiin niin vähän arvoa. Hän nosti kyllä päänsä pystyyn, mutta selkä taipui sen sijaan taapäin ja hän sanoi appiukolle sellaisia totuuden sanoja taloudesta ja perhehuolista, että ukko taputti häntä olkapäälle ja myönsi, että hänellä oli oikein.

Jo eilen illalla oli lämpömittari näyttänyt vaan neljän asteen lämmintä ja usva oli noussut kylmänä ja valkoisena vesistä ja soista. Heinä oli jo aikoja sitten tehty ja vaikk'ei heinän sato ollutkaan hyvä, niin meni se kuitenkin mukiin. Mutta muuten näytti siltä kuin olisi kesä jaksanut kasvattaa ainoastaan raaeamman viljan.

Kylmästä ja lumisesta kevättalvesta oli kyllä jäänyt vettä tarpeeksi niittymaille, mutta pellot, jotka olivat ylempänä ja joissa kasvullisuus alkoi myöhemmin, oli kaunis ja paisteinen kesä polttanut pahanpäiväiseksi. Ruis oli niin harvaa, että olkikorret toisiaan huutelivat ja kevätkylvöt kuihtuivat. Mutta pahinta kaikista oli, että tämä harva ruis ja kuihtuva kevätilja vielä kaksi viikkoa heinäsadon jälkeen oli niin vähän joutunutta, ettei ollut ajattelmistakaan alottaa leikkuuta.

Ja nyt tulivat pitkät ja pimeät elokuun yöt,

aamukylmineen ja sumuineen. Rukiin olki oli vielä vihanta, ja laiha tähkä tarvitsi vielä juoksevia nesteitä joutuakseen; mutta kuta aikaisemmin aurinko meni mailleen, sitä hitaammin ne tuleantuivat. Ohra ja kaura kasvoi takkuisena, vaaleana ja ytimettömänä ja tähkät olivat niin laihat, että oli melkein sama, joutuivatko ne tai ei. Tuskin näytti kannattavan niitä varten panna rihtään lämmitä.

Kun semmoiselta näytti monen herrastalon pelloilla — joitakuuta harvoja lukuunottamatta — niin miltä sitten talonpoikain ja torpparien, joilla ei ollut herrain hyvää siemenviljaa eikä heidän keinotekoisia lannoitusaineitaan!

Hätä ja hallavuosi, — hallavuosi ja hätä — siinä olivat tulevan vuoden toiveet! Pitäjän makasiineissa ei ollut suuria säästöjä edellisiltä vuosilta, sillä kunnallishoito oli vielä kapalossaan, vaikka kaikkialla maassa luettiin piplian historiaa Joo-sepin unesta ja seitsemästä lihavasta ja seitsemästä laihasta naudasta, ja vaikka tiedettiin, kuinka hyvin hänelle sittemmin kävi Faaraon tykönä.

Eräänä aamuna, kun aurinko paahtoi kuumemmin kuin koskaan ennen ja kultaili peltojen kurjuutta, kun taivas oli helakan sininen, mutta varjossa jo tuntui syyskylmä, niin tuli varatuomarille hänen alituinen tasanen levottomuutensa liika vaikeaksi kantaa. Kotkaisissa oli vieraana nuori insi-

nööri, joka oli jättänyt rautatien tutkiakseen yksityisen yhtiön palveluksessa erästä kalkkisuonta, joka kulki vähän matkaa Kotkaisista, osaksi tämän ja Herrasaaren tiluksilla. Saadakseen hiukan selville varatuomarin vaatimuksia, jos kalkkisuoni tulisi lunastettavaksi, oli insinööri Halldén käynyt häntä tervehtimässä ja tullut esitellyksi perheelle.

Nyt ehdotteli varatuomari päivälliskahvia juodessa että he ottaisivat ruokaa mukaansa ja lähtisivät kaikki kravustamaan Uramon virrassa, josta ei ollut pitkä matka kalkkisuonellakaan ja jotenka siis voitaisiin yhdistää hupi hyötyyn. Puolen tunnin kuluttua oltiin jo valmiit lähtemään, ja insinöörillä oli mukanaan mies, joka sai kantaa haavit ja syötit. Se oli muuan entinen rautatietyömies, jonka insinööri pientä palkan lisää vastaan oli saanut palvelijakseen, sillä mies oli pohjalainen niinkuin insinöörinkin ja sitäpaitse nöyrä ja iloluontoinen. Hän kutsui miestä Lehtimaaksi, joka otti kaikki kamsut leveälle olalleen ja sai siihen vielä sopimaan puolet päivälliskuormastostakin.

Kun seurue kahdessa litteäpohjaisessa venheessä oli tunnin verran soutanut liejuraista jokea ylös päin, tulivat rannat kivisemmiksi, koivut kuvastelivat törmän yli veteen, virta kiihtyi ja keskellä kuumaa päivää alkoi kuulua veden virvoittava lorina edestäpäin. Se oli Uramon virta, jossa tuo muuten niin

suopea joki oli ottanut kuohuakseen vähän, mutta niin vaarattomasti ja ystävällisesti, että voimakas mies helposti jaksoi soutaa sitä ylös.

Seurue nousi maihin, naiset ja pikkulapset jäivät koivujen alle päivällistä valmistelemaan, sillaikaa kun insinööri ja varatuomari pistäyivät kalkkisuonta tarkastamaan. Lehtimaa lähetettiin läheiseen torppaan hakemaan maitoa, sillä mukana tuotu oli kuumuudesta myrtynyt.

Hän asteli uuden aidan vartta, jonka toisella puolella ruis kasvoi tavattoman kauniina ruispellolla, mistä eivät entiset sadot olleet mehua vetäneet. Lehtimaa kummasteli, että tällainen uudispaikka näytti näin varakkaalta tässä yleisessä puutteessa ja köyhyydessä. Vastapiiluttu tupa välkkyi aurin-gossa, ikkunain edessä riippui valkeita uutimia ja ikkunalla oli kukkaisia. Ulkokuoneet olivat yhtä uudet ja yhtä hyvin rakennetut kuin pirttikin, perunamaa oli tuuheaa ja mustan vihreää, ja saunasta nousi höyryä keskellä päivää, sillä siellä oli emännällä nähtävästi pesu, koska joukko valkeita vaatteita oli pantu aidalle ja nurmikolle kuivamaan. Haasta kuului lehmän kelloja ja hyvä tumman ruskea hevonen seisoi ja riiputteli päätään aholla, ollen liika laiska syödäkseen tässä kuumuudessa. Näytti olevan varakasta väkeä, joka oli tässä talon itsel-

leen raatanut ja Lehtimaa oli varma saavansa asi-ansa toimitetuksi.

Hän meni raollaan olevan tuvan oven ohitse suoraan saunaan, jossa hän arvasi emännän olevan, sillä sieltä kuului pitkän matkan päähän vaatteiden huuhtomista ja saipuan vaahdon hyrskettä. Hän pisti päänsä ulkoporstuan ovesta sisään ja näki kauniin naisen kädet saipuassa kyynärpäihin saakka. Tuo kaunis nainen oli Anna Mellilä.

— Ei, vaan katsohan, pohjalainen! huudahti hän.

— Vai Anna Melliläkö se on emäntänä tässä talossa? kysyi pohjalainen.

— Sehän se on.

— Enpä olisi osannut sitä aavistaa? Mutta ei kai se ole kauvan tässä ollut?

— Ei ole kuin pari viikkoa.

— Ja kukas on isäntä?

— Kah, eikös hän sitä tiedä? Ei kukaan muu kuin se entinen toverinne pohjalainen.

— Kalle Pihlkö!! Elköö nyt valehdelko? Olisiko se roisto — se maankulkija tahdoin sanoa — saanut tämän paikan — —? Lehtimaa seisoi suu auki eikä saanut hämmästykseltään sen enemää kysytyksi.

— Niin on. Uudispaikan sai hän vaimonsa perintönä, ja se perintö riittää, vai mitä?

— Riittääpä riittää, vakuutti Lehtimaa aivan

hämmillään. Ja koko joukko ajatuksia karkasi hänen päähänsä, joka ei ollut tottunut tällaisiin satumaisiin seikkoihin jokapäiväisessä elämässä. Salamana leimahti hänen mielessään, että Kalle Pihl oli saavuttanut onnensa ainoastaan sen väärän papinkirjan avulla ja että hänen itsensä tähän olisi oltava se, joka omisti uudispaikan ja Anna Mellilän. Hän unohti kokonaan asiansa ja jäi omissa ajatuksissaan istumaan saunan kynnykselle.

— Eikös hänelle itselleen ole mitään uutta tapahtunut? kysyi Anna Mellilä.

— Ei mitään erikoista. Mitäpä sitä sellaiselle maan kulkijalle kuin minulle? lisäsi hän surumielisesti.

— Olettehan te pohjalaiset miehiä puolestanne. Katsokaa vaan Kalle Pihliä! Oliko hänelläkään paljo muuta kuin hevoskoni ja oma kuntonsa ja nyt istuu hän torpparina tällä uudispaikalla, josta kerran voi tulla erikoinen maapalsta.

— Ei ole kaikilla sama suosio naisväen tykönä . . .

Yhtäkkiä tuntui Lehtimaasta kuin olisi häntä kohdannut suuri vääryys ja hän jatkoi varomattomasti:

— . . . vaikka ehkä on niitäkin, joilla olisi parempi oikeus sekä taloon että talon emäntään. —

— Mitä hän sanoo? kysyi Anna utelijaasti ja innokkaasti ja jätti pesunsa.

— Sanon vaan, ett'ei taida paperit ollakaan niin hyvässä reilassa kuin näillä seuduin luullaan.

— Ohoh! sanoi Anna rohkeasti, ja pani kädet puuskaan.

— Niin, niin, sanoi Lehtimaa vähän pelästyen, — enhän minä sano mitään varmaa, minä vaan sanon, ett'ei meillä maankulkijoilla aina ole niin puhkaita papereita.

— Elä nyt, pohjalainen! Onko sinun tapasi tuolla tavalla kulkea talosta taloon ja puhua pahaa isännästä hänen poissa ollessaan?

Jos Lehtimaalla nyt olisi ollut papinkirja, jonka Kalle Pihl oli luvannut hänelle toimittaa, niin olisi hän paiskannut sen pöytään ja todistanut, kenen Uramon torppa oikeastaan olisi oleva, mutta nyt ei hänellä itsellään ollut mitään kirjoja, ja voimatonna painui hän takaisin kynnykselle. Hänen sisässään alkoi syntyä merkillisen kylmää ja pistellevää kateutta Kalle Pihliä kohtaan, joka niin viekkaasti oli houkutellut häneltä hänen papinkirjansa hankkimatta uutta sijaan, mutta samalla tunsihan melkein viehkeitä tunteita Annaa kohtaan, vaikka tämä ennen oli häntä niin ylpeästi kohdellut ja vaikka hän nytkin puhutteli niinkuin kerjäläistä häntä, jonka nimellä Kalle Pihl oli saanut sekä torpan että vaimonsa.

Lehtimaan oikeusfilosofia oli yksinkertaista

lajia — se oli lapsellisuuden, tietämättömyyden ja kateuden filosofiaa. Mutta kuitenkin oli asia hänestä niin tärkeä, ettei hän uskaltanut keneltäkään neuvoa kysymättä siitä pitemmältä puhella. Kirjattomana miehenä ei hän saisi muuta oikeutta kuin että hänet pistettäisiin kiinni irtolaisuudesta ja lähetettäisiin koptipitäjään. Parasta olisi olla vaiti ja odottaa, kunnes insinöörin tai jonkun muun kautta saisi uudet kirjat itselleen. Jo huomenna pyytäisi hän insinööriä kirjoittamaan, — ja sitten tulisi varmaankin Uramon asukkaille kiire häntä paremmin kohtelemaan ja kuka tietää, eikö kaunis Anna lopulta saisi kietoa pulleata käsivarttaan hänen kaulansa ympärille.

Runollisissa mietteissään omasta oikeudestaan ei hän ollenkaan muistanut tuota lauantai-iltaa Herra-saaren hovissa ja kirjan kauppaa siellä, joka kyllä oli laiton, mutta josta rangaistus tietysti tulisi kohtaamaan Kalle Pihliä, joka oli häntä tuohon kauppaan houkutellut. Hänestä oli oikeutetun koston hetki niin lähellä, että hän jo piti Uramon torppaa omanaan ja ainoastaan silloin hän vähän epäili, kun tuli ajatelleeksi Anna Mellilää. Tokkohan tuo niin vain suostuisi tunnustamaan häntä mieheksen niinkuin laki kyllä vaati?

Tuo vaan se nyt häntä enää arvelutti. Sillaikaa oli Anna mennyt maitoa hakemaan, jonka Lehtimaa vihdoinkin oli sanonut asiakseen, kun Anna oli tullut kärsi-

mättömäksi hänen voitiolostaan ja joten kintylysti kysynyt, mitä hänellä oikeastaan oli täällä tekemistä.

Lehtimaa seurasi Annaa katseillaan, kun tämä käveli polkua myöten pihaan ja yhtäkkiä olisi hänen tehnyt mieli uskoa hänelle kaikki, antautua armoille ja heittää koko asia hänen huostaansa, sillä Anna kyllä tämän sotkun selvittäisi ja rupeaisi Lehtimaan puolelle, jolla oli oikeuskin puolellaan. Nainen, jonka seikkailija noin oli pettänyt, pitäisi tietysti rikoksen paljastajan pelastajanaan.

Lehtimaa nousi ylös ja meni miettiväisen näköisenä hänen jälessään maito huoneen ovelle. Tunustus nousi yhä ylemmä huulia kohden kuta likemmä hän tuli, ja hän osaksi pelkäsi omia ajatuksiaan osaksi pehmeni Annan läheisyydestä, varmana siitä, että se itkien kävisi häntä kaulaan ja kiittäisi häntä siitä, että oli hänet vapauttanut.

Kun hän istuutui kynnykselle, käännähti Anna kiivaasti ja säpsähti. Pohjalaisen käytös oli hänen mielestään kummallista ja hänen epäselvistä sanoistaan olisi voinut päätätä, että hän oli mielipuoli. Eikä Anna ketään niin pelännyt kuin hulluja.

Hän läheni varovasti ovea maitoastioineen ja valmistautui hätätilassa omin voimineen tunkemaan ulos. Kääntääkseen hänen huomiotaan toisaalle kysäsi hän:

— Missäs sitä nyt tätä nykyä ollaan työssä?

— Kuljen insinöörin kanssa, joka tutkii vuoria näillä seuduin ja tänään on meillä Kotkaisten herrasväet mukanamme, vastasi Lehtimaa hiljaisesti, iloissaan sitä, että hänen tunnustuksensa sai vielä vähän lykkäytyä.

— Ne ovat tulleet tuonne joelle kravustamaan, ja niille minä olen maitoa noutamassa.

Anna katseli häntä tutkivin silmin. Ei se tainnut hullukaan olla, koska oli insinöörin työssä ja kulki Kotkaisten herrasväen mukana. Juuri kun Anna ojensi hänelle maitokannun, nousi pohjalainen kiiwaasti seisoaalleen ja katsoi pihan yli. Sieltä tuli kapteeni Thoreld metsästyspuvussa pyssyineen ja torvineen. Kalle Pihl kulki muutamia askelia jälempänä ja hänen takanaan tuli toinen mies koiria taltuttaen ja kahta ammuttua jänistä kantaen. Kun Kalle Pihl näki vieraan miehen ovesa, vei hän kätensä silmilleen ja varjosti auringon paistetta. Samassa hän sitten kalpeni, mutta kapteeni, joka ei ollut mitään huomannut, huusi leikillisesti:

— Kattos vaan, Pihl, sinun vaimollasi ole jo mies tuttuja, kun itse olet pois?

Kalle Pihl meni vähän häpeissään maitohuoneelle, samalla kun hänen vaimonsa iloissaan hänen takaisin tulostaan huusi hänelle:

— Tääll' on se toinen pohjalainen, joka oli siellä Herrasaaren keinulla silloin kun sinäkin!

Kalle Pihl nyökäytti Lehtimalle päätään niin-
kuin olisi hän tavannut hänet vasta ensi kertaa, ja
meni kättä lyömättä hänen ohitsensa näyttääkseen
kapteenille tietä tupaan. Mutta kun Anna kertoi,
että Kotkaisten herrasväki sekä insinööri olivat jo-
ella kravustamassa, tuli kapteenille kiire käteen.
Hän heitti molemmat jäniksensä Annalle ja käski
valmistaa ne heti niin hyvin kuin suinkin osasi ja
oli Herrasaarella oppinut. Sitten täytyi pohjolai-
sen tulla opastamaan häntä herrasväen luo, ja hän
meni kysymään heiltä, eikö saisi lisätä heidän päi-
vällistään yhdellä miehellä ja kahdella jäniksellä.

Pieni seurue oli asettunut koivikkoon virran ran-
nalle, jonka vesi vuoti soristen ohi, samalla kuin
tuuli hiljaa heilutteli lehtiä ja rantaruohoja — se oli
kokonainen konsertti epämääräisiä luonnon ääniä,
jotka olivat mahdottomia toisistaan erottaa, jotka
sulivat yhdeksi ainoaksi pianopianissimoksi, seestei-
seksi ja valoisaksi ja joissa oli kesäistä rauhaa, pei-
pon laulua ja sinertävää taivasta.

Rouva von Blume irtautui hetkeksi päivällis-
puuhistaan ja hänen mielensä ihastui ympäristön
suloudesta. Kesä ponnisteli viimeiset voimansa
hurmatakseen. Tuoksut, äänet ja värit loihtivat
hänen eteensä muistoja nuoruudesta, onnesta ja elä-
män yltäkylläisyydestä. Hän jäi siihen seisomaan
unelmiinsa silmät auki ja katse epämääräisesti täh-

dättynä johonkin puuhun tuolla näköpiirin laidassa, mutta sielu kuunteli noita puoleksi unohdettuja ääretömän suloisia säveliä, joita elämä silloin tällöin vuosien kuluttua yht'äkkiä eloon herättää. Ajatuksissaan veti hän haaveksivan katseensa takaisin, huokasi ja meni merkillinen kiitollisuuden ja surumielisyyden, hellyyden ja onnen tunne rinnassaan takaisin askareihinsa.

Neiti Louise oli hänkin erään rantakiven kuppeella vaipunut valkean päivävarjonsa alla haaveiluihinsa. Kuumuus uuvutti häntä hiukan, ja hän oli olevinaan nukkuva prinsessa loihditun metsän keskellä. Ritarilla, jota hän odotti, oli jokapäiväiset, pohjalaisen insinöörin kasvot, joka näkyikin jo tulevan tuolta pensaikosta ja jolla oli aseenkantajanaan hänen isänsä näköinen mies. Samassa kuului myöskin tarinan torvi puhaltavan, ja hän heräsi horroksestaan kuullakseen metsätorven äänen kaikuvan takaisin tuolta todellisesta havumetsän rinteestä.

Hän haki unisilla silmillään ritaria, joka oli torveen puhaltanut, mutta sillä ei ollutkaan nuoren insinöörin, vaan metsästyspukuun puetun kapteenin piirteet, ja vaikka ritari kyllä kohteli jaasti kumarsi, ei se kuitenkaan painanut suudelmaa unisen prinsessan huulille. Sen sijaan pyysi se vaan saada tarjota saaliinsa päivälliseksi ja tulla siitä itsekin osalliseksi.

Hetken kuluttua tulivat varatuomari ja insinöörikin löytöretkiltään. Insinööri tuli hyvin iloiseksi saadessaan näin odottamatta tavata kalkkisuonen toisen omistajan. Mutta kapteeni Thoreld katseli vähän vastenmielisesti tuota reipasta nuorta miestä, joka hänelle esiteltiin.

IX.

Kravustamista toimitettiin sekä pohjaan upotetuilla haaveilla, jolloin siihen ei tarvittu minkäänlaista taitoa, taikka myöskin kepeillä, joiden alapäihin sidottiin syötit, ja sitten yhtäkkiä varovasti ja nopeasti vedettiin se vasemmalla kädellä ylös, samalla kuin oikeassa kädessä olevaan haaviin otettiin kaikki ne kravut, jotka riippuivat syötissä kiinni. Se oli jo urheilua, johon tarvittiin vähän taitoakin.

Neiti Louise osasi taitavasti käyttää käsihaavia. Joka kerralla voi hän vetää ylös kuusi tai kahdeksankin potkivaa kuoriaista, jota vastoin insinööri Halldén, joka ei ollut voinut harjaantua kravustamiseen Pohjanmaalla, missä kravut eivät viihdy, pelotti pois joka pyrstön keppejä kokiessaan.

Neiti Louise nauroi niin, että rannat kaikuivat ja

neuvoi häntä pyydystelemään pohjahaaveilla, joilla hän onnistui paremmin.

Kapteeni Thoreld oli aikonut päivällisen jälkeen palata kotiinsa, mutta nyt pidätti häntä tässä seurassa epämääräinen halu koetella itseään ja seurata loitompaa nuorison hommia. Joka kerta kuin neiti Louisen nauru helähti äänekkäästi ja iloisesti, pisti se hänen sydämmeensä; tuota naurua ei hän itse ollut koskaan saanut houkutelluksi esille! Oliko hän todellakin jo niin vanha tai oliko se hänen tasa-arvoisuutensa vanhempien kanssa, joka satoi tytön teeskentelemätöntä iloisuutta? Hän koetteli useampia kertoja lähetä häntä niinkuin olisi ollut yhdenikäinen, mutta kun hänen jo oli onnistunut saada syntymään jonkinlainen luonnollinen väli niinkuin yhdenikäisten kesken, niin tuli sitä häiritsemään insinööri vapaalla ylimielisyydellään ja heitti kuin kylmää vettä kapteenin niskaan.

Insinööri oli kömpelö, vähän ujo ja näkyi käytöksellään tunnustavan, ett'ei hän kelvannut seuraelämään, mutta oli samalla luonnon raitis ja riippumaton. Ja kapteeni ymmärsi, että insinööri paljoa paremmin kuin hän sopi tähän ympäristöön. Jos täällä olisi ollut joku kannotar pääkaupungista, olisi kapteenin ryhti ja tapa vienyt toisesta voiton, mutta maalaisviattomuuden valossa vaikutti hänen hieno käytöksensä kylmäisevästi.

Hän siis tyytyi kohtaloonsa ja vetäytyi vanhempien seuraan säilyttääkseen arvoaan lapsiväen arvostelulta. Mutta hän puhui niin surumielisesti rouva von Blumen kanssa, että tämä todellakin alkoi epäillä jotain olevan olemassa kapteenin ja hänen vanhemman tyttärensä välillä.

Ylioppilaskokelas August hymyili pilkallisesti, kun hän tarkasteli kapteenia, sillä hänestä oli äärettömän hullunkurista ajatellakaan, että kapteeni voisi olla kohtelias tuolle hänen typerälle sisarelleen. Sitä oli hänen aivan mahdoton ymmärtää. Mokokakin tytön tynkä olisi herättänyt rikkaan, komean kapteenin huomiota, — ei, se oli liiaksi naurettavaa!

Iltapäivä vaihtui vähtellen illaksi, aurinko laskeutui pilveltömältä taivaalta ja haavan herkäät lehdetkin lakkasivat lipattamasta tyynessä ilmassa. Varatuomari von Blumella oli lämpömittari mukanaan ja hän näki siitä, että ilma nopeasti kylmeni auringon laskun aikana. Pahinta kaikista oli, että torpan tuuliviiri näytti etelään päin. Ilman henki ylempänä puhalsi siis pohjoisesta. Hän katasti surullisesti pilvettömälle taivaalle ja virkkoi huoaten:

— Jos pääsemme tämän yön yli kunnialla, niin saamme lähettää kiitoskirjan arkkipiispalle!

Kapteeni naurahti tuolle ivalle, mutta rouva von Blume katsoi moittivasti mieheensä, sillä hän ei rakastanut, että tehtiin pilaa kirkon miehistä.

Alettiin lähteä ja nuoriso meni keräilemään kravun pyydyksiä. Silloin sattui, että kapteeni Thoreld näki, kuinka neiti Louisen piti kulkea puuta myöten pienen puron poikki, joka laski jokeen. Tyttö ojensi kätensä ikäänkuin apua saadakseen, sillä se seiväs, jota hän tavallisesti käytti pysyäkseen tasapainossa oli jäänyt toiselle rannalle. Useita kertoja yritti hän lähteä yli, mutta ei uskaltanut, kun vielä vasullinen krapuja esti hänen liikkeitään.

Silloin tuli kapteenille yhtäkkiä halu ottaa tuo avuton, vaalea olento voimakkaille käsivarsilleen ja kantaa hänet parilla askeleella yli puron. Se halu oli niin voimakas, että hän silmänräpäystäkään arvelematta seisoi keskellä virtaa, missä vesi ei ulottunut yli hänen saapasvarsiensaakaan. Sitten tarttui hän hapuilevaan tyttöön hameiden kohdalta ja nosti hänet ylös pienestä vastustelemisesta välittämättä. Hän kääntyi ympäri ja astui kaksi askelta, mutta silloinpa otti hänet huono onni rekeensä. Kapteenin jalka lipesi limaiseen kiveen ja hän olisi varmaankin pudottanut valkean kuormansa jokeen, ellei hän samalla olisi saanut kootuksi kaikki voimansa ja heittänyt kannettavaansa menemään, niin että se kimakasti kirkaisten putosi toiselle rannalle eikä kastellut muuta kuin vähän oikean jalkansa sukkaa. Mutta kapteeni itse hörjahti polvilleen veteen ja

kämpä likomärkänä maalle koko seurueen hillittömästi nauraessa rantapensaikosta.

Mutta kapteenin hyvä tuuli pääsi hetipaikalla voitolle. Hän kysyi täyttä kurkkua nauraen, oliko neiti Louise satuttanut itseään. Tämä vakuutti korviaan myöten punastuen, ett'ei hän suinkaan ollut satuttanut itseään, jos vaan ei kapteeni ollut. Kapteeni nauroi ja kielsi, vaikka nenäliinallaan tukki vertä, joka juoksi pienestä haavasta kädessä.

Tämä pieni seikkailu vaan virkisti mieliä ja varsinkin oli kapteeni tekoonsa tyytyväinen. Jos hän olisi heittänyt tytön jokeen, niin silloin olisi nauru kaikunut toisella tavalla hänen korvissaan. Ainoa, joka ei oikein sydämmestään ottanut osaa iloisuuteen, oli insinööri. Hän ei saanut naurua oikein luonnollisesti helähtämään, vaikka hän nauroi niin, että kasvot olivat kureissa. Häntä harmitti, ett'ei hän itse ollut tehnyt tätä koetusta, kun oli seisonut ihan likellä neiti Louisea mutta hän ei voinut voittaa ujouttaan, — olisihan ollutkin aivan liika uskaliasta ottaa häntä polvista kiinni eikä hän olisi sitä ikipäivinä uskaltanut.

Puolen tunnin kuluttua oli pieni seurue jo pitkän matkaa kosken alapuolella, venheet liukuivat hitaasti rasvatyventä joen pintaa myöten, josta sumu jo alkoi kohota kylmään ilmaan. Metsän takaa kohosi täysi kuu, suurena ja kiiltävänä, niin että

näytti siltä kuin olisi ollut tulossa oikein runollinen ilta. Neiti Louise kyyristyi huivien sisään kääritynä toisen venheen kokkaan ja riemuitsi hiljaisuudessa siitä, mitä tänään oli tapahtunut. Mutta insinööri, joka souti hänen venheessään kutsui Lehtimaan sijaansa, alkoi jutella kääryn kanssa ja lauloi lopuksi jotenkin kauniilla äänellään. Kapteeni soitteli torveaan toisesta venheestä, niin että rinteet kaiuivat ja rouva von Blume sanoi, että tarvittaisiin vaan ilotulia, niin olisi venetsialainen juhla valmis.

Kun huviretkeilijät nousivat maihin Kotkaisten lähellä, osoitti lämpömittari enää vaan kolme pykälää lämmintä ja usvaa oli joella jo niin paljon, että katsottiin ajan olevan käsissä lopettaa venhematka. Oli jo ollut vaikea osata rantaan ja venheet vedettiin maalle. Ennenkun he ehtivät pihaan, voivat he pieneltä kukkulalta nähdä yli koko usvameren, jonka kuu teki melkein lumen valkeaksi, mustien, petäjäpuita kasvavien harjujen välissä.

Kulkiessaan ruispellon läpi taittoivat kapteeni ja varatuomari muutamia vihantia tähkiä; mehua niistä vielä kihosi, mutta aavoilla lakeuksilla nojautuivat tähkät toisiinsa ikäänkuin hakeakseen yhteistä turvaa uhkaavalta yökylmältä. Ruisräökkä narahteli milloin rukiin sisässä milloin aivan lähellä heitä ja vaikeni, kun kuuli lähenevät askeleet. Mutta joelta ja suomalaisilta nouseva sumu sakeni sakenemistaan, aave-

maisena ja kamalana valoisessa kuutamossa, ja sulki Kotkaisten suuret viljavainiot yhä lujemmin syliinsä. Ei pieninkään tuulen puuskaus sitä liikauttanut. Äänettömänä valui se alas laaksoihin ja täytti maat, niin että vihdoin ainoastaan myllymäki ja myllärin punanen pirtti pisti esiin kuin saari suuresta merestä. Vähän matkan päässä oli toinen suuri saari: — Kotkaisten kartano puutarhoineen ja huoneryhmineen, mustana ja synkkänä, valkosen liikkumattoman keskessä. Huoneiden kattojen yli kohosi suuren makasiinin katolta pitkä tanko ja sen nenässä liikkumaton tuuliviiri uhkaavasti osoittaen suoraan pohjoista päin. Etäämpänä hukkuivat maat yhä syvemmälle ja ainoastaan korkeat kaivon vintit seisovivat siellä täällä torppien kohdalla kuin huutomerkit. Neljänneksen päässä tuolla katseli suuri kylä korkealta mäeltään usvaista merta, jonka haamumaiset laineet vasta kaukaisten harjujen rinteillä laskeutuivat levolle.

Rouva von Blume pyysi molempia vieraitaan tyytymään yksinkertaiseen illalliseen heidän puolelleen, sillä sotaneuvos oli mennyt jo levolle. Neiti Anne Charlotte otti heitä vastaan ja pian kaikui korkeat huoneet nuorison naurusta. Kotkaisten yksinkertainen hyvinvointi, johon kuului puhtaan palttinan ja kukkaisten tuoksua, vaikutti miellyttävästi kapteeniin. Hän olisi maksanut nyt mitä ta-

hansa saadakseen Herrasaareenkin tämän tuoreen ja puhtaan ilman, jossa ei olisi myskin tuoksua eikä vanhoja muistoja, mutta joka oli viileä kuin immen mieli ja joka oli yhtä viaton ja loukkaamaton.

Vanhat eivät kyenneet iloitsemaan hallaa ajattellessaan, mutta nuoriso melusi niinkuin ennenkin lukien päivän saaliin pariaksi sadaksi vihreän mustaksi kravuksi, joista suurin osa hetipaikalla pantiin kiehuvaan kattilaan illallisherkuksi valmistumaan.

Illallisen jälkeen istuttiin kynttilöitä sytyttämättä suureen saliin, jonne kuu paistoi korkeiden ikkunoiden lävitse. Varatuomari tarkasteli vähä väliä lämpömittaria kammarinsa ikkunassa ja ilmoitti joka kerta, että elohopea laskeutui hitaasti, mutta varmasti. Mutta neiti Louise, insinööri ja lapset olivat näkevinään usvaan puettuja keijukaisia kuutamossa. Heistä oli ilta nyt tavallista kauniimpi ja lopuksi soitteli neiti Louise koskenlaskijan lauluja vanhalla klaveerilla, samalla kuin haaveksiva kuutamo tulvi sisään harsoutimien välitse.

Kapteeni Thoreld ei voinut tuntea itseään oikein surulliseksi, vaikka vaara olikin uhkaava ulkona. Hän vaipui kuutamohaaveisinsa hänkin ja hyräili hiljaa neiti Louisen soittamaa säveltä. Vanhan klaveerin arka, pehmonen ääni oli kuin omansa säestämään kapteenin unailevaa mielialaa. Oikeastaan ei

hän ollut soitannollinen eikä voinut kärsiä tuota suurta taidetta, kun se esiintyi vaativaisena, rahanahneena ja kunnianhimoisena suurissa konserteissa. Hopeankirkkaat sävelet kaikkein kauneimman laulajattaren kurkusta saivat hänet kiikarin läpi tarkastamaan ainoastaan laulajattaren ulkomuotoa. Laulua hän tuskin nimeksikään kuunteli. Se oli humbugia kaikki, kurjaa turhamaisuutta ja tehtyjä temppuja tusinayleisön voittamista varten. Nauttia siitä ei hän koskaan voinut jo siksi, että häntä häiritsivät kaljut päät, naisten letit, hatut ja tervehdykset.

Täällä oli hänen konserttisalin ja täällä rakasti hän olla. Näin hän tahtoi istua nurkkaan siirrettyssä keinutuolissaan, yksin, vaatimattomasti ja antautuen kuutamon alakuloisuuteen. Nuoren tytön tuli soittaa, yksinkertaisesti, puhtaasti ja tunteellisesti. Hän nyt kerran rakasti kuin rakastikin paimentolaisidyllejänsä! Hän unohti velvollisuutensa edustaa itseään ja vaipui suloiseen tunteesen saada häiritsemättä vaipua omaan itseensä. Tuo toimelias, kylmäjärkinen liikemies heittihe niin täydellisesti haaveihinsa, ett'ei muistanut edes insinöörin läsnäoloa. Varatuomari istui äänetönnä ja tupakoi ja rouva von Blume oli mennyt katsomaan nuorinta lastaan, joka oli herännyt lasten kammarissa.

Vasta kun puoliyö lähenei, keskeytti kapteeni konsertin kiittäen neiti Louisea ja insinööriä, joka

oli laulanut muutamia lauluja. Muuten ei siitä olisi loppua tullutkaan.

Kapteenin hevonen oli tullut puoli tuntia sitten, ilmoitettiin, ja varatuomari kehoitti Thoreldia sitä puhalluttamaan, ennenkun lähtisi ajamaan kolmen peninkulman taivalta kotiinsa. Mutta kapteeni luotti juoksijansa kestävyYTEEN, nousi keveihin pukkikie-seihinsä ja poistui kylmään usvaan, jonka yli loisti kirkas kuu. Hän kun ei rasittaisi hevostaan, vaan antaisi kulkea hiljalleen, niin joutuisi hän parahiksi aurin-gon nousulle kotiinsa ja olisi ensimmäinen näkemään, mitä vahingoita halla oli tehnyt.

Insinööri vietiin ylös vierashuoneesen ja hän heitti hyvästinsä kiittäen päivän vietosta, joka oli ollut hauskimpia hänen elämässään. Varatuomari katsoi vielä kerran lämpömittaria ja laskeutui levolle. Päivän koittaessa tahtoisihan taas olla ylhäällä nähdäkseen, olivatko hänen pahat aavistuksensa toteutuneet vai vieläkö ratkaisu oli muutamia päiviä lykkäytynyt.

Kapteeni Thoreld oli sytyttänyt sikarinsa ja ajoi keskellä yötä maantietä pitkin mukavilla rat-taillaan. Harjuilla hajahteli vielä lämpimän kesäsy-dämmen tuoksua, joka oli säilynyt petäjännummen sisässä, mutta laaksoissa lepäsi usva kaikkialla raa-kana ja valkoisena. Kapteeni kietoi takkinsa kiin-

nemmäksi ympärilleen, kun sinne laskeuttiin, ja kysyi vähä väliä kuskiltaan:

— Joko on maa kuurassa?

— Ei, vastasi tämä — ei ole vielä.

Mutta kun alkoi tulla auringon nousun aika eikä enää ollut kuin puoli peninkulmaa Herrasaareen, putosi tie yhtäkkiä harjulta alas suureen laaksoon, jossa joki luikerteli niittyjen ja soitten keskellä. Kun he olivat ajaneet puolen peninkulman verran korkeaa härjannetta pitkin, tuntui vaihdos vieläkin suuremmalta.

— Nyt varmaankin kylmää, sanoi kuski, vaikei kapteeni ollut häneltä mitään kysynyt.

Kun he tulivat sillalle, joka vei joen yli, oli oikealla puolen oleva niitty lumivalkeana kuurasta. Kapteeni nousi alas rattailta, veti hansikkaat käsistään, tunnusteli nurmikkoa tiepuolella, vakuutuakseen siitä, eivätkö silmänsä ehkä olleet häntä pettäneet, ja sai kouransa täyteen kangistuneita, jäähileinä heliseviä heinänkorsia.

— Nyt on katovuosi valmis, sanoi kuski, kun kapteeni taas oli noussut rattailleen.

— Vaan eihän tuo toki kaikkialla liene hallaan, virkkoi kapteeni, ja näki samassa, että sillan kaide oli aivan valkea. Usvan keskeltä tuli aurinko hiljalleen näkyviin vaaleana niinkuin olisi sekin ollut hallanpanema ja valmistautui täydentämään hävityk-

sen työtä kuumilla mätäkuun säteillään. Kun he ajoivat mäkeä ylös toisella puolen laakson, näkivät he auringon jo alkaneen taistelunsa usvain kanssa, apunaan pienonen aamutuulen henkäys, joka lakasi yhä syvempiä aukkoja valkoseen villaan. Tuolla paljasti se pellon tilkareen, täällä niittyä palasen ja peiton alla oli maa kimmeltävässä kuurassa.

Lähellä taloa ajoivat he torpan ohitse. Pihan veräjällä seisoi torppari avopäin ja paitahihasillaan, kädessä kimppu rukiin korsia, jotka oli juuri tuonut pelloltaan maantien vierestä. Kapteeni seisautti hevosensa.

— No, kuinkas on? kysyi hän hiukan vapisevalla äänellä.

— On niinkuin on. Hyvää huomenta, herra kapteeni! On niinkuin on.

— Halla pannut?

— Pannut on! vastasi mies lyhyesti ja ojensi kapteenille rukiin korret. Heikosti koskettamalla katkasi hän jäätyneet tähkät.

— Jumala meitä auttakoon, herra kapteeni, itsestämme emme enää mitään mahda!

Päiväpaisteessa seisoi talonpoika tukka epäjärjestyksessä ja kasvot vielä unesta jäykkinä ja näytti niin murtuneelta, että kapteeni vasta nyt oikein käsitti onnettomuuden suuruuden.

— Rohkeutta vaan! sanoi hän. Eihän vielä liene kaikkea pannut!

— Ei vielä, mutta ensi yönä viepi viimeiset.

Kapteeni ajoi edelleen ruisvainioidensa läpi, jotka vielä näyttivät olevan ennallaan, ja ohi perunamaan, joka ei vielä ollut muuttunut, kauniisen kotiinsa, koettaen unen helmassa unhottaa kaikkia niitä raskaita ajatuksia, jotka valtasivat sekä hänet että hänen maansa tänä ihanan kauniina halla-aamuna keskipaikoilla elokuuta.

X.

Kun aamun kuningatar kultavaunuissaan hui-
maavaa vauhtia ajoi koillisesta lounaasen, Pohjois-
Karjalasta ja Pohjanmaalta yli maanselän satape-
ninkulmaisen harjun, yli tuhansien järvien ja hopealle
hohtavien jokien, yli autioiden erämaiden ja viljel-
tyjen laaksojen alas aina Pohjanmeren ja Suomen-
lahden aavoille sinertäville ulapoille, näki hän maan
merkillisesti muuttuneena ja kummallisen levotto-
muuden tuossa rauhallisessa, tyynessä kansassa, joka
oli murtanut pienen pieniä vaalean vihertiäisiä pilk-
kuja maan suureen mustan vihreään kaarnavyöhön.

Aamulla aikaisin oli väki jo liikkeessä, hovin-
herrat, tilanomistajat, torpparit, — kaikki ne, jotka
maata viljelivät. Tuolla kaukana koillisessa, missä
vuoret olivat korkeat ja kirkot peninkulmien päässä
toisistaan, tulentuivat kaskimaiden ohrat ja rukiit

jyrkillä rinteillä. Isokasvuinen, uljas talonpoika, joka eli riippumatonta elämäänsä Kalevalan aikuisten urosten tavalla ja tuskin oli nähnytään nimismiestä taikka pappia, näki siroasti kirjailuilta rappusiltaan hallaisen usvan alhaalla laaksossa ja tunsii itsensä turvalliseksi. Hänellä oli vielä metsää vaaroillaan kaskesmaiksi ja hänen ei tarvinnut laskeutua laaksoihin maata muokkaamaan ja suota murtamaan, joiden sadon halla kuitenkin olisi vievä. Oli kuusin peninkulmin lähimpään kirkonkylään ja jos hän ei sinne itsestään veisi kymmennyksiään, eivät herratkaan tänne asti osuisi niitä vaatimaan. Täällä ei eletty riidassa naapurien kanssa, sillä niitä ei ollut ja täällä oli talonpoika karun maansa oma haltija.

Alempana järvien rannalla ja viljellyissä seu-duissa, minne tervavenheet liukuivat läpi kuohuvien koskien, tarvitsematta pitkiin aikoihin kertaakaan airoja kastella, siellä seisoi uudisviljelijä pienen pirttinsä edustalla, joka samalla kertaa voi olla tupa sauna ja talli, ja ruopi huolestuneena korvallistaan. Halla oli taas tehnyt tekojaan, mutta se oli kuin olisi ollut niin meneväkin, ja metsästys ja kalastus tulisivat kyllä korvaamaan sen leivän, jonka pakkakanen oli vienyt pienestä pellon tilkareesta.

Vasta lounaampana, missä talonpojat olivat kyliä rakentaneet ja missä kirkkojen huippuiset katon risteineen kohosivat korkeuteen, turhaan sitä

tavoitellen, — vasta siellä alkoi näkyä peltoja ruo-
hoisten järvien rannoilla ja vasta siellä alkoi maan-
viljelys todenteolla. Siellä oli hallan sumua penin-
kulman pituiset juovat hajotettavina ja poislakais-
tavina. Maanviljelijä katseli avaran tupansa ikkunasta
epätoivoissaan laajoja viljelyksiään, joissa oli ollut
hänen suuren taloutensa turva tulevan talven ajaksi.
Hänen takanaan seisoi hänen vaimonsa ja itki.

Aamun kuningatar heltyi sydämmessään kai-
kesta tästä näkemästään surusta, kun hän hiljalleen
vyörytteli villaista usvapeitettä seutujen päältä, ja
päätti parhaansa mukaan parantaa vilun ilkitöitä.
Mutta niinkuin kaikillakin ruhtinattarilla oli hänellä
enemmän hyvää tahtoa kuin ymmärrystä, miten olisi
meneteltävä, ja hän rupesi loistamaan kaksi vertaa
lämpimämmin ja helakammin, niin että paleltuneet
oljet valkesivat hänen hyväilystään ja perunanlehdet
mustenivat ja vaipuivat surkastuneina ja surullisina
maata kohden. Viholaiset ulkokuoneiden seinämällä
vaipuivat mustiin kasoihin ja hienot, vaalean vihreät
kuolleenkourat purojen varsilla punehtuivat. Kaikki
sienien rikkaus koivikkolehdoissa suli näkymättö-
miin ja sen sijaan, että elämä olisi alkanut uudelleen
virrata, tuli kaikki kahta vertaa surkeammaksi, kahta
vertaa kamalamman karvaiseksi.

Mutta aamun kuningatar oli niin paljon ylä-
puolella tätä kaikkea, että hän luuli tekevänsä pelk-

kää hyvää ja isot alat poltteli hän vaan tällä tavalla, vakuutettuna siitä, että hän vuodatti maahan taivaan siunausta.

Hänen loistava hyväntekeväisyytensä saapui lopuksi maan varakkaimpiin seutuihin, Pohjanmaan silmän kantamattomille lakeuksille, Varsinais-Suomen ja Uudenmaan vanhoille viljelysmaille, joilla halla ei koskaan ollut käynyt jokapäiväisenä vieraana, missä uttera väestö jo kauvan sitten oli kuivattanut hallan arat suot ja missä ojitetuissa saroissa huojui vihreä vilja. Mutta sielläkin lepäsi hallainen usva synkkänä ja sakeana.

Täällä tuli suru äänekkääksi ja alkoi haikeasti valittaa. Sähkösanomat hätäisine tietoineen lensivät nopeammin kuin kuningattaren omat vaunut pääkaupunkiin Uudellamaalla, jossa ne suurilla kirjaimilla painettiin sanomalehtiin ja josta ne levisivät yli koko maan kyyneltyneiden silmien luettaviksi.

Keskellä Hämeen savimaita tapasi hän veräjän suulla takkutukkaisen torpparin, joka murtunein mielin jätti herralleen kourallisen kohmettuneita tähkiä, jotka hellävaroenkin koskettaissa käteen katkesivat. Hän näki melkein samassa toisenkin herran seisovan miettiväisenä ruispelllossaan ja suurennuslasilla tarkastelevan jäätynyttä tähkää, ja hän hellitti niin lämpimästi hänen päälleen, että herra avasi takkinsa ja pää painuksissa palasi kotiinsa, jolloin jäätynyt

heinä karskahteli hänen jalkainsa alla ja riitta ojassa ritisi, kun hän astui pehmeään mutaan sen paltteilla.

Kuningatar ei huomannutkaan niitä tuhansia, joilla ei mitään peltoja ollut, noita irtolaisia, jotka varustautuivat alkamaan neljäntoista tunnin työpäivää, mutta joita hallayön seuraukset tulisivat kaikista kovimmin kohtaamaan ja jotka muutama kuu-kausi tämän jälkeen tulisivat työttöminä ajettaviksi maantien varaan kerjäämään sitä leipää, josta nyt puolet oli paleltunut.

Näki hän yli neljänkymmenen peninkulman pituisen kaistaleen, joka läpi Etelä-Suomen kulki itää kohti Venäjälle ja sen komeaan pääkaupunkiin, näki hietasärkkiä laaksoissa ja kaivanteita kukku-loilla, näki repaleisia työmiehiä lapioineen ja kivi-porineen, jotka maakuopistaan ja mäkituvistaan menivät rautatietyöhönsä raivaamaan tietä tulevaisuuden laitoksille, jotka rautavanteilla yhdistäisivät heidän hallaisen maansa Euroopan äärettömiin viljavainioihin. Tätä vannetta myöten tulisivat tulevaisuuden rikkaudet heidän maahansa valumaan ja lieventämään heidän lapsiensa hätää, mutta itse tulisivat he joukottain heitetyiksi isoihin yhteisiin hautoihin siellä täällä mäkirinteissä, ja juhlalliset papit lukisivat kiireen kautta heidän ruumiilleen Herran siunauksen, niinkuin olivat kastelukunsakin lukeneet.

Viimeksi näki aamun kuningatar jotenkin suu-

ren kaupungin Suomenlahden kallioisella rannalla, missä hänen säteensä huikesivat valkeihin kiviseiniin, joiden sisäpuolella viisaat herrat leveillä vuoteillaan nukkuivat vanhurskaan unta. Turhaan etsi hän levottomuutta pyöreäkivisillä kaduilla ja keksi vaan joitakuita talonpoikia, jotka koluutellen ajoivat kauppatorille päin, ja sen surun, minkä hän heidän kasvoillaan näki, oli hän nähnyt kaikkien valveilla olevien kasvoilla tässä avarassa, kauniissa maassa, jonka myöhästynyttä vihreyttä nyt peitti vaarallinen, petollinen aamukuura.

Vasta päivemmällä nousivat huolettomat ihmiset vuoteiltaan, tietämättöminä yön tekemistä tuhoista, iloitsivat häikäisevästä päiväpaisteesta ja tarttuivat askareihinsa hienoine valkosine sormineen, jotka eivät koskaan olleet auraan taikka lapioon ryhtyneet.

Vähitellen heräsi koko Suomi harjasta harjuun, rannasta rantaan, heräsivät kaupungit ja kylät, sekä hävitetyt pellot että säilyneet vainiot heräsivät ymmärtämään, että kato ja kova aika oli ovelle kolkuttanut.

XI.

Yltäkyllin oli joutilasta leikkuuväkeä sinä syksynä Suomessa, sillä monessakaan paikassa ei maksanut vaivaa korjata puoltakaan satoa kuivuneista vaaleista vainioista, joiden vilja ei kelvannut edes karjan rehuksi. Hallaisimmilta seuduilta Pohjanmaalla ja Pohjois-Hämeessä kulki virtanaan työn hakijoita eteläänpäin. Kaikki irtain väestö keräsi kokoon vähät tavaransa ja lähti pitkissä jonoissa, miehet, vaimot ja lapset, hakemaan työtä rautatien rakennuspaikalla. Etäämpää kangasteli se heidän silmissään pohjattomana ansion lähteenä ja pelastuksena nälästä ja pakkasesta.

Rautatien rakennushallitus otti työmiehiä sadotain, tuhansittain. Mutta rautatien rakennus ei ole mikään laupeuslaitos, ei oltu valmistauduttu sellaiseen väen tulvaan, oltiin säästäväisiä periaatteen

kannalta ja niin alettiin keinotella työnpuutteen perustuksella. Palkat alenivat puolta alemmiksi entistään, oli joutilasta väkeä yli tarpeen ja lisää tuli. Rautatien rakennushallituksessa oli teknillisesti sivistyneitä miehiä, jotka eivät olleet tutkineet valtiotaloutta ja yhteiskunnallisia kysymyksiä. Heillä oli vaan yksi päämaali: rakentaa rata niin vähillä varoilla kuin mahdollista. Ja monet johtavista miehistä eivät voineet kieltää, etteivät he tunteneet itseään iloisiksi, kun — kiitos olkoon nälänhädän — alhaisen työpalkkain kautta koko rakennuskulunkiarvio näytti voivan laskeutua ainakin muutamalla miljoonalla markalla. Tuotahan voi sanoa taloudelliseksi valtiovarain hoidoksi, joka aina tulisi olemaan esimerkkinä Suomen rautatierakennusten historiassa.

Hallitus kirjoitti pitkiä virkakirjeitä rautatien rakennushallitukselle kehoittaen, jos suinkin mahdollista, hankkimaan työtä kaikille tarvitseville, mutta vastaukseksi sai se hyvin perusteltuja selityksiä, että rautatien rakennushallitus ei tarvitse enemmän työmiehiä, vaan on päinvastoin pakotettu erottamaan suuren osan entisistäkin, koska routiintunut maa tekee maatyöt mahdottomiksi.

Siinä olivat lupaavat toiveet talven varalle ja niistä saivat työn hakuun lähteneet tietää vasta rakennuskonttoorissa, sittenkun olivat jo jättäneet ko-

tinsa ja tuttavansa puolen sataa peninkulmaa selkensä taakse.

Ja nämä tuttavat saivat vuorostaan kirkossa kuulla varoituksia, ett'ei olisi haettava työtä rautatiellä, vaikkeivät he olleet aikoneetkaan hyljätä kotijaan, joissa tarkkuudellaan ja pettua leipään lisäten toivoivat pääsevänsä poikki pitkän talvisen taipaleen.

Viisaat herrat malttoivat mielensä, — maata oli ennenkin kato kohdannut ja vahingoittumatta oli kansa tämän maanvaivan kestänyt. Heidän hyvää tahtoaan ei kukaan epäillyt ja heidän virkansa oli heille jumala antanut parhaan kyvyn mukaan hoidettavaksi.

Ja lopuksi turvautuivat he kaikkivaltiaasen. Moni kenraalinunivormu kumartui rukoukseen kirkonpenkissä, niin että rintahelut helähtivät penkkiä vasten ja olkapoletit niitä koskettivat. Sillä lailla osoittivat he takana olevalle rahvaalle, että hallituskin taipui jumalan rangaistuksen alle yhteiseen synnintuntoon onnettoman kansan kanssa.

Suomen sanomalehdistö nukkui vielä siivona lapsena kapalossaan, sensuuri sitä kantoi käsillään ja sitä luki vaan vähäinen osa sivistyneitä ja rikkaita, jotka mielisuosiolla vastaanottivat sen tasa-puolisia ehdotuksia nälänhädän häätämiseksi ja jotka todellakin uhrasivat ylellisyydestään, kun heidän lehtensä kehoitti heitä panemaan toimeen rahanke-

räyksiä ja hyväntekeväisyys-iltamia. Sanomalehdet pitivät kunnianaan olla maltillisia ja kirjoittelivat salatulun ivallisesti, jota ainoastaan harvat ymmärsivät, — ja joka kaikki oli perintöä Nikolain sotilaskomannosta kaikilla aloilla.

Pääkaupungissa ei vielä hädästä suuresti tietty, kun poliisijärjestys ankarasti kielsi kerjäämisen kaduilla, mutta sielläkin osasivat repaleiset vaimot ja lapset tunkea koukeroisia takateitä kyökkeihin kivi-kartanojen toisissa ja kolmansissa kerroksissa, ja harvoin tapahtui, että heidät sieltä ajettiin pois ilman almua.

Mutta maaseuduilla lähinnä rautatietä istui reippaita, työhön kykeneviä nuoria miehiä päivät päästään herrastalojen porstuan rappusilla odottaen päästäkseen isännän puheille ja saadakseen työtä — vaikkapa ruokapalkoilla. Kyökit olivat täynnä naisia ja lapsia, valmiina tekemään mitä tahansa leipäpalasen palkasta.

Kotkaisissa alkoivat neiti Anne Charlotte ja rouva von Blume suurenmoisesti ruokkia kaikkein köyhimpiä. Leivottiin pettuleipää tynnyrittäin, keitettiin velliä muuripadoilla ja varatuomari otti niin suuren joukon joutilaita miehiä talon työhön, että pehtori ei lopulta tiennyt, mihin heitä olisi voinut käyttää. Silloin antoi rouva von Blume heidän mennä suureen puutarhaan, perata uusia peruna-

maita ja kaivaa vanhat kaalimaiksi, hernemaiksi, marjamaiksi, kukkaismaiksi — kaikiksi, mitä huolellisen talonemännän mielikuviutus voi keksiä. Ennenkun ensimmäinen syysroutakaan oli joutunut, oli Kotkaisten suuri puutarha kylvettävässä kunnossa ikäänkuin olisi ollut toukokuu eikä syyskuu. Molemmat naiset johtivat itse tuota suurta vallankumousta puutarhassa ja seisoivat siellä kylminä syyspäivinä lempeästi komennellen miehiä, jotka ulkoiltaan olivat kuin maantienrosvoja, enimmäkseen ijäkkäämpiä miehiä, joiden vaimot olivat perunamaalla tai loukkusivat lapsilaumojensa ympäröiminä liinoja avarassa pirtissä.

Herrasaaren kapteeni ei ollut oikein huvitettu näin vähittäin auttamisesta. Hän otti työhönsä niin monta miestä kuin suinkin tarvitsi, maksoi heille hyvän palkan — hyvinkin hyvän palkan — mutta ei jakanut hyvää ansiota pienempiin osiin. Hänen mielestään oli yhtä hyvä auttaa muutamia kunnan ihmisiä tekemään säästöjä talven varalle kuin kannattaa useampia raukkoja kainaloista ja sitten kuitenkin pakosta heittää ne oman onnensa nojaan, ennenkun nälänhätä olisi ohitse.

Hänellä ei todellakaan ollut oikeita ominaisuuksia työttömien auttamiseen. Hän kärsi siitä, kun näki heidän ryysyisinä paltoutuvan Herrasaaren siivotulle pihamaalle ja hän ajoi heidät sieltä armotta

pehtorin luo ja tuvan puolelle. Siellä saivat he, minkä välttämättömimmin tarvitsivat, mutta sitä hän ei rakastanut, että he yhtämittaa häiritsivät hänen mukavuuttaan alituisesti muistuttamalla häntä velvollisuuksista, joita hän ei kuitenkaan olisi kyennyt kaikkia täyttämään.

Totta kyllä — itsekkäisyyttä se oli, mutta oli suurfilosoofin itsekkäisyyttä. Tapahtui, että kapteeni Thoreld tiluksillaan kävellessään kohtasi kerjäläisvaimon parin lapsensa kanssa. Hän ei koskaan mennyt ohi, kysymättä äidiltä, mistä hän oli, ja kuuntelematta kertomusta köyhtymisen syystä, joka aina oli enemmän taikka vähemmän epäiltävä. Aina neuvoi hän nälkäiset pehtorin luo syömään ja saattoi tapahtua sekin, että hän pudotti heidän kouraansa kiiltävän kaksimarkkaisenkin.

Omissa silmissään oli hän kova köyhille ja kun hän puhui siitä muille, niin luulivat muut hänestä samaa. Ja kuitenkin oli hänen sormiensa lomitse pyörinyt markan rahoja ojennettuihin kouriin enemmän kuin mitä naapurit siitä koskaan saivat tietää. Mutta sitäpaitsē ei ketään osoitettu Herrasaaresta pois, ennenkun olivat saaneet, mitä tarvitsivat: leipäpalan ja silakan, kenties vähän perunoitakin, — mutta tuo annettiin aina toisen kädellä eikä kapteenin itsensä. Sentähden tuntui hänen hyväntekeväisyytensä vähän jäykältä ja kylmältä, hän tahtoi itse

pysyä loitommalla ja kammosi ympäröimästä itseään kättelevillä kylläisillä.

Eipä ihme, jos kapteeni Thoreldin hyväntekeväisyys siis oli huonommassa huudossa kuin niiden, jotka heltyneinä työnpuutteisten kurjuudesta koettivat puheilla ja töillä sitä lieventää, vaikka he todellisesti tekivät vaan puolet siitä, mitä kapteenin järkevä järjestelmä sai aikaan. Hän tiesi itse sen valan hyvin ja naurahti hiukan katkerasti ihmisparalle, joka asettaa säälin tunteen korkeammalle kuin todellisen avun. Mutta rouva von Blume alkoi, hänen syksymmällä Kotkaisissa käydessään, vastustaa häntä niin kiivaasti, että hän vältti keskustelua nälän häädystä, myönsi, ett'ei hänellä ollut sääliä rinnassa — ja lahjoitti kotimatalla kymmenkunnan markkaa vastaan tuleville kerjäläisille.

Neiti Louise, joka rakastettavana, itseksensä tuumiskellen ja lapsellisena käyskenteli tämän köyhyyden keskellä, oikein käsittämättä maan hädän syytä tai suuruutta, oli saanut erikoisen henkilön osalleen, jota hän otti hoitaakseen seitsentoista vuotiaan tytön koko hellyydellä. Muuten kaiveskelivat hänen aivojaan kaikellaiset ajatukset, jotka ennen olivat olleet hänelle vieraat, mutta jotka nyt vastustamattomasti tunkivat esille. Hänestä tuntui todellakin vähän väärältä, että heillä itsellään oikeas-

taan oli niin hyvä olla, kun sadat ihmiset kuljeskeltivat maantietä pitkin ja kuolivat nälkään.

Niin no, — se kai oli Jumalan rangaistus, joka oli maata kohdannut, ja siihen täytyi kaikkien tyytyä. Hän puolestaan tyytyi siihen mainiosti, samaten näytti hänestä, ett'ei ollut mitään hätää vanhemmilla, ukkovaarilla, kapteeni Thoreldilla, insinööri Halldénilla eikä muillakaan herroilla, jotka hän tuns. Mutta kun kaikki vakuuttivat, että koko maa kärsii nälkää, niin tietysti he sitten kärsivät itsekin, vaikka ehkä häpesivät sitä näyttää, sillä oikeastaanhan ei oikein sopinut, että tällaiset herrasväet näkivät nälkää.

Kun hän nyt ainakin omasta puolestaan niin merkillisesti ja vasten tahtoaan oli pelastunut siitä maan vaivasta, jonka Jumala oli Suomenkansalle lähettänyt, niin teki hän tyttömäisissä aivoissaan aivan oikean pienen päätelmänsä: hän oli tietystikin karttanut vihoittamasta Jumalaa ja sentähden pääsyt vapaaksi rangaistuksesta, joka kohtasi kaikkia köyhiä. Tuo päätelmä oli hänestä niin jumalaton, että hän kätki sen sydämensä syvyyteen, mutta hän alkoi kuitenkin katsella asioita tutkivin silmin. Ja hän tuli siihen varmaan vakuutukseen, että herrasväet sittenkin olivat elämänsä ja sydämensä puhtauteen nähden talonpoikia ylevämmät, koska Jumala heidät näin rangaistuksista vapautti. Vai oli-

siko Jesus ehkä kuollutkin ristinpuulla ainoastaan muutamain harvain syntien edestä. Hänestä olivat kyllä hänen ajatuksensa sekä tyhmiä että sopimatomia, mutta minkäpä hän niille taisi. Kerran puhui hän asiasta hyvin hämärästi veli Augustille, mutta tämä repäsi silmänsä suuriksi, varoitti häntä tulemasta vapaa-aatteiseksi ja nauroi muuten koko jutulle.

Vapaa-aatteinen! Se sana sisälsi kaikkein kauheinta mitä hän koskaan oli voinut ajatella, ja hän pöyristyi omia ajatuksiaan, jotka olivat vieneet hänen näin kammottaville ja vaarallisille syrjäpoluille. Siitä lähtien kätki hän ne vielä syvemmälle, vaikka ne häntä sittenkin vielä silloin tällöin kiusasivat — piru se kai oikeastaan olikin, joka häntä kiusasi.

Kun hän näki äitinsä ja tati Anne Charlotten niin suurella ihmisrakkaudella tekevän parastaan hankkiakseen köyhille sekä työtä että leipää, voi hän heltyä kyyneliehin nähdessään niin suurta anteeksi antavaa rakkautta, joka mistään huolimatta tahtoi olla tekemisissä sellaisten syntisten hylkyjen kanssa, jotka teoillaan niin suurena määrinä olivat vetäneet Jumalan vihan yllensä. Ja kun hän kuuli jonkun miehen vihoissaan syöksevän suustaan karkeitakin kirouksia tai jonkun naisen äissään repivän lastaan tukasta saadakseen sitä vaikenemaan, silloin kypsyi hänen mielipiteensä ihan varmaksi: — köyhät olivat kaikessa ansainneet Jumalan rangaistuksen.

Oli vaan yksi ainoa poikkeus, ja se oli pohjalainen Lehtimaa.

Insinööri Halldén oli syyskuun alussa lopettanut tutkimuksensa ja silloin oli Lehtimaa jäänyt työttömäksi, kun ei enää päässyt rautatiellekään, jonne jo oli alkanut tulvilla väkeä pohjosesta päin. Insinööri oli kääntynyt varatuomarin puoleen ja saanut hänet ottamaan Lehtimaa palvelukseensa. Mutta sitäpäitse oli hän neiti Louiselle tarkasti selittänyt miehen kurjan tilan ja todistanut, ett'ei se itse ollut syypää siihen.

Mietiskelevän tytön mieleen oli erityisen syvästi vaikuttanut se, että ainakin yksi ihminen oli syytön. Ja hän oli koettanut kaikin tavoin läheta tuota yhtä ainoaa viatonta niiden tuhansien joukossa, jotka olivat kehnoudellaan aikaan saaneet tämän maan vaivan. Alussa tapahtui se siten, että hän sunnuntaisin kyökissä tarjosi hänelle kahvikupin omasta kädestään, antoi hänelle yhden isänsä vanhoista nutuista — muodin mukaisen, puoleksi kulu- neen ja samettikauluksisen pitkän takin — ja kat- sahti häneen missä he vaan sattuivat vastatuksin. Lehtimaa osaltaan oli mielissään nuoren herrasneidin huomaavaisuudesta ja kun sitä kesti viikkokausia, kun neiti aina katseli häntä miesjoukossa, silloin alkoi pieniä itserakkaita ajatuksia itää tuon turha- mielisen nuoren miehen sydämissä.

Kun syyskylvöt oli kylvetty ostosiemenellä, sai Lehtimaa työtä puutarhassa. Silloin tapahtui, että neiti Louise eräänä päivänä seiso i hänen lähelään aivan joutilaana. Lehtimaa oli varma siitä, että se on siinä vaan häntä katsellakseen, rohkaisi mielensä ja alkoi puhelemaan ensi kerran ilman mitään erityistä syytä.

Lehtimaa kysäsi puheen aluksi, oliko ollut tietoja insinööri Halldénilta, ja neiti Louise punastui. Senhän ymmärsi Lehtimaa hyvinkin, että nuori tyttö punastuu, kun mies häntä puhuttelee, tarinoi edelleen ja sanoi odottavansa tärkeitä papereita, joita insinööri oli luvannut kirjoittaa kotipitäjän pastorilta, mutta joita ei vielä ollut kuulunut. Jos nyt neiti tahtoisi kirjoittaa, ja kysyä insinööritä, että misähän ne viipyvät nuo paperit.

Neiti Louise punastui yhä enemmän eikä virkkanut mitään.

Silloin rohkasi Lehtimaa mielensä, pisti lapionsa maahan ja alkoi puhua kapteeni Thoreldista. Neiti Louisen pitäisi pitää varansa, sillä rikas kapteeni eleli Herrasaassa sellaista elämää, ett'ei nuorten tyttöjen tarvitseisi hänestä sen enempää välittää. Lehtimaa oli livahtanut näihin puheisiin aivan itsestään, ilman mitään ylimenoa ja seuraten vaan omia ajatuksiaan

Eipä niin, että hän olisi ajatellut neitiä itselleen

— eihän toki — sellaisia hullutuksia ei hän ajatellut! — Ei, mutta se oli kapteeni Thoreld, joka oli auttanut Kalle Pihlin saamaan torpan ja Annan — ja mistä syistä, se oli helppo ymmärtää, mutta siitä ei hän nyt vielä tahtonut puhua. Oikeastaan oli hän ottanut asian puheeksi insinöörinsä vuoksi, sillä insinööri Halldén oli kymmentä kertaa hauskempi ja kauniimpi mies kuin tuo kaljupää kapteeni.

Lehtimaa sanoi sanottavansa kylläkin selvästi, mutta neiti Louise näytti siltä kuin ei olisi niin mitään ymmärtänyt. Eikä hän tainnut paljoa ymmärtääkään. Se hänet kuitenkin saattoi hämmilleen, että Lehtimaa tiesi hänen sisimmät ajatuksensa insinööristä. Ne luuli hän salanneensa niin hyvin, ett'ei kukaan muu niitä aavistanut kuin August, joka pisti nenänsä joka paikkaan.

Mutta insinöörille ei hän uskaltaisi kirjoittaa, ei ainakaan — vielä! Jos se tulisi ihan tarpeelliseksi, niin voisi hän kysyä lupaa äidiltä, ja sitten mahdollisesti tehdä sen. Mutta ei hän suinkaan ollut Lehtimaalle vihainen — päinvastoin. Oli kuin olisi hän karkeasta pohjalaisesta työmiehestä saanut salaisimpien seikkojensa uskotun. Hänen puhettaan kapteeni Thoreldista kuunteli hän hiljaisella hämmästyksellä — mitä se häntä liikuttaa, mitä kapteeni tekee Herrasaareessaan? Eikä hän uskonut,

että kapteeni eli sen kummemmin kuin isäkään, ehkä sentään hiukan hienommin ja hauskemmin.

Hän lähti Lehtimaan luota ystävällisesti päätänsä nyökäyttäen ja vakuutti, että Lehtimaa vaan luottaisi sekä insinööriin että häneen, he kyllä auttavat, jos tiukka tulee.

XII.

Läänien kuvernöörit lähettivät senaattiin mitä synkimpiä vuoden tulon kertomuksia ja kun ne tulivat sanomalehtiin ja luettiin maaseuduilla, täytyi maanviljelijäin myöntää, että tila oli melkein epätoivoinen. Ainoastaan varakkaimmilla talollisilla oli ollut siemeniä tulevan vuoden varalle, kaikki köyhemmät eivät uskaltaneet heittää ainoaa turvaansa multaan, joka kenties tulisi pettämään heitä vast'edes niinkuin oli nytkin pettänyt. Elon ostosta ei voinut olla puhettakaan, sillä hinnat olivat kohonneet kahta korkeammalle eikä moni pienempi maanviljelijä ollut sitten kevään nähnyt kuin jonkun harvan suuremman maaseuduille eksyneen paperirahan. Nä-länhätä vei nekin takaisin alkulähteesensä Helsinkiin. Siellä olivat ne varmassa tallessa pankkiholveihin

kätkettyinä mynttäämättömien kultatankojen ja muiden arvotavarain viereen.

Ei koskaan ole pääoman omistajilla — ja etupäässä hallituksella — ollut parempia raha-asioita kuin silloin. Rahain korko nousi päivä päivältä ja suuria kiinnityksiä tarjottiin vakuudeksi pienimmistäkin lainoista. Suuret kauppahuoneet rantakaupungissa tekivät mainioita asioita maan hädässä, toivat viljaa maahan, johon kunnat kesemmällä olivat hallitusta kehoittaneet ja myivät sen satumaisiin hintoihin samalla kuin hallitus otti nämä keinottelijat suojelukseensa, lainasi heille rahaa korkeaa korkoa ja hyviä vakuuksia vastaan, ja kartutti siten nälkäisen maan rahavaroja kaikella sillä huolenpidolla, joka on hyvän esivallan velvollisuus.

Rautatienrakennushallitus rakensi peninkulmitain rautatietään polkuhinnasta ja rahamiehet iloitsivat tästä yleisten varain hyvästä hoidosta, myönsivät kalliin ajan apua virkamiehille ja antoivat lainoja suurviljelijöille tukkiakseen tyytymättömäin suut, ja poistaakseen kaikki epäilykset niiltä, jotka vielä uskalsivat epäillä.

Varhain tuiskutti talvi lumensa maamme monille kylvämättömille pelloille, tehden torpat ja talot autioiksi. Niiden asukkaat hakivat turvaansa nälkää ja kylmää vastaan toisaalla, kokoutuivat kyliin, ett'ei tarvitsisi edes kuolla yksinään ja kaikkein köyhim-

mät lähtivät mieron tietä kiertämään. Rautatietyömiehiä erotettiin sadottain ja vähine säästöineen asettuivat he taloihin ja mäkitupiin lähelle työpaikkaa. Se, jolla ei ollut perhettä, antautui jotenkin rauhallisesti talviselle taipaleelle, mutta kaikki odottivat he aikaista kevättä ja pikaista lumen lähtöä, sadetta ja päiväpaistetta, joka nopeasti sulattaisi roudan maasta ja pehmittäisi penkereet lapion pystyviksi. Silloin alkaisivat he työnsä taas, levittäisivät mäita levälleen, unohtaisivat menneisyyden ja olisivat vastedes paremmin varuillaan.

Se oli aikaisella talvella kuitenkin hyvä puoli, että kylmä ilma kuoletti tuhannet miljoonat taudin siemenet, joita väen tungos rautatiellä oli synnyttänyt ja joka jo oli alkanut uhkaavasti tehdä turmioitaan. Mutta vielä oli työmiehillä suomalaisen luonteen sitkeä vastustusvoima, vielä ei ollut kulkutauti tunkenut majoihin ja maakuoppiin ja hyvään aikaan tuli talvi levittämään terveellistä kylmyyttään, tuomaan vilua ja pakkasta, mutta kuitenkin läheisimmästä vaarasta pelastamaan.

Uramon torpan isäntä Kalle Pihl ajoi eräänä päivänä ajatuksiinsa vaipuneena havukuormaa metsästä pihaan. Sitten viime kesän oli hän melkoisesti muuttunut ja hän näytti mielestään aivan toiselta mieheltä kuin tuo entinen hevosmies, joka vaelteli halki Hämeen työansiota etsien. Tuo pitkä,

mustaverinen mies oli alkanut ajaa harvaa partaansa ja näytti varsin komealta pienine viiksineen, joita hän kasvatti itselleen kapteeni Thoreldin tapaan. Hänen lyhyt lammasnahkaturkkinsa oli uusi ja tukkansa kammattu eikä kukaan olisi ensi näkemässä tuntenut häntä vanhaksi maankulkijaksi. Oli hän kuin talollinen konsanaan. Hän näki edempää kylän ylhäällä mäen päällä ja suon alempana ja hän muisti ihmeellisen tarkkaan ajatuksensa juuri tässä samassa mäessä, kun hän puoli vuotta sitten ensi kerran näki nämä seudut, jossa onni oli nyt hänellekin osansa antanut. Hän muisti tuumailunsa herroista ja Jumalan rangaistuksesta, ne tuntuivat hänestä nyt niin lapsellisilta kuin olisi hän tuumailut niitä kymmenen vuotta sitten. Sittemmin oli hän tullut herroista aivan toista kokemaan eikä hänellä ollut mitään syytä olla heille katkera.

Kaikki oli onnistunut Uramon asukkaille, aina siitä alkaen kuin häät vietettiin ja he tänne muuttivat. Kalle Pihl ei juuri mielellään häitä ajatellut, ne oli pidetty tavallisilla menoilla, pappi oli kysynyt ja hän oli vastannut. Vihkiminen oli toimitettu eräänä sunnuntaina saarnan jälkeen pitäjän tuvan sisäkammarissa muutamien vierasmiesten läsnäollessa. Kun sitten oli ajettu kotiin ja vietetty iloista iltaa, lähdettiin seuraavana aamuna ruskon, parin lehmän, kahden lampaan ja kahden porsaan

kanssa Uramoon muuttamaan, johon Kalle Pihl jo oli huonekalut hankkinut ja jonne Anna nyt vei suuret myötäjaisensä, — vaatteita ja talouden kappineita enemmän kuin monella talon tyttärellä. Kommeassa, maalikantisessa kirstussa oli vielä kolme suurta seteliä vastaisten tarpeitten varalle.

Kaunis Anna oli nyt taitava emäntä, jolle täytyi antaa anteeksi hänen pienet heikkoutensa.

Kosminen oli käynyt kuin voidellen ja niin nopeasti, että Kalle Pihl tuskin tiesikään, ennenkun tyttö oli hänen sylissään ja tytön kanssa Uramon torppa sekä viisisataa markkaa. Tuon illan jälkeen, jolloin he olivat toisensa keinulla tavanneet, ei Anna ollut hänelle rauhaa antanut, ja kuta kylmemmältä Kalle Pihl näytti, sitä kiihkeämmäksi tuli tyttö, kunnes toinen lopulta antautui. Olihan Anna niin kaunis ja — Pohjanmaa niin kaukana!

Ei hän kuitenkaan ollut ajattelematta heittäytynyt tähän uhkarohkeaan yritykseen. Sekä järki että omatunto olivat häntä ankarasti ahdistelleet, mutta kun kerran ensi askel oli näin nopeasti, melkein vastahakoisesti astuttu, liukui hän eteenpäin kuin kala rysään. Hän oli varomattomasti mennyt nielusta sisään ja nyt ei hän kuolemakseenkaan enää osannut ulos. Mutta hän tuli hyvästi — hyvinkin hyvästi — toimeen tässä rysässään — eikä enää halunnutkaan siitä pois. Ja hän rauhoittui sitä

enemmän kuta uhkaavammaksi maan hätä tuli. Tuosta papinkirjakepposesta hän kyllä suoriutuisi, sillä eihän kauppaa ollut kukaan ollut näkemässä ja tässä köyhän väen tulvassa Pohjanmaalta päin olisi vaikea saada selville, kenenkä papinkirja oikeastaan oli. Sitä paitse oli Lehtimaa moukka miehekseen ja typerä raukka, jota ei miehisen miehen tarvitseisi pelätä, vaikka hän tulisikin uhkailemaan käräjillä, sillä siinä sekasorrossa, joka nyt näkyi olevan tulossa, voisi sukkela mies, jolla vielä on rahaa taskussa, kyllä keksiä keinoja pelastukseksi.

Ei, Lehtimaata ei Kalle Pihl enää pelännyt, vaikka hän koko syksyn olikin kierrellyt Uramon torppaa insinöörin kanssa, joka nyt onneksi oli matkustanut tiehensä. Insinööriä oli hän sitävastoin alati värissyt ja odottanut, että se milloin tahansa astuisi pirttiin lautamiehen tai siltavoudin seurassa, mutta Lehtimaa — se raukka — ei nähtävästi ollut uskaltanut kertoa insinöörille kaikkia, pelätessään omaa nahkaansa, ja nyt oli se jo aivan myöhäistä. Kuta enemmän aikaa kului sitä varmemmaksi tunsii Kalle Pihl itsensä ja sitä selvemmiksi osasi hän miettiä puolustuskeinonsa ilmiantajaa vastaan.

Enin kaikesta piti hänen hyvää tultaan viereillä onnistunut vuoden tulo. Kun useimmilta naapureilta oli paleltunut melkein kaikki ja kun suuret rikkaat talot saivat vaan neljännen jyvän pui Kalle Pihl

kapan alalta kymmenen kappaa. Halla ei ollut hänen sarkojaan koskettanutkaan, — perunoita lukuun ottamatta, jotka eivät kuitenkaan nekään olleet kokonaan paleltuneet. Hän ei tiennyt, mistä tämä tuli. Hän luki sen vasta peratun, väkevän peltonsa ansioksi, ja ehkä vaikutti siihen virtakin, joka juoksi pellon alitse ja piti ilmaa liikkeessä, kenties myöskin hyvät hengettäret ja hänen onnensa.

Mutta kapteeni Thoreldilla oli omat ajatuksensa asiasta, kun hän kuuli puhuttavan Kalle Pihlin menestyksestä. Paljoa ennen kuin kravustajat olivat lähteneet kotimatkalle, olivat he polttaneet tulta pellon nurkassa ja siihen oli vielä puita lisätty, kun neiti Louise tarvitsi sukkaa kuivata. Saman tulen ääressä oli kapteeni lämmitellyt vaatteitaan ja huomannut, että savu oli leveänä huntuna laskeutunut pellon päälle. Ne eivät sammuttaneet tulta pois lähtiessään, vaan kastelivat ainoastaan sammalen ympäriltä, jotenka savu yhä sakeni ja muodostui lämmittäväksi peitteeksi. Tämän ajatuksensa kertoi hän eräässä sanomalehdessä, siitä syntyi vilkasta keskustelua ja se antoi aihetta onnistuneihin kokeisiinkin.

Mutta Kalle Pihl ei välittänyt siitä, mitenkä tuo oli tapahtunut, hänen itseluottamuksensa paisui yli rajojensa ja hänen uskonsa omaan onneensa oli järkähtämätön.

Nyt, kun talvi tuli, ei hänellä ollut ainoastaan pelto kylvettynä, mutta myöskin viisi tynnöriä hyviä rukiita ja vähän ohria ja kauroja eloaitan hinkalossa. Se oli suuri omaisuus näinä aikoina. Kalle Pihlin omantunnon moitteet kuoleutuivat, kun Jumala näin selvästi oli osottanut hänelle suosiotaan ja hän ajoi syksyn kuluessa kaksi kertaa kirkolle kauniin vaimonsa kanssa, sekä näyttäytyäkseen että maksaakseen Korkeimmalle osan kiitollisuuden velastaan.

Näin tuumiessaan saapui hän torpalleen, kaatoi kuormansa pienen navetan oven eteen ja valmistautui viemään ruskoa talliin. Silloin ilmaantui hänen vaimonsa vähän levottoman näköisenä tuvan oveen ja pyysi häntä tulemaan sisään, sillä siellä oli joku, joka tahtoi puhutella häntä. Kalle Pihlin sydän alkoi vähän tykyttää, mutta hän rauhoittui heti, riisui hevosen, vei sen talliin ja meni vasta sitten pitkällä, vakavilla askelilla pirttiin.

Siellä istui Lehtimaa uhkaavan näköisenä pöydän päässä ja näytti siltä kuin hän ei aikoisikaan niin pian mennä tiehensä. Hän hymähti isännälle ja kysäsi kuulumisia.

— Mikäpä tässä lie hätänäkään, vastasi Kalle Pihl ylpeästi ja paiskasi lakkinsa pöytään.

Mutta Lehtimaa nyökäytti salaperäisesti päätään Kalle Pihlille, pyysi häntä tulemaan lähemmä ja viittasi peukalollaan Annaa:

— Mitä tarkoitat? kysyi Kalle Pihl.

— Minä luulen paremmaksi, jos puhelisimme kahden kesken, kun ei ole akkain korvat kuulemassa.

— Sano sinä vaan, mitä sinulla on sanomista! Minä en salaa mitään vaimoltani.

— Ohoh! Ehkä on kuitenkin asioita, joita et aivan mielelläsi päästäisi hänen korviinsa.

Kalle Pihl katsahti synkästi vieraasen. Sitten loi hän pikaisen silmäyksen vaimoonsa ja sanoi arvokkaasti:

— Elä ole olevinasi, vaan puhu suusi puhtaaksi!

— No, koska itse sen tahdot, sanoi Lehtimaa ja alkoi kaivaa poveaan, niin voinhan sitten sanoa, että olen saanut papinkirjani.

Näillä sanoilla, joihin Lehtimaa oli paljonkin rakentanut, ei ollut minkäänlaista vaikutusta.

— Mitä liikuttaa sinun papinkirjasi minua? tuli lyhyesti ja rauhallisesti Kalle Pihlin suusta.

— No, no — eiköhän sentään vähän liikuta!

— Ei pikkuistakaan!

— Ajattele tarkkaan, mitä sanot . . . !

— Herkiä lörpöttelemästä joutavia, keskeytti Kalle Pihl ja istuutui.

Lehtimaata vähän hämmästytti toisen varmuus

mutta hymyillen vetosi hän kuitenkin Annaan ja kysyi:

— Saapiko vaimosi tietää koko salaisuutemme?

— Jos nyt et lakkaa juoruistasi, saat minun kanssani tekemistä, sanoi Kalle Pihl vihaisesti ja astui lähemmä Lehtimaata.

Silloin nousi tämä ylös ja löi paperipakan pöytään, katsahti Annaan ja huusi esiin sen, mitä kuuksia oli sisässään kantanut:

— Täss' ovat paperit, joilla olet nainut tuon tuolla, kuuletko! Täss' on oikeat todistukset, että hän on minun samoin kuin koko tämä torppakin, kuuletko! Ja sinä, Anna, — kuule sinäkin minua, sillä sinulla on mies, joka humalaiselta viekoittamillaan papereilla on vienyt sinut vääryydellä vihille ja nyt . . ja nyt on koston päivä tullut . . koston päivä tullut . . Kalle Pihl . . saapi . . saapi . . vastata . . vastata . . . oikeuden . . oikeuden . . .

Tuvan ovi paukahti kiinni Lehtimaan takana, joka vähäisen vastusteltuaan oli lentänyt päistikkaa pihalle! Hän nousi pystyyn kuin päissään, ei niin paljon vihoissaan kuin vakuutettuna! siitä, että hän nyt viimeinkin oli kaikki vastukset voittanut. Riemuiten katsahti hän jälkeensä, kun lähti menemään kotiinsa, varmana siitä, että Kalle Pihl ennen aamun koittoa olisi lähtevä torpastaan pois, jos ei Anna jo sitä ennen ole toimittanut häntä kruununmiesten käsiin.

Hän käveli tietään tyytyväisenä niinkuin se, joka onnellisesti on kärsimyksensä loppuun kärsinyt.

Jo pikku poikana oli hän saanut kärsiä kaikellaista ilkeyttä kylän pojilta, jotka pilkkasivat häntä hänen lapsellisuutensa tähden. Hänellä oli vielä täysikasvuuisena sellaisia merkillisen lapsellisia ajatuksia ja hommia, että häntä pidettiin melkein pehmeäjärkisenä, mutta kun hän muuten oli käsittämään sukkela eikä koskaan osoittanut olevansa mielipuoli, niin hänelle vaan naurettiin. Laiskain koulussa oppi hän autuuden opinkin niin yksinkertaisesti, että pääsi ripille ja aikamiesten kirjoihin.

Lehtimaan hulluus oli oikeastaan siinä, että hänellä oli tavattoman vilkas ja rajaton mielikuvitus, jota ei mikään koulu eivätkä mitkään vanhemmat olleet koskaan hillinneet. Se vei hänet mitä kummallisimmille syrjäpoluille ja pois tavallisesta talonpoikaishölkästä, se koristeli ja kultaili hänelle jokapäiväiset tapahtumat, ja se petti häntä sydämättömästi ja niin paljon kuin häntä suinkin voi pettää, sillä hänellä oli aina uusi suopakupla valmiina, kun entinen oli haljennut. Savossa tai Karjalassa, jossa kansa vielä runoilee ja rakastaa mielikuvituksen tuotteita, olisi hänestä ehkä tullut runoseppä, mutta Pohjanmaalla, jossa ollaan käytännöllisempiä ja haaveksitaan vähemmin, pidettiin häntä vähän hupakkona.

Kun Lehtimaa palasi Kotkasiin, jossa hän

koko pitkän syksyn kuluessa oli ollut neiti Louisen suojeluksen alaisena, pisti hän pillit pussiinsa ja sanoi lähtevänsä talosta, vaikkei selvään ilmoittanutkaan minne aikoi. Hän vaan hymyili salaperäisesti, puheli hämäriä sanoja vääristä papereista ja virkkoi lopuksi, että kyllä ne saavat vielä nähdä ja kuulla, jahka aika joutuu.

Neiti Louise, joka vihdoinkin äidin luvalla oli kirjoittanut pari kankeaa kirjettä insinööri Halldénille Lehtimaan pyynnön johdosta, sai ensiksi ystävällisen ja kiitollisen vastauksen, että pastori Lehtimaan kotipitäjässä vielä tarvitsee lisätietoja tuosta miehestä, ja kun neiti Louise oli ne antanut, saapui kauvan odotettu papinkirja alkupuolella marraskuuta. Mutta sama kirje, jossa tuo kallisarvoinen asiakirja oli, sisälsi myös muutamia rivejä neiti Louiselle, joka ne luettuaan vaipui kovin syvälle mietteihinsä. Insinööri kertoi lyhyesti ja ihan kuin sivumennen, että häntä aivan odottamatta oli kehoitettu hakemaan parin kolmen vuoden matkarahaa Englantiin ja Ameriikkaan ja että hän oli sen saanutkin. Tuosta onnesta tuli hänen oikeastaan kiittää von Blumen herrasväkeä, sillä heidän kauttansahan hän oli tutustunut kapteeni Thoreldiin, ja olihan koko matkaraha kapteeni Thoreldin hyvyttä, joka oli puheenjohtaja Suomen uudessa teollisuusyhdistyksessä. Lopuksi lausui hän jäähyväisensä ja terveisensä

vanhemmille. Koko kirje oli niin merkillisen kylmä, oli kuin insinöörin katse olisi mennyt sivu siitä, jolle hän kirjoitti, ja niinkuin kaikki hänen ajatuksensa jo olisivat harhailleet tuolla kaukaisessa kultamaassa Atlantin takana.

Neiti Louise pani kirjeen pois, huokasi, ja kätki tämän kirjeenvaihtonsa laatikkonsa pohjimmaiseen pohjukkaan. Hänen katseensa tuli hajamieliseksi, hän nauroi harvoin ja jos hänen joskus täytyi hymillä muiden tähden, oli siinä kokonainen maailma salaista surua. Rouva von Blume antoi asian mennä menoaan, ei häirinnyt tyärtään kysymyksillä ja niin laskeutui vähitellen unhon tomu menneen kesän loistokuvaan ja vei niiltä niiden kirkkauden.

Mutta Lehtimaa sai pahan kolauksen, kun ei hän vielä kolmen päivän jälkeenkään kuullut mitään uramolaisista. Hän tuli levottomaksi ja teki asiaa kylään, mutta siellä ei kukaan tiennyt mistään mitään. Oli vaan nähty Kalle Pihl vaimoineen menevän maakauppiaan luo, jonka kanssa heillä kuului olleen pitkä keskustelu viljan hinnoista ja muista kaupoista. Kalle Pihl näkyi siis ottavan selkoa siitä, kannattaisiko jo myydä liikeneviä elojaan.

Lehtimaa palasi hyvin alakuloisena Kotkaisuun. Hän ei voinut ollenkaan käsittää sitä, että hänen paljastuksestaan ei olisi ollut sen suurempia seurauksia. Ja nyt alkoi viha maailman vääryydestä taas

kuohua hänessä. Kyllä hän kerran vielä näyttäisi Kalle Pihlille, kenenkä tavaraa Uramon torppa ja kaunis Anna oikeastaan ovat!

Lehtimaan käynnin jälkeen Uramon torpassa kulki Kalle Pihl pää vielä pystymmässä kuin ennen. Siinä nyt vasta nähtiin kateus ja pahansuopaisuus oikeassa karvassaan. Eikä se suinkaan siihen lopettaisi, sen saisi Anna vielä nähdä. Sillä Lehtimaa kyllä keräisi maankulkijoita ympärilleen heidän avulla kostaakseen saamansa potkut.

Ei koskaan ollut Kalle Pihl oikeammin ennustanut. Lehtimaa oli aivan muuttunut. Hän ei pysynyt enää päivääkään Kotkaisissa, vaan alkoi harhailla ympäri ja hakea kaikellaisten työttömien laiskurien seuraa, niin että herrasväki jo alkoi joutua epätoivoon suosikistaan. Tuo kiittämätön ja kevytmielinen raukka, jota he koko syksyn olivat kainaloista kannattaneet, jätti yhtäkkiä työnsä, jota ei suinkaan ollut liiaksi tarjona, ja kuljeskeli kehoimpain kerjäläisten kanssa laiskana talosta taloon ansaitsematta leivän palaistakaan.

Mutta Lehtimaa oli niin omiin ajatuksiinsa vaiipunut, ett'ei hän ollenkaan välittänyt siitä, mitä herrasväet ja muut hänestä ajattelivat. Hän haki kiihkoisin mielin jotain tuttavaa kotiseudultaan, joka tuntisi sekä hänet että Kalle Pihlin. Tuon todistajan avulla säikäyttäisi hän muitta mutkitta Kalle Pihlin torpas-

taan ja välttäisi siten oikeuden käyntiä, jolla on aina niin monet mutkat ja joka maksaa niin paljon rahaa. Muutenkin pelkäsi hän vaistomaisesti tulemasta mitenkään sen kanssa tekemisiin.

Hän löysikin milloin jonkun rautatietyömiehen, milloin jonkun muun, joka oli nähnyt Kalle Pihlin hänen kotipitäjässään, mutta ei kenelläkään ollut halua antautua käräjän käyntiin, sillä käräjät siitä tietysti tulisi. Eikä tuollaisella raukalla kuin Lehtimaa olisi varaa maksaa vieraita miehiään. Aivan epätietoista oli sitäpaitse, voittaisiko hän mitään käräjän käynnillä. Mahdollisesti pistäisivät ne hänet itsensäkin rautoihin papinkirjan kaupasta. Irtolaisien joukossa oli miehiä, jotka olisivat todistajiksi kelvanneet, mutta heidän paperinsa olivat aina epä-kunnossa eivätkä he mitenkään olisi uskaltaneet astua korkean oikeuden eteen.

Lehtimaa kulki ympäri kuin levoton varjo ja puheli niin sekavasti, että ihmiset todenteolla alkoivat pitää häntä mielipuolena.

Silloin tuli hänelle sattumus yhtäkkiä avuksi, juuri kuin epätoivo oli ylimmillään. Eräänä päivänä tapasi hän maantiellä lähellä rautatien rakennusta repaleisen naisen ja kolme pientä lasta. Vaimo puhui pohjanmaan murretta ja muun paremman puutteessa lyöttäytyi Lehtimaa hänen seuraansa. Hetken kulluttua heräsi hänessä uusi, suuri ja varma toivo —

toivo, josta hän ei ennen ollut osannut uneksiakaan ja joka pani hänet vapisemaan Kalle Pihliä niinkuin metsän petoa, mutta joka samalla valaisi hänen omat tuumansa.

Kerjäläisvaimo oli Kalle Pihlin vaimo, joka oli lapsineen lähtenyt etsimään kadonnutta miestään.

XIII.

Kalle Pihl valmistautui eräänä hämäränä talvi-aamuna lähtemään töilleen ja Anna makasi vielä vuoteellaan, kun kuului askelia ulkona ja joku astui porstuaan. Uramon torpassa pidettiin sisäovi lukossa epävakaisten aikain ja maalatun arkun vuoksi. Kalle Pihl ei myöntänyt, että hän koetti lukita pahaa omaatuntoaankin. Mutta sitä hän ei koskaan tulisi myöntämään.

Käsi tarttui oven ripaan ja Anna kohosi istualleen vuoteellaan.

— Kuka siellä?

Miehen ääni kuului sanovan jotain, mutta sitä käskettiin vaikenemaan ja naisen ääni vastasi:

— Onpahan muuan, joka tahtoisi tavata Kalle Pihliä.

Mikä ihme tulikaan Uramon torpparille? Anna

hypähti vuoteeltaan ja jäi kankein, unisin silmin tuijottamaan mieheensä, joka äänen kuullessaan oli säpsähtänyt ja kääntänyt kasvonsa tuvan pimeimpään nurkkaan, voimatta kuitenkaan salata kalpenemistaan.

— Mikä sinua vaivaa? kysyi Anna.

Silloin kääntyi pohjalainen reippaasti vaimoonsa päin ja sanoi aivan kylmästi ja levollisesti:

— Ne ovat ehkä ryövärejä!

Anna tarkasteli häntä utelijaasti. Lehtimaan käynnistä oli häneen jäänyt kipene epäluuloa ja hän oli merkinnyt, että miehensä salasi häneltä jotakin. Mutta kun hän nyt seisoi siinä voimakkaana ja hymyillen, luuli hän erehtyneensä äsken, tai ehkä se todellakin oli säikähtynyt ryöväreitä.

— Akatko ryövärejä! sanoi Anna pilkallisesti.

— Onkos aikaa kysyä, kuka säikäyttää, kun sattuu säikähtämään.

— Onko Kalle Pihl kotona? kuului taas naisen ääni oven takaa.

— Mitä sinä sillä teet? kivahti Anna.

— Ne on kerjäläisiä, elä avaa! sanoi Kalle Pihl.

— Menkää hoviin, siellä annetaan ruokaa! Meillä ei ole mitään antamista! huusi Anna.

— Emme me tulekaan kerjäämään, jatkoi ääni.

— Mitäs te sitten tahdotte?

— Olisi tärkeitä asioita Kalle Pihlille ja hänen vaimolleen.

— Elä päästä heitä sisään! sähisi Kalle Pihl.

Anna katsahti taas häneen ja häntä rupesi uudelleen epäilyttämään. Sitäpäitse tuli hän uteliaaksi.

— Kuka tietää, mitä niillä olisi asiaa . . .

— Tietäähän sen, mitä kerjäläisillä on asiaa.

— Sinä näyt yhä vaan vielä pelkäävän ryövärejä, pilkkasi Anna, — tai miksi et uskalla katsoa heitä silmiin?

— Pelkäävätkö? Se on valhe, mutta . . .

— Voisimmehan kerran mekin auttaa köyhiä, niin ehkä olisi se siunaukseksi itsellemme.

Anna otti hameensa päälleen ja näkyi aikovan mennä katsomaan, mitä nuo aikaiset aamuvieraat tahtoivat. Kalle Pihl ei uskaltanut kauvemmin vastustaa. Hän tekeytyi aivan välinpitämättömäksi ja alkoi puhaltaa liedestä tulta aamupiippuunsa.

Ulkona ei enää kolkutettu ja Kalle Pihl hengitti jo vapaammin, kun kurtuiset naisen kasvot ilmaantuivat matalaan tuvan ikkunaan. Se varjosti kädellä silmiään ja tirkisti hämärään tupaan. Kalle Pihliä puistatti niinkuin olisi hän aaveen nähnyt, mutta Anna läheni ikkunaa.

— Etkö voi jättää meitä rauhaan? huusi hän ulkona olevalle.

Tämä pudisti vaan kieltävästi päätään ja tirkisteli yhä tupaan.

Silloin välähti uusi aatos Kalle Pihlin päähän:

— Se on hullu!

Anna pudistutti ja hän vetäysi pois ikkunasta, mutta samassa muisti hän miehen äänen.

— Missä on sinun miestäverisi, ja miksi sinä häntä piilottelet?

— Ei täällä ole miehiä, minä olen yksin ja tahdon puhutella emäntää. Päästäkää minut sisään!

— Se on hullu! sähisi taas Kalle Pihl.

Jo rupesi Annakin sitä uskomaan ja huusi ikkunan läpi uhkaavalla äänellä, että he menisivät tiehensä.

— Vai minua ei siis päästetä sisään?

— Ei päästetä!

— Kuule sitten, Anna Mellilä — sillä Pihl ei ole sinun nimesi! Vaan minun nimeni on Pihl! Näetkö tätä?

Nainen nosti repaleisen tytön ikkunan tasalle.

— Mene tiehesi! Sinä olet hullu!

— Tämä on Kalle Pihlin vanhin tyttö tämä, joka kulkee äitinsä kanssa kerjuulla. Ja tässä on hänen vanhin poikansa, ja tässä nuorin! — Nainen nosti kaksi pientä ryysyistä lasta ikkunaan.

— Mene tiehesi, — sinä olet päästäsi pilalla!

— Minä en ole päästäni pilalla niin totta kuin

olen Kalle Pihlin vaimo, jonka hän jätti Pohjanmaalle lähtiessään itse eteläänpäin ja mennäkseen naimisiin toisen kanssa, jolla ei ole häneen mitään oikeutta!

Anna käännähti miehensä puoleen, joka seisoi ovelta ja pui nyrkkiä hyökätäkseen ulos.

— Mitäs sinulla on tähän sanomista, Kalle?

Mutta samassa potkasi Kalle Pihl oven auki, juoksi ulos, sai kiinni miehen porstuassa, veti hänet esille ja näytti hänet Anna Mellilälle, joka oli kii-ruhtanut jälestä.

— Näetkö nyt, kuka se on, joka on pannut toimeen tämän kaiken? Täällä se on taas tämä Lehtimaa, jonka jo kerran ennen olen heittänyt pel-
lolle! Ymmärrätkö nyt, mitä se on miehiään? Nyt se on kulettanut tänne tuon maankiertäjän kotirauhaani rikkoakseen!

Lehtimaa koetti päästä irti, mutta Kalle Pihl pudisti häntä niin kovasti, ett'ei mies saanut sanaa suustaan. Anna tuli ulos porstuasta ja vieras vai-
mokin juoksi hätään. Lapset seisovivat itkien hänen takanaan.

— Ett'ei tuo ilkiö häpeä haukkumasta omaa vaimoan maankiertäjäksi! huusi vieras vaimo itku kurkussa. — Vaan niin totta kuin minä elän, saa hän tästä oikeuden edessä vastata, ja siitä, että on pettänyt sinutkin, Anna Mellilä!

— Suus' kiinni! karjasi Kalle Pihl raivoissaan. Lehtimaata nakeltiin kuin kinnasta ja turhaan koetti hän vedota silmäyksillään Annaan. Nyt se ainakin saisi nähdä, mitä hyvää Lehtimaa oli hänelle tehnyt, eikä hän enää ollenkaan pelännyt antautumasta puukosille Kalle Pihlin kanssa, jos niiksi tulisi. Hän ha puili tuppeaan, joka riippui selän alla vyössä ja viimein saikin hän nopealla ruumiin tempauksella puukon käsiinsä. Pohjalaisten tapoihin tottunut vaimo huomasi heti, mitä oli tekeillä.

— Herra Jeesus varjelkoon, se tappaa minun mieheni! kirkasi hän ja hyökkäsi apuun. Samassa oli Annakin miehensä vieressä ja vieraan vaimon avulla sai Kalle Pihl Lehtimaan kalvosista kiinni.

— Ota puukko pois häneltä! komensi Kalle Pihl, ja samassa heiluttikin vieras vaimo Lehtimaan puukkoa riemuiten kädessään.

— Siinä nyt näet, millainen roisto se on! sanoi Kalle Pihl huohottaen. — Mene heti noutamaan nimismiestä.

Anna katseli epäilevästi ympärilleen. Ei hän osannut hevosta valjastaa eikä hänellä ollut halua jättää miestänsä yksin noiden ihmisten kanssa. Lehtimaa seurasi häntä silmillään. Nytpäs saataisiin viimeinkin nähdä! Se jo on kahden vaiheilla! Ja koko ajan kuin hän koetti riuhtautua irti, tarkasteli hän jännitetyin mielin Anna Mellilän liikkeitä. Eihän

se ollut apuna puukkoa ottaessa, se oli siis Lehtimaan puolella.

— Pannaan tuo nuoriin, niin saat mennä itse nimismiestä noutamaan, ehdotteli Anna.

Lehtimaa sai kuin pistoksen rintaansa. Se ei suinkaan voi olla hänen tarkoituksensa! Vai antaisiko se ehkä miehen paeta rauhassa ja sitten päästä hänet irti ja kiittää pelastajaansa?

— Sen se sietäisi, että vallesmanni saisi hänet kynsiinsä, sanoi Kalle Pihl.

— Mikä pakko sinun oli tarttua puukkoon, kun ei ollut mitään hätää käsissä! torui vieras vaimo.

— Joudu pian nimismiehen luo! kiihoitti Anna yhäkin.

Vielä koetti Lehtimaa ylläpitää rohkeuttaan, vaikka kaikki näkyivät olevan häntä vastaan. Lie-
neehän kuitenkin vielä oikeutta maailmassa, ajatteli hän. Mutta kun Kalle Pihl oli saanut Lehtimaan puukon omaan haltuunsa, päästi hän kalvoset irti, sysäsi hänet luotaan ja sanoi ylenkatseellisesti:

— Mene nyt tiehesi, eläkä toista kertaa tule! Tällä kertaa pääset vapaaksi vallesmannista, mutta jos näen sinusta vielä vilauksenkaan Uramon torpassa, niin saat istua ruunun penkissä loput elämäsi. Mutta puukkosi, sen pidän minä.

Anna nyökäytti hyväksyvästi päätään eikä vieras vaimo oikein tiennyt, mitä hän tekisi. Lehtimaa

mietti hetken aikaa, mutta ei ymmärtänyt mitään. Tämän tähdenkö hän oli jättänyt työpaikkansa ja nähnyt nälkää? Vielä kerran katsahti hän ympärilleen, mutta ei niillä kellään näyttänyt olevan häntä sääli. Lapsetkin katselivat häntä kauhistunein itkusilmin.

— Eikö Anna usko vieläkään, että minä tahdon hänen parastaan? kysyi Lehtimaa yhtäkkiä.

Kysymys sopi niin huonosti toisten ajatuksiin, että ne häntä vaan kummissaan katselivat ja Anna sanoi ystävällisesti: — mene tiehesi miesparka, kun kerran pääset!

Lehtimaa katsahti häneen niin surullisesti, että Annaa vähän alkoi sääliittää. Sitten meni hän mitään virkkamatta tiehensä, jättäen vieraan vaimon vakuuttamaan Annaa asiasta. Mutta tuskin oli hän päässyt pois näkyvistä, kun hänen vilkkaissa aivoissaan syntyi uusi tuuma, jonka avulla hän ihan varmaan tulisi saamaan sekä torpan että Annan, sillä tottahan tämän silmät kerran kuitenkin avautuisivat.

Vaimo jäi lapsineen kartanolle, kun Kalle Pihl ja Anna menivät sanaakaan sanomatta pirttiin. Hän istuutui tuvan rappusille kylmään aamupakkaseen, otti lapset syliinsä ja alkoi lämmitellä heitä. Puolen tunnin kuluttua tuli Kalle Pihl ulos, puettuna lammasnahkaturkkiin ja valmiina menemään metsään kirveineen.

— Mitä sinä vielä täällä teet? sanoi hän ja sysäsi vaimoa polvellaan.

— Odotan leipää lapsillesi ja vaimollesi.

— Mutta enhän tunne minä sinua.

— Elä hylkää omaa joukkoasi, se ei jää rankaisematta.

— Ei minulla ole muuta joukkoa kuin vaimoni tuolla sisällä.

— Etkös sinä ole Kalle Pihl?

— En ole, vaikka minua siksi kutsutaan.

— Kukas sinä sitten olet?

— Se ei sinua liikuta.

— Mutta minä tunnen sinut Kalle Pihliksi.

— Olet voinut jossain nähdä, — mistä minä sen tiedän.

— Etkö sitten tunne vaimoasi Johanna ja omia lapsiasi?

— Enhän tunne, kun minulla on toinen vaimo, jolla ei ole lapsia.

— Elä paaduta itseäsi! rukoili vaimo ja katseli häntä kasvoihin.

— Korjaatko luusi ja paikalla!

— Elä ole noin sydämmetön! Jumala sinut palkitsee, kun ajat paranevat! En tahdo sinulle mitään pahaa, mutta koska sinulla on hyvät päivät, niin et saa antaa lastesi paleltua ja nääntyä nälkään.

— En kuule minä sinua. Mitä siinä pitkität puheitasi, laittau taipaleelle!

Naisen silmät säihkähtivät. Hän kohosi uhkaavana seisoalleen.

— Otatko meidät hyvällä hoitaaksesi, niin en puhu mitään?

— En ota, sanoi Kalle varmasti. — Vähäinenkin myöntäminen olisi vienyt kaikki hukkaan.

— Silloin katso eteesi, Kalle Pihl!

— Sinua en pelkää!

Mutta minä näytän, että pelkää! ja hän aikoi tunkeutua pirttiin.

Samassa tuli Anna ulos kokonainen leipä ja kuorallinen silakoita mukanaan. Hän ojensi ne vaimolle sanoen:

— Mene nyt vaan! Näethän, ett'ei sinua täällä kuitenkaan uskota.

Vieras vaimo silmäili pilkallisesti leipää ja kunnista Annaa, nosti nuorimman lapsensa käsivarrelleen ja tarttui toista käteen, sylkäsi kolme kertaa kynnykselle ja syöksi suustaan sanat:

— Hyi! — Hyi! — Hyi! — Kirottu olkoon hän ja hänen jalkavaimonsa! Ja kirottu olkoon se leipä, jota he syövät! — Hyi!

Ja hän meni samaa tietä kuin Lehtimaakin taakseen katsahtamatta.

Kalle Pihlillä ja Annalla ei ollut monta iloista

sanaa toisilleen sanottavana, kun vieras oli mennyt. Mies nakkasi kirveen olalleen ja aikoi jatkaa matkaansa metsään, kun vaimo heitti häneen terävän silmäyksen ja kysyi:

— Etkö ole koskaan ennen nähnyt tuota vaimoa?

— Elä ole lapsellinen, Anna! Uskotko kerjäläisakkaa enemmän kuin minua?

— En uskokaan, mutta sillä oli semmoiset silmät ja se puhui niin voimakkaasti, ett'ei olisi luullut valehtelijaksi.

— Vai aijot sinäkin pettää minut, juuri kuin sinua enin kaikista tarvitsen.

— Enhän minä petä sinua . . . mutta . . . miksi et voi sanoa minulle niinkuin asia on? huudahti hän.

— Olenhan minä sen jo sanonut.

— Niin — niin! Mutta minkäs minä sille voin, että tulee niin kummallisia ajatuksia.

— Mitä sinä niistä sitten ajattelet! Ei kukaan voi näyttää toteen, että minulla olisi ollut mitään hänen kanssaan tekemistä.

— Vaan jos vetävät sinut oikeuden eteen?

— Niin vetäkööt! Minuun eivät kateet saa kynsiään isketyksi.

Kalle Pihl nakkasi kirveen olalleen ja lähti menemään metsää kohden niin rauhallisin askelin, että Anna hänen jälkeensä katsellessaan rauhoittui

meni pirttiin ja lukitsi oven jälkeensä. Eihän sitä näinä aikoina, kun maailma kihisi kerjäläisiä, uskaltanut pitää oveaan auki päivälläkään.

Pian oli tullut kylän tiedoksi, että Uramossa oli käynyt ryövärejä eikä Kalle Pihl suinkaan salannut, että ilkityön tekijä oli ollut Lehtimaa. Kun huhu saapui Kotkaksiin, ei sitä alussa tahdottu uskoa; tuntui aivan mahdottomalta, että sellaista voisi tehdä mies, joka niin kauvan oli saanut työtä ja ruokaa talosta ja joka oli osoittautunut olevansa niin siivo ja hyväluontoinen. Mutta huhu tuli yhä varmemmaksi, Kalle Pihl oli näyttänyt Lehtimaan oman veitsen, jonka hän itse oli vääntänyt pahantekijän kädestä ja niin täytyi kaikkien uskoa.

Neiti Louise tuli kovin murheelliseksi siitä, että hänen suosikkinsa näin pahasti oli palkinnut hänen ystävyytensä, — nyt oli tuo yksi ainoakin viaton tehnyt suuren rikoksen. Häntä pudistutti, että hän niin monta kertaa oli sellaisen miehen kanssa puhellut, mutta se häntä kuitenkin vähän helpotti, ett'ei se ollut käynyt isän tai äidin tai hänen kimppuunsa. Varatuomari kummasteli sitä, ett'ei Kalle Pihl ollut toimittanut pahantekijää nimismiehen käsiin, ja hänessä syntyi sen johdosta omia pieniä epäilyksiä, vaikka toisekseen saattoi hyvinkin ymmärtää, että häntä voi tuollaisia maankulkkijoita pakoittaa melkein mihin tahansa. Ainoa, joka kokonaan oli Lehtimaan

puolella oli rouva Blume. Hän ei voinut uskoa Lehtimaasta näin pahaa, vaan pikemmin uskoi hän sitä Kalle Pihlistä. Eivätkä hänen vakuutustaan saaneet mitkään kertomukset järkähdetyiksi, ne olivat pelkkää panettelua, tai oli siinä jotain, johon eivät muut saaneet syytä tietää.

Mutta Lehtimaata alettiin karttaa kaikkialla sekä rautatietyömiesten että muiden rehellisten ihmisten seuroissa. Kaikki häntä epäilivät, häntä katseltiin kieroilla silmillä, hänelle sanottiin suoraan, mitä hänestä ajateltiin, ja hänen tuli vaikeaksi saada ruokaa henkensä pitimeksi. Mutta hän ei tahtonut lähteä pois paikkakunnalta, ennenkun saisi asiansa selvitetyksi Uramolaisten kanssa, ja vaikk'ei kukaan enää uskonutkaan hänen puheitaan, toivoi hän yhäkin sitkeästi, että koston hetki olisi pian koittava ja että totuus kerran olisi maan perivä.

Kotkaisissa hän ei enää uskaltanut näyttäytyäkään, sittenkun häntä siellä oli törkeästi solvaistu ja palvelusväki häntä ilkkuen pilkannut, niin että hänen mieltänsä kirveli. Kun rouva von Blume jälkeensä sai kuulla, että hän oli näyttäytynyt Kotkaisissa ja sieltä karkoitettu, moitti hän väkeään tästä kovuudesta ja käski tuomaan hänet luokseen, jos hän kerran vielä ilmantuisi taloon.

Mutta Lehtimaa oli vetäytynyt etäisiin sydän-

maan mökkeihin ja ulkokartanoihin asiansa menoa odottamaan.

Kalle Pihlin vaimon oli hän tavannut pari päivää heidän Uramossa käyntinsä jälkeen ja kun Lehtimaa oli saanut kuulla, mitenkä asiat siellä olivat päättyneet, kirosi hän maat ja taivaat täyteen ja aikoi heti mennä nimismiehen luo antamaan itsensä jumi, mutta älykäs Johanna oli lasten tähden tahtonut, että asiaa olisi ajettava toisella tavalla, jott'ei Kalle Pihl joutuisi vankeuteen, vaan voisi hoitaa perhettään kovimpain aikain yli. Kauvan aikaa tuumittuaan sopivat he siitä, että Johanna menisi ensiksi kapteeni Thoreldin ja sitten rouva von Blumen puheille, jos ei Herrasaaresta mitään apua lähtisi. Sill'aikaa tulisi Lehtimaan rauhassa odottaa. Ja hän odotti tulevaisuuttaan eräässä vanhassa perunakuopassa, johon hän oli rakentanut kiukaan ja jonne hän kävi kylältä ruokaa hankkimassa. Mutta kun kuopan omistaja sai tietää, kuka hän oli, käski hän hänen korjaamaan luunsa ja nyt oli Lehtimaa taas turvaton kuin taivaan lintu kylmän syystalven alkaessa. Ei hän ollut kuullut Johannastakaan eikä siitä, miten kapteenin puheilla käynti oli päättynyt. Hänen oma tulevaisuutensa näytti yhtä hämärältä.

XIV.

Kapteeni Thoreld oli matkustanut pois muutamiksi päiviksi, kun Johanna suuri asiansa sydämellään tuli Herrasaareen kantaen nuorinta lastaan käsivarrellaan. Niinpiankuin hän sinne ilmestyi, neuvottiin hänet pehtorin luo, joka mitään kyselemättä toimitti hänelle lautasellisen lämmintä lientä ja suuren leipäpalasen. Johanna ei kuitenkaan tähän tyytynyt, vaan kysyi kapteenia itseään.

— Mitä sinä hänellä teet?

Olisi ollut asioita, joiden takia oli tultu pitkät matkat, aina Pohjanmaalta asti.

Vai niin, kapteeni ei ole nyt kotona, mutta tulee muutamain päivän perästä.

Eikö saisi jotain tehtävää siihen mennessä? Näyttihän tämä olevan suuri talo, jossa olisi pitänyt olla monenlaista askareta.

Ei ollut nyt työtä vieraille annettavaksi.

Mihinkäs hän sitten ryhtyisi odotellessaan?

Hm — niin . . ! Häntä tarkasteltiin tutkivasti — hän näytti olevan rohkeampi kuin tavalliset kerjäläiset ja lie nähnyt parempiakin päiviä. Ja sitten tahtoi se niin varmasti puhella kapteenin kanssa. Koetettiin tutkistella häneltä, mitä se mahtaisi olla, mutta turhaan. Hän vaan kysyi, pitäisikö hänen sitten välttämättä taas palata takaisin rautatietyöpaikalle pienten lastensa kanssa ja parin päivän perästä tehdä sama matka uudelleen.

Pehtori oli hyväsydämminen ihminen ja Johanna sai ruveta villoja karttaamaan hänen kyökissään samalla kuin lapset leikkivät kissan kanssa nurkassa. Tätä kesti kaksi päivää ja kolmantena tuli kapteeni Thoreld kotiin.

Hän makasi pitkän ruokalevon ja vasta sitten laskettiin Johanna hänen puheilleen: lapset saivat jäädä pehtorin puolelle, sillä ei heitä sopinut kuletaa hienoihin herrashuoneisiin. Ja niin seisoi hän, jo porstuankin komeuden häikäsemänä, kapteeni Thoreldin edessä hänen työhuoneessaan, ja kapteeni Thoreld virkkoi:

— No, onko sinulla mike asia?

— Olisi minulla, herra kapteeni, tärkeä asia.

— Mike niin?

— Se koskee herra kapteenin torpparia Uramossa.

— Kalle Pihlkö?

— Kalle Pihliä. Minä olen sen vaimo.

Kapteeni tarkasteli kummastellen vaimoa, sanomatta sentään mitään. Johanna ei väistänyt ruskeita silmiään ja vaikenä hänkin.

— Hen olisi siis kaksi kerta nainut?

— Niin onkin, herra kapteeni.

— Se ole ikeve asia, sanoi kapteeni. — Oleko sinulla todistuksia?

— Olenhan minä itse todistuksena tässä, ja sitten on minulla mukana kolme hänen lastaan . . .

— Mine pelkän, ett'ei se riitte. Onko sinulla sinun ja hänen papinkirjat?

— Omani minulla on, mutta hänhän otti kirjansa, kun lähti Pohjanmaalta.

— Vai niin, sanoi kapteeni ja mietti. Häntä miellytti tuon naisen suorapuheisuus, jossa ei ollut kyyneliä eikä turhia juttuja ja rukouksia. Hän ei epäillyt hetkeäkään, että nainen puhui totta, mutta hänen ajatuksensa harhailivat kaikellisissa pienissä toisistaan riippuvissa sivuseikoissa, ja kuta kauemmin hän ajatteli, sitä toivottomammalta näytti kapteenin kasvoista päättäen Johanna Pihlin asia hänelle itselleen.

— Se on siis nainut falskin papinkirjan päälle? sanoi kapteeni Thoreld vihdoin.

— Aivan niin, — minä tunnen sen miehenkin, jolta hän on kirjat ostanut.

Taas näytti kapteeni hyvin tyytymättömältä. Minkätähdenhän se käypi niin hänen sydämmelleen, ajatteli vaimo.

Kapteenin mietteet eivät suinkaan olleetkaan iloiset. Nyt tulee tämä juttu ja saattaa ehkä uuteen valoon asiat, jotka hän kauvan sitten oli toivonut unhotetuiksi ja sovitetuiksi. On se elämä kuitenkin merkillinen, — koneisto toisiinsa vaikuttavia pikku-seikkoja! Ei hän ollut taikauskoinen, mutta täytyi hänen kuitenkin uskoa kohtaloon tällä hetkellä.

— Istu alas! Sanoi hän hajamielisesti vaimolle.

Johanna epäili. Istuisiko hän täällä tässä hienossa huoneessa tuon ankaran herran läsnäollessa. Mutta kun se itse käski istumaan, niin — ja hän silitteli muutaman tuolin samettipäällystä, ennenkun istuutui sen äärimmäiselle kulmalle. Siinä istui hän nyt juhlallisena ja toivoi hiukan, että Kalle Pihl olisi nähnyt hänen istumassa Herrasaaren kammarissa. Eiköhän olisi vähän käytöstään muuttanut tämän nähtyään.

Sitten kysyi kapteeni, oliko hän jo tavannut miestään. Johanna kertoi käynnistään Uramossa ja kapteeni nyökäytteli vaan päätään hyväksyvästi;

niinkuin olisi ollut luonnollisin asia maailmassa, että häntä siellä oli niin huonosti kohdeltu. Mietittyään vielä viimeisen kerran, nousi hän ylös, helisteli rahoja laatikossa ja antoi hänelle pari kirkasta hopearahaa.

— Otta teme! Ja kapteeni selitti, että asia tulee venymään. Mutta hänen ei tarvitseisi katua, että oli kääntynyt kapteenin puoleen. Ja hän lupasi puhua nimismiehen ja tuomarin kanssa ja hankkia tarpeelliset paperit. Sitten olisi helppo asia saada Kalle Pihl vangituksi ja sitä kai hän tahtoikin.

— Ei, hyvä herra kapteeni, sitä en minä tahdo, sanoi Johanna kiivaasti ja sysäsi pois rahat.

— Mitäs sitten?

— Ett'ei antaisi lastensa kuolla nälkään, ja kunhan saisin ne vaan pahimman ajan yli kuleteuksi, niin kyllä se ne sitten korjaisi, siitä olen varma.

Taas vaipui kapteeni ajatuksiinsa. Hän näytti melkein unohtaneen naisen läsnäolon, sillä hän istui kappaleen aikaa ja rummutti sormillaan pöytään. Samalla kuin silmänsä hajamielisesti tuijottivat ampumalinjaa pitkin, loi kapteeni Thoreld siinä itselleen joukon aivan uusia vapaamielisiä mielipiteitä oikeusfilosofian alalta. Hän ajatteli että mitä hyötyjä oikeastaan olisi panna vankeuteen tuo reipas, työteliäs mies, vaikka hän olisikin tehnyt kelvottoman tekosensa, kun vaimo ja kolme lasta sen kautta

aivan varmaan joutuisivat turvattomaan tilaan. Ja vaikka mies nyt melkein oli hänen käsissään, tuli hänelle halu panna toimeen aivan toiset periaatteet kuin lain tavalliset. Sillä hän tiesi, että köyhän vaimon nykyisissä ahtaissa oloissa, kun puolet Pohjois-Suomen köyhimmästä rahvaasta oli mieron tiellä, olisi hyvinkin vaikea saada Kalle Pihl tuomituksi. Ei se kapteeninkaan avulla kävisi niin helposti eikä varsinkaan ilman kustannuksia. Ja millä köyhä vaimo ne suorittaisi? Mutta nythän se itse tulee ja pyytää, ett'ei lakia niin ankarasti luettaisi . . . !

Kapteeni Thoreldin omat oikeuden käsitteet taistelivat muun maailman oikeuden käsitteitä vastaan. Hän ajatteli katkeria ajatuksia ihmislaitosten epätäydellisyydestä ja hymyili katkerasti kaikkien niiden käytyreillä, jotka niin usein typeryydessään tekevät suurimman oikeuden nimessä suurinta vääryyttä. Mutta samalla muisti hän että yksilön velvollisuus on alistua yhteiskunnan alle ja että on kohtalo, joka voi kostaa.

Ei — tämä on asia, jota täytyy ajatella perin pohjin! Hän käännähti hajamielisesti vaimon puoleen ja sanoi kutsuvansa hänet huomenna taas puheilleen. Hänen täytyi tuumia asiaa.

Johanna niiasi, odotti vähän ja valmistautui lähtemään. Silloin sanoi kapteeni hänelle:

— Niin, se on totta — rahat, jotka et sine

huolinut! Otta ne sentään, vaikka saatkin olla talossa. Mutta muista se, että et puhut kenelle asiasta.

— Kyllä minä, herra kapteeni.

Johanna poistui kiitellen ja ylpeänä siitä, että hänellä ja kapteenilla oli yhteinen salaisuus. Kapteeni Thoreld istui kauvan pöytänsä ääressä ja mietiskeli. Ennenkun hän meni levolle, kuulusteli hän pehtorilta, tulisiko Kalle Pihl huomenna päivätöihin, ja kun hän kuului tulevan, niin sanoi kapteeni tahovansa puhutella häntä aamiaisten jälkeen.

Yöllä näki hän unta, että oli Salomo kaikessa kunniaasaan, mutta heräsi kuitenkin pahalla tuulella. Aamiaisten jälkeen kuului askeleita oven takaa ja Kalle Pihl astui sisään varmempana kuin koskaan ennen, melkeinpä uhkamielisenä. Kapteeni Thoreld oli tahallaan vaiti vähän aikaa, tehdäkseen hetken juhlalliseksi, ja sanoi sitten:

— Sinusta on kummalliset huhut kulkemassa, Kalle Pihl.

— Tarkoittaako kapteeni sitä kerjäläisakkaa, joka juoksee lapsineen talosta taloon ja kertoo olevansa minun vaimoni?

— Jaa, sanoi kapteeni lyhyesti.

— Mutta se ei ole minun vaimoni, jatkoi Pihl tiukasti.

— No, no, — no, no! Hiljempi, hiljempi!

Tierätkö mike rangaistus on kaksivaimoisuudesta?

— Mitä se minua liikuttaa?

— Se liikutta paljokin, jos mine otta asia omaksi ja todista sinu falskit paperit, sanoi kapteeni kärsimättömästi ja ankarasti.

Mutta pohjalainen oli varustautunut kaikkein pahintakin vastaan ja sanoi röyhkeästi:

— Vetäkää vaan käräjiin, jos teitä haluttaa; niin saan minäkin kertoa tämän naimiskaupan vaiheet alusta loppuun, vaikk'ei itse asiasta olekaan mitään tuleva.

Kapteeni Thoreld heitti häneen silmäyksen, joka ei merkinnyt hyvää.

— Mine neuvon sinua vehemmin kopeilemaan mies! Jos mine tahto, pane mine sinu kuritushuoneeseen!

— Sitä ei kapteeni tee, sanoi pohjalainen aivan rauhallisesti. Hänen varma käytöksensä vaikutti tuntuvasti kapteeniin. Salomo kaikessa kunniansaan ei tiennyt oikein mitä tekisi tälle päättävälle, uppiniskaiselle miehelle. Ei hänelle auttanut siveyttä saarnata eikä kapteenillakaan ollut siihen taipumuksia.

— Ihminen teke paljon oikeuden vuoksi, sanoi hän ja katsoi Kalle Pihliä suoraan kasvoihin.

— Oikeus ei saa minua milloinkaan käsiinsä,

mutta minä tiedän kertoa merkillisiä juttuja siitä, miten Herrasaaren kapteeni houkuttelee vieraita ihmisiä naimaan hänen . . .

— Suus kiinni ja mene ulos!

Kapteeni Thoreld seisoi hänen edessään kalpeana vihasta ja hänellä oli nyt entisen kaartin luutnantin ryhti ruumiissaan, kun hän osoitti miehen ulos. Pohjalainen katseli häntä kylmästi silmiin, otti hattunsa ja meni tyyneesti ulos. Kapteeni näki hänen kulkevan ampumalinjan ohi selkä suorana ja vakavin askelin, ja hänelle tuli palava halu juosta tuon hävyttömän miehen jälkeen ja antaa hänelle selkäsauna koko talonväen läsnä ollessa. Mutta samassa tuntui kuningas Salamo kovin voimattomalta tuota kopeaa alustalaistaan vastaan, jonka hän niin typerästi ja varomattomasti oli tehnyt salaiseksi rikos-
toverikseen. Mutta se tunne kesti ainoastaan hetken verran. Sillä kohta sen jälkeen käski hän valjastaa, kutsui Johannan puheilleen ja lupasi ottaa hänen asiansa ajaakseen. Puolen tunnin kuluttua oli hän jo matkalla kaupunkiin neuvotellakseen asianajajansa kanssa ja saattaakseen asian pikaiseen päätökseen.

Pari tuntia sen jälkeen oli Johanna saanut lapsensa pariaksi päivää sijoitetuksi muutamaa torppaan ja meni nyt rinta ilosta paisuksissa tapaamaan Lehtimaata ja ilmoittamaan hänelle hyvät toiveensa.

Hän sääli tuota siivoa miesparkaa, joka hänen tähtensä oli saattanut itsensä niin pahaan pulaan.

Lehtimaa eli surkeata elämää, sittenkun torppari oli karkoittanut hänet maaltaan. Oli jo viikko-kausi kulunut eikä Johannasta mitään kuulunut. Ensi päivät oli hän maannut muutamassa ladossa heinien sisässä, mutta sitten oli leipä loppunut ja nälkä alkoi ahdistaa.

Hänellä oli yllään viimeiset jäännökset menneestä kauneudestaan: vaalea nuttu, joka oli ennen ollut varatuomari von Blumen ja jonka neiti Louise oli suosikilleen lahjoittanut, yhdet housut, joiden alta näkyi karkeat ja likaiset liinavaatteet, vaalea kesälakki ja kenkien puutteessa tukku riepuja jalkaterien ympärillä. Kaula oli paljas ja hän koetti turhaan lämmittää sitä nostamalla ylös takkinsa pienen ja hienon samettikauluksen, joka huonosti sopi puvun muuhun kurjuuteen.

Hän tuli ulos ladosta kirves olallaan, takkuisena ja heinäsenä, ja katsahti ympärilleen. Talvinen harmaa päivä jo hämärti. Sisukset huusivat syömistä, hän värisi vilusta ja työnsi suunsa lunta täyteen pahinta janoaan sammuttaakseen. Sitten haukotteli hän, venyttelihe ja näytti vasta nyt tulevan selville siitä, että hän oli olemassa. Kuta enemmän hän selvisi kohmelostaan sitä surkeammaksi kävi hänen mielensä. Hän koetti etsiä epäselvistä aivois-

taan jotain valon välähdystä, joka muistuttaisi hänelle, missä hän oikeastaan oli, ja silloin muisti hän, että hän oli jossain kaukana metsässä ja ett'ei hän enää voisi tässä pitäjässä mennä ihmisten ilmoihin, kun kaikki kutsuivat häntä ryöväriksi ja sulkiivat häneltä ovensa.

Lehto niityn ympärillä oli paljas ja lehdetön, siellä täällä vaan näkyi mustempana pilkkuna joku havupuu. Oli satanut lunta, sittenkun hän viimeksi oli ollut ladon ulkopuolella ja kun ei näkynyt jälkiä missään, tuntui hänestä siltä kuin olisi hän nukkunut monta vuotta. Päiväin luku oli kulunut pois hänen mielestään ja ainoa, josta hän oikeastaan oli selvillä, oli se, että häntä paleli, että hänellä oli nälkä, kauhea nälkä — ja että hänet karkoitettaisiin joka torpasta, jonne menisi lämmittelemään tai leipäpalasta pyytämään. Tuuli toi jostain kylmää, purevaa lumiräntää ja Lehtimaakin tahtoi mennä jonnekin tietämättä minne, ettei kokonaan sille sijalleen kohmettuisi. Vähitellen selvisi hänelle, että hänen kuitenkin pitäisi pistäytyä lähimpään torppaan kuulemaan eikö pohjalainen vaimo olisi käynyt häntä perunakuopasta etsimässä.

Hän tuli torppaan pimeän kähmässä ja näki, kuinka tuli takassa leimusi. Ettei peloittaisi asukkaita, jätti hän kirveensä ulkopuolelle, astui sisään lukottomasta ovesta, tunsu lämpimän kuin palsamin

ruumiissaan ja sai silmilleen näin kuuluvan tervehdyksen:

— Siinäpähän on taas tuo pohjalainen rosvo, vaikka on kielletty tänne tulemasta! — Torpassa oli kaksi miestä ja luottaen yhteisiin voimiinsa uskalsivat he näin kovasti puhua.

— Minä menen heti pois, sanoi Lehtimaa, tahtoisin vaan tietää, eikö minua ole käynyt noutamassa muuan vaimo, sill'aikaa kuin olen ollut poissa.

— Kukapa noutaisi sellaista ryöväriä kuin sinä olet? vastattiin.

— Saattaa se olla joku semmoinenkin, sanoi Lehtimaa välinpitämättömästi.

— Eikö sinulla ole muuta kysyttävää?

— Ei ole muuta.

— Mene sitten matkaasi! Tämä ei ole mikään rosvojen pesä.

— Eipä olekaan, sanoi Lehtimaa, ja kun en minäkään ole mikään rosvo, niin antanettehan kuitenkin lämmitellä, ennenkun ajatte taipaleelle.

Hän lähentelihe takkavalkeaa käsiään hieroen ja ylläpitäen sanan vaihtoa niin kauan kuin mahdollista saaden sillä tavalla aikaa lämmitelläkseen. Kaikki hänen entinen ylpeytensä ja itsetuntonsa oli poissa ja hän otti vastaan pahimmat haukkumanimetkin saadakseen vielä vähänkään aikaa seisoa

tulen ääressä. Kun ei lähdestä näkynyt mitään tulevan, sanoi torppari päättävästi:

— Nyt riittää jo. Eikö sinulla ole mitään häpyä, mies?

Oli sitä vielä sentään vähä, Lehtimaa loi pitkän katseen talon väkeen ja meni sanaakaan sanomatta ulos. Kun hän oli mennyt, pantiin ovi säppiin. Ja siinä seisoj Lehtimaa talvikylmässä kesävaatteet päällään ja lähimpään kylään oli peninkulman matka.

Mutta hän oli saanut lämmitellä ja jähmettyneet veret olivat sulaneet. Kuta nopeammin ne alkoivat suonissa kierrellä, sitä polttavammin leimahti hänessä viha ja häpeä. Merkillistä kyllä puhkesi se vasta sitten, kun hän oli tullut tuvasta ulos ja kuullut ovea pantavan säppiin. Se revähti sellaisella voimalla, että hän paukautti kirveen hamaralla tuvan seinään ja meni tiehensä ilkilaulua laulaen. Hänen äänensä kuoli lumituiskuun ja kuului karkeana ja rumana ainoastaan muutamien kyynärien päähän. Silloin tunsj hän taas nälän kiljuvan vatsassaan ja tehden tuikean päätöksen lähti hän menemään Kotkaisiin päin. Hän kulki nopeasti tietämättä oikein minne kulki, nälän ajamana niinkuin sydänmaan susi, joka lähtee hakemaan ihmisiä ja viljeltyjä seutuja. Lehtimaan rohkeus alkoi kohota ja toivo kasvaa hänen kiivaasti kävellessään

eikä hän huomannut, että se oli kylmässä ladossa saatua kuumeen alkua, joka jo hänen suonissaan polteli. Hän samoili teitä pitkin, joilla kaikki jälet olivat tuiskunneet umpeen, poikkesi milloin millekin syrjäpolulle, ja tunnin kuluttua näki hän tulta puitten välistä. Hän saapui yksinäiselle paikalle, jonka hän muisteli ennenkin nähneensä, mutta vasta sitten, kun hän oli mennyt sen sivu ja kuuli kosken kohinaa, tajusi hän tulleen Uramon torppaan.

Samassa hengästyivät hän ja polvet menivät niin vetreiksi, että hänen täytyi istuutua kannon päähän puhaltamaan. Hänen ohimonsa jyskyttivät, ja korvissa humisi, niinkuin olisi Uramon koski ollut suuri vesiputous. Topertuneiden intohimojen ja epäselväin ajatusten seasta tunki hänen kiihoittuneeseen mieleensä yksi ainoa polttava suuri, vaarallinen ja hurmaava tuuma:

— Kun laki ei voi hankkia minulle oikeutta eikä kukaan muukaan, niin täytyy minun itseni hankkia se!

Se ajatus välähti yhtäkkiä hänen päähänsä, tuli niinkuin pahojen henkien puhaltamana ja tuli niin kiivaasti, että Lehtimaan täytyi odottaa useampia minuutteja, ennenkun sai itsensä taas omiin käsiinsä. Mutta silloin rupesi järki tukemaan koston himoa.

Häntähän oli kohdeltu huonommin kuin kulku-

koiraa, häntä oli häväissyt ja piessyt se mies, joka sai kiittää häntä kaikesta menestyksestään. Häntä oli koko pitäjän kuullen kutsuttu ryöväriksi ja tuo mies oli ryöstänyt häneltä kaikki, jopa hänen puukonsakin, niin että hänen täytyi kuin nälkäisen pedon metsiä kierrellä. Entä sitten nuo naiset ensin tuo petetty ihminen, joka eli torpassa ja sitten tuo toinen, joka mieroa kierti — olivatko ne kumpanenkaan ymmärtäneet mitä hän tahtoi heidän hyväkseen tehdä? Ne olivat olleet hänen vihamiehelleen avullisina kiertämässä puukkoa hänen kädestään, kun hän tahtoi hankkia heille oikeutta! Ei, — ei koskaan saisi hän tuota viekasta, kopeaa miestä käsiinsä, joka oli ajanut hänet nälkään ja viluun kuolemaan, — ei koskaan, — ei koskaan, ei koskaan! Nyt oli hän kuin metsäsika viikon päivät piileskellyt perunakuopissa ja heinäladoissa, saamatta suuntäyttä lämmintä ruokaa, odottaessaan, että koston hetki löisi. Mutta oliko se lyönyt? Tuolla torpassa istui yhä hänen nimensä omistaja lämpimässä tuvassaan edessään yltäkyllin ruokaa ja juomaa, ja vieressään kaunis nainen, sillaikaa kuin hän itse . . . Ei, — tässä täytyy hankkia itse oikeutensa, koska kaikkivaltias Jumalakaan ei enää näy avuksi tulevan. Sillä vaikka ne kaiken muunkin olivat häneltä ryöväneet, kirves oli hänellä kuitenkin vielä tallella!

Hän kääntyi jällelleen ja horjui kuin humalainen torppaa kohti, jonka ohi hän äsken oli kulkenut. Takassa paloi kirkas tuli ja hän näki hämärästi, että joku askaroi sen ääressä. Tuon ainoan suuren, polttavan ajatuksensa ajamana meni hän talliin, jonka ovi ei ollut lukossa ja hiipi sisään. Kun ovi kävi, hirnahti rusko, luullen, että isäntä tulee heittämään heiniä yöksi. Sokeassa vihassaan aikoi Lehtimaa ensin iskeä hevosta, mutta luopui siitä tuumasta ja koetti kädellään ruuhta, joka oli tyhjä. Kalle Pihl tulisi siis vielä ennen yötä antamaan hevoselle heiniä.

Kuumeessa palaen ja koettaen kaikin voimin ylläpitää tulista vihaansa, vietti Lehtimaa pitkät tunnit tallin lämpimässä pimeydessä, tietämättä oliko niitä mennyt yksi vai kymmenen.

Vihdoinkin kuului askeleita ulkoa, ovi aukeni, lyhdyn valo sattui lattian olkirehuihin ja Lehtimaa tunsu Kalle Pihlin, joka asetti lyhdyn maahan aavistamatta kuka oli piiloutunut silpputynnyrin taa. Lehtimaa puristi kahdella kädellä kirvesvarttaan ja kokosi kaiken polttavan vihansa ajatellakseen, mihin hän iskunsa satuttaisi. Silloin tuli Kalle Pihl lähemmä ottamaan silppuja tynnyristä ja seisoi sivusittain Lehtimaahan. Samassa kohosi hän suoraksi, kirveen terä välkähti lyhdyn valossa ja mies putosi raskaasti tallin lattialle. Rusko korskahti säikäh-

dyksissään pilttuussaan, mutta Lehtimaa otti lyhdyn ja näki talikynttilän heikossa valossa, että hänen vihamiehensä makasi pää halkaistuna hevosen takajaloissa ja että verta juoksi suuresta haavasta sonnan sekaan.

Tuntematta vähintäkään katumusta, meni hän tallista tupaan ja työnsi oven auki kirveellään, jonka tietämättään oli ottanut mukaansa. Anna otti hänet hätähuudolla vastaan.

— Mitä sinä täällä teet, pohjalainen?

Kun hän näki Lehtimaan kiiluvat silmät ja kalveat kasvot, lysähti hän säikäyksestä istualleen ja parkasi:

— Herra Jumala, elä tapa minua, elä tapa minua!

Sitä ei Lehtimaa ollut aikonutkaan tehdä, mutta kun hän nyt näki, että hänen tekonsa tulisi hetipäikällä ilmi, heilautti hän veristä kirvestään raivon vimmassa.

— Herra Jumala, elä tapa minua!

Lehtimaan kiihoittunut mieli iski häneen yht'äkkiä sen ajatuksen, että hän oli valittu välikappale Jumalan rankaisevassa kädessä.

— Pelkäätkö sinä Herran vanhurskasta tuomiota, petetty naisparka? kysyi hän juhlallisesti ja astui askelen lähemmä.

Silloin vasta keksi Anna verisen kirveen, ym-

märsi kaikki ja karkasi täyttä kurkkua huutaen ovelle. Mutta kynnyksellä sai hän iskun niskaansa ja lensi päistikkaa porstuaan, johon Lehtimaa oli jättänyt lyhdyn. Sen valossa iski hän häntä toisen kerran kauniisen niskaan, niin että pää melkein erosi ruumiista.

Sitten sulki hän oven sen enempää kuolleista välittämättä ja alkoi tutkia torpan ruokavaroja. Hän söi syömistään ajattelematta ollenkaan, mitä oli tapahtunut ja joi janoansa sammuttaakseen maitoa ja kaljaa. Kun nälkä oli lähtenyt, kosketti hän kädellä otsaansa ja katsahti ympärilleen. Vielä nytkin ajatteli hän mahdolliseksi sen, että hän pian voisi muuttaa tähän torppaan sen haltijaksi.

Mutta sitten selvisi hänelle, että hän oli tehnyt työn, joka rangaistaan kuolemalla. Yhtäkkiä muuttui hän varovaksi, näki, että tuvan seinäkello näytti vasta seitsentä ja ajatteli, että se ehkä voisi olla hänelle eduksi. Hän sammutti päreen tuhkaan, pisti leipää ja voita taskuunsa ja lähti torpasta tähystellen varovasti ympärilleen pimeässä lumituiskussa. Se oli hänelle eduksi, ymmärsi hän, meni nopein askelin kylää kohden ja ennätti sinne vielä valvonta-aikana. Kummallista kyllä annettiin hänelle yösija muutamassa talossa, luultavasti siksi, ett'ei häntä siinä tunnettu, ja hän vaipui hetikohta

sikeään uneen ruotiukon viereen uunille. Kahteen viikkoon ei hän ollut nukkunut lämpimässä huoneessa.

Turhaan etsi pohjalainen vaimo samana iltana Lehtimaata hänen perunakuopastaan saadaksesen kertoa hänelle loistavista tulevaisuuden toiveistaan.

XV.

Kevätpuoli lähestyi, oltiin maaliskuussa ja ankara talvi oli kaatanut uhrinsa nälällä ja kylmällä, ja jos eivät kaatuneet maanneetkaan ihan tiepuollessa, niinkuin tappelun jälkeen, niin eivät he siitä kaukanakaan olleet. Kurjissa majoissa, taloissa ja kuntien köyhäin huoneissa heitä sen sijaan kuoli tukkuttain. Olihan tosin uupuneita nälkäisiä, jotka olivat jääneet yksin eivätkä jaksaneet vetäytyä parempaan paikkaan kuolemaan, vaan suistuivat kinoksiin; mutta ne kuuluivat harvinaisuuksiin. Hätä ei yleensä ilmaantunut kauheissa kohtauksissa, se merkitsi uhrinsa monta kuukautta edeltäpäin, kidutti heitä nälässä, lumessa ja pakkasessa; kuume hiipi heidän repaleittensa alle, iski laihtuneihin, jänteviin ruumiihin ja antoi heille hetkellisen kiihoituksen voimaa heittääkseen heidät sitten värisevinä ensimmäiseen

tuvan nurkkaan. Kun horkan kohtausta oli ohitse, nousi työn hakija vuoteeltaan ja lähti kulkemaan edelleen tuiskussa ja viiden kolmatta pykälän pakasessa. Kymmeniä tuhansia kulki näin läpi varakkaiden seutujen ja näitä sotajoukkoja riitti kurissa pitämään joku kymmenkunta nimismiestä käytyreinen. Kohtaloonsa tyytyväisyyttä ja suomalaisen luonteen hämmästyttävää itsensä kieltäymistä, joka voittaa parhaimmankin sotakurin!

Kun tuollainen matkue lähestyi määräpaikkaansa oli kuitenkin aina joku, jonka voimat eivät olleet kokonaan loppuneet ja hänen avullaan päästi lähimpään taloon, josta tietysti ei voinut ajaa ulos kuolevaa.

Merkillisiä voimain ponnistuksia kesti Suomen kansa tuona talvena. Sparttalaiset panivat aikoinaan heikot lapsensa kuolemaan: meidän köyhempi kansa antaa lastensa sen sijaan neljänä viitenä ensi vuotena harjoittautua kovaa elämää varten yllään yksi ainoa vaate: paita. Ja siitä on jälkeen jääville hyötyä. Sellaiset nälkä- ja kylmäkoetukset, joita he kestivät, eivät joudu häpeään uusimpain nälkätaiteilija-urosten rinnalla.

Mutta Suomen kansa suoritti voimain koituksensa tietämättömyyden vaatimattomuudella, ilman röyhkeyttä ja äänekkäitä valituksia. Monen kärsivän mieleen johtui, jos hän oli paljon lukenut raamattua tai kuul-

lut sitä selitettävän, että Suomen kansaa ei voinut verrata Jumalan valittuun kansaan, joka kantoi Her-
ran rangaistukset ulkonaisella mahdilla, veti säkin
päänsä päälle ja repeli tukkaansa suruvirsiä veisaten,
sillä nämä ne ilman suuria sanoja hiljaisesti
heittivät henkensä jossain pimeässä tuvan nurkassa.
Eikä tullut heidän luokseen mikään kaunis vapahta-
jakaan kunnian kruunu päässään ja puettuna valko-
siin vaatteisin ruokkimaan tuhansia. Mutta sen
sijaan saattoi tapahtua, että äiti, jolla vielä oli vähän
voimia jälellä, tarjosi kuusivuotiaalle pojalleen kuih-
tuvaa rintaa sammuttaakseen polttavaa janoa.

Vaikea talvi oli ehtinyt pääsiäiseen ja ylös-
nousemisen juhlaan ja hätääntyneissä heräsi jo vä-
häinen toivon kipinä. Valo toi lämpimän tullessaan
ja lämpimän kanssa läheni kesä ja pelastus pahim-
masta hädästä.

Kun valo koitti, paljastuivat samalla kaikki
pimeyden työt. Silloin ajoi Lehtimaakin törkeänä
rikoksen tekijänä, puettuna kirjaviin vangin vaattei-
sin ja laihtuneet jalat ja kalvoset pistettyinä ras-
kaisin rautoihin, käräjäpaikkaan, joka oli hämäläi-
sessä kylässä lähellä Kotkaisten kartanoa.

Uramon kaksoismurha loppupuolella marras-
kuuta oli herättänyt pelkoa ja kauhistusta koko
paikkakunnalla. Kaikista kummallisinta oli, ett'ei
murhamies ollut murtanut auki torpanväen raha-

kirstua ja siitä vienyt heidän säästöjään, vaikka hänellä olisi ollut koko yö toimiakseen. Epäluulo sattui melkein hetipaikalla Lehtimaahan, koska hänen edellinen ryöväysyrityksensä oli hyvin tunnettu ja kun hän kohta murhan tehtyä oli kadonnut paikkakunnalta. Häntä kuulutettiin kirkoissa ja sanomalehdissä ja kuu-kauden kuluttua vangittiin hänet lähellä Hämeenlinnaa.

Maaliskuussa olivat käräjät. Suurin talo kylässä oli jo muutamia päiviä ollut tuomarin ja kahden hänen apulaisensa hoteilla ja avarassa salissa oli raamattu auki pöydällä lakikirjain ja pöytäkirjain vieressä. Kevätkäräjäin suurin ja jännittävin juttu oli Uramon murha, jota varten parikymmentä todistajaa oli kutsuttu kuulusteltaviksi. Mutta kuitenkin ei yleinen syyttäjä näyttänyt oikein tyytyväiseltä parhaisinkaan todistajiinsa, joiden kanssa hän oli kauvan ja pitkään yksityisesti jutellut. Sillä vaikka Lehtimaa ei omasta puolestaan ollut ketään todistajaa kutsuttanut, oli kuitenkin erään talon väki itsestään ilmoittautunut tuomaan painavia asianhaaroja Lehtimaan hyväksi. Samana yönä kuin murha tapahtui oli hän nimittäin rauhallisesti nukkunut kymmenen tuntia ruotiukon vieressä uunilla. Se oli ratkaiseva todistus hänen syyttömydestään, arvelivat he, ja seitsemän kymmenen vanha ruotilainen oli itse tullut saapuville puhumaan vierustoverinsa puolesta.

Syntyi inhon ja uteliaisuuden sekainen murina

kun tuomari huusi esiin murhajatun ja Lehtimaa vietiin ruumastaan läpi ihmisillä täytetyn porstuan kärjäsaliin. Kuultiin jo etäältä hänen raskaiden jalkarautojensa kalina yhä selvemmin ja selvemmin, mutta ei sanaakaan hiiskuttu kärjäsaliin. Tunteelliset naiset säpsähtivät kauhusta ja Lehtimaan sisääntulo vaikutti pelottavammin kuin mitä hän koskaan olisi voinut itse itsestään uskoa.

Sali oli väkeä pakaten täynnä. Ensiksi istuimellaan pyöreä tuomari, hyväntahtoinen ja leikillinen mies, jolla oli suu hymyssä ja kultasankaiset silmälasit nenällä; hän oli vähän huonokuuloinen ja ränsäntynyt, mutta kantoi seitsemän kymmen vuotiaaksi mieheksi kulunutta vihreää virkatakkiaan suurella varmuudella ja hyvillä mielin; joka oli hankkinut hänelle sekä kaikkein paikkakunnan lautakuntain että myöskin kaikkein niiden nuorten juristien suosion, jotka hänen johdollaan olivat tahrineet ensimmäiset pöytäkirjansa.

Sitten oli siellä hänen apulaisensa, kaksi nuorta juristia Helsingistä, joiden tuli pian suorittaa oikeustutkinto ja joista tämä heidän juhlallisen tulevaisuuden toimensa raaka realismi tuntui hieman hullunkuriselta. He irvistelivät todistajain hullunkurisille puheille, nauroivat mielellään }tuomarin sukkeluuksille ja osoittivat erinomaista taipumusta käsittää asioita koomilliselta kannalta.

Heidän jälkeensä tuli arvossa yleinen syyttäjä, pitäjän vallesmanni, pienonen, tavattoman kyvykäs mies, joka koko olennossaan ja pienimmissä liikkesäänkin tahtoi osoittaa, että oikeus käy armon edellä. Hän oli lainkuuliaisuuden perikuva, turhan tarkka, omantunnon mies, täynnä lakikieltä ja juhlallinen käytöksessään sekä talonpoikia että herroja kohtaan näin oikeuden edessä.

Hänen rinnallaan vaipui nurkkakirjuri — köyhän asianajaja — oikeuslaitoksen hutilukseksi, kun hän leveällä, huolettomalla äänellään puhui puolustettavainsa puolesta. Hänellä olikin aikoinaan ollut puolen tuhatta juttua — omalla tunnollaan — sanoi sukkelin tuomarin apulainen.

Pitkällä puusohvalla istui lautakunta, kuuden miehen voimalla, käyttäytyi arvokkaasti ja järkevästi, puhui vähän, mutta mietiskeli paljon, niinkuin sopiinkin pitäjän luottamusmiehille.

Kuulijain lehterin virkaa toimitti ontuva tuoli ja taampana seisoi joukko uteliaita talonpoikia. Tuolilla istui muuan viisaustieteen kokelas, joka oli maalla tietojaan kartuttamassa. Hänellä oli vaalea harva tukka ja kakkulat nenällä, melkoisen hyvät vaatteet ja huulilla ivallinen hymy, joka ei kuitenkaan oikein tahtonut päästä esille istunnon aikana.

Kun Lehtimaa vietiin porstuan läpi, vetäytyivät

kaikki syrjään, paitse vanha ruotiukko, joka ohimennessä kuiskasi hänelle:

— Elä pelkää, Lehtimaa, — täällä on koko Tenholan väki, joka tietää todistaa, että makasit yötä meidän pirtissämme.

Hänet tuotiin saliin, mutta hänen korvissaan soivat ruotiukon sanat ja hänen veltostuneet elimensä ikäänkuin heräsivät, kun hänen täytyi ruveta puolustautumaan. Vankeudessa ei tulevaisuus ollut häntä suuresti surettanut. Hän sai siellä lämmintä, ruokaa, vaatetta ja lepoa — ja muuta ei hän alussa kaivannutkaan. Myöhemmin alkoi hän tuumia tekoaan. Vankilan saarnaaja toi hänelle uskonnon lohdutusta ja anteeksi antamusta, mutta Lehtimaalla oli omat ajatuksensa murhasta. Vaikka hän ehkä sydämessään kaipasi sitä sovitusta, josta pastori oli puhunut, piti hän kiven kovaan kiinni siitä, että hän oli ollut välikappale Jumalan kädessä. Mitään oikeata katumusta hän ei tuntenut ja oli niin harvasanainen, että pastori huomasi tuomarin ongelmaiset kysymykset tässä olevan paremmin paikallaan kuin uskonnon lohdutuksen.

Ruotiukon kuiskaus synnytti hänessä sen hiljaisesti kyteneen toivon, että hän saisi palkinnon ja korvauksen kaikesta, mitä hän oli kärsinyt. Oikeastaan ei hän ollut koskaan ajatellut mahdolliseksi, että hänet tuomittaisiin, sillä omasta mielestään oli

hän ihan syytön. Hänen suuri katkeruutensa oli tukehduuttanut kaikki lempeät katumuksen tunteet. Hän kuvaili, viettäessään vankilassa pitkät päivänsä, että Kalle Pihl oikeastaan ei koskaan olisi saanut rangaistustaan, jos ei hän korkeamman tahdon käskystä, olisi ruvennut oikeutta jakamaan.

Pahin kohta oli Anna Mellilän murha, sillä oikeastaanhan ei Jumalan välikappaleen olisi pitänyt häntä satuttaa. Se oli tapahtunut kuin omaksi puolustukseksi; — ehkä oikeastaan siksi, että hän huutaen lähti pakenemaan ja rukoili, ett'ei häntä murhattaisi. Hän tunsi itsensä usein syylliseksi tätä tapausta ajatellessaan ja hämärässä päässään hän olikin aikonut tämän puolen asiasta tunnustaa oikeuden edessä. Se aikomus oli tähän saakka rauhoittanut hänen omaatuntoansa.

Nyt seisoi hän yhtäkkiä tuomarin kasvojen edessä, ajatukset telmivät sekaisin hänen aivoissaan, joissa ei koskaan ollut liika suurta selvyyttä vallinnut, ruotiukko oli virittänyt hänessä uutta toivoa, tässä ei ollut aikaa enempään miettimiseen. Oma-tunto on merkillinen asia. Ajatustensa sekavassa mylläkässä muistui Lehtimaalle mieleen koko joukko yksityiskohtia, joita hän oli vankilassa miettinyt, ja jotka nyt näyttivät kaikki hänelle edullisilta.

Ainoa selvä todistus häntä vastaan oli hänen kirveensä, jonka hän oli unhottanut Uramoon, mutta

ei siinäkään ollut hänen puumerkkiään ja muuten oli se samanlainen kuin kaikki muutkin kirveet. Pelastuksen mahdollisuus antoi hänelle voimia ja kaikki hänen ajatuksensa takertuivat hukkuvan epätoivolla siihen, että hän oli täyttänyt Jumalan tahtoa. Jos Jumala tahtoi, että hän pääsisi vapaaksi, niin oli väärin estää hänen tahtoaan tapahtumasta ennenaikaisilla tunnustuksilla ja siten ryöstää Jumalalta hänen oma valitsemansa välikappale, jonka tekoja ei maallinen oikeus voisi arvostella.

Lehtimaa oli hitaasti astunut keskelle lattiaa ja seisattunut tuomarin eteen, jolle hän kumarsi kömpelösti, mutta samalla melkein itsetietoisesti. Sitten pani hän kahlehditut kätensä ristiin ja jätti Herran huomaan itsensä kaikessa siinä mitä tuleman piti.

Tuomari luki hymisevällä äänellä ruotsinkielisen syytöskirjan ja teki sen niin nopeasti, ett'ei edes viisaustieteen sukkelapäinen kokelaskaan voinut seurata mukana. Apulaiset tarkastelivat Lehtimaata, lautakunta näytti siltä kuin olisi se hyväksynyt joka lauseen luetusta, vaikk'ei se siitä tavuakaan ymmärtänyt, ja Lehtimaa seiso i pää painuksissa ja kädet ristissä, pani omat sanansa tuomarin ruotsiin ja siitä syntyi kuin rukous, että kaikki kävisi hänelle hyvin.

Vihdoin kysyi tuomari suomeksi Lehtimalta, mitä hänellä olisi puolustukseksen esiin tuotavaa. Lehtimaa töllisteli typerästi ympärilleen eikä virk-

kanut mitään. Tuomari uudisti kysymyksensä ja silloin nyökäytti nurkkakirjuri kehoittavasti päättään vangille, että hän vaan vastaisi pois, mutta viisaus-tieteen kokelas hymähti pilkallisesti tuolle moukka-paralle, joka ei ymmärtänyt ruotsinkielistä syytös-kirjaa. Lehtimaa katseli avuttomana ympärilleen eikä tiennyt mitä hän vastaisi.

Syntyi jännittävä hiljaisuus.

— Tunnustaako syytetty viime marraskuun kahdentena kymmenentenä päivänä Uramon torpassa murhaneensa torpparin Kaarle Juhananpoika Pihlin ja hänen vaimonsa Annan? sanoi tuomari selvällä juhlallisella suomenkielellä. Lehtimaa säpsähti, niin että kahleet kalahtivat, kun vihdoinkin sai selville, mistä oikeastaan oli kysymys. Hän selvitteli kurkkuaan ja koetti sanoa kuuluvan kiellon, mutta se tuli niin epäselvästi, että tuomari sanoi:

— No, puhu kovemmin.

— Ei! sanoi Lehtimaa kovemmin.

Nimismies hymähti epäluuloisen olentakaisesti ja meni vahvistamaan itseään olutlasilla ja voileivillä, ennenkun alkoi kuulustella viittäkolmatta vierasta miestä. Tämä oli hänen ensimmäinen suuri rikosjuttunsa ja hän toivoi itselleen sekä mainetta että menestystä näin suuren pahantekijän tuomitsemisesta.

Apulaiset tekivät muistiinpanojaan niin että

paperi ratisi, tuomari nojasi taapäin tuolillaan ja näytti katsovan aivan luonnolliseksi asiaksi, että Lehtimaa kielsi. Heti sen jälkeen tuli nimismies ja toi jonkun vaatteesen käärityn esineen ja ojensi sen tuomarille. Tämä asetti sen juhlallisesti eteensä pöydälle, katsoi ankarasti pahantekijään ja virkkoi:

— Käy lähemmä!

Lehtimaa siirsi raudoitettut jalkansa lähemmä tuomarin pöytää.

— Tunnetko tämän kirveen? kysyi tuomari terävällä silmäyksellä ja veti yht'äkkiä vaatteen kirveen ympäriltä, jossa näkyi kuivuneita verijälkiä.

Lehtimaa seiso i aivan kylmänä, vaikka apulaiset koettivat lävistää häntä silmillään.

— En, vastasi hän niin rauhallisesti, että se häntä itseäänkin ihmetytti. Mutta Jumala oli nähtävästi hänelle avullinen.

Tuomarilla ei ollut syytä säikytellä vankia, jota hän vielä kerran tutkivasti katsahti, ja kutsui sitten todistajat valalle.

Ne tulivat kaikki yhdessä ryhmässä ja viisikymmentä sormea tunkeili jo raamatun ja postillain päällä. Kun niiden päällä tuli vähän ahdasta, työnsi toinen apulaisista lakikirjan esille, johon heti kohta sysättiin tusinan verta likasia sormia. Kolme jälelle jäänyttä todistajaa sai vanhoa kunnallisetuksen päälle. Sitten vannoivat he kaikki yhteen ääneen totta puhu-

vansa, samalla kuin tuomari haukan silmillä vartioitsi, että jokainen lukisi valan sanat selvästi ja ettei kukaan varastaisi pois sormiaan salaperäisten kirjojen päältä. Kun vala oli tehty, huokasivat todistajat helpoituksesta ja kävivät kukin hyvin toimeensa kertomaan, mitä tiesivät asiasta.

Paljo ei asia selvinnyt ensimmäisten todistajain puheesta. Oli nähty Lehtimaa iltapäivällä eräässä metsätorpassa peninkulman päässä murhapaikalta ja sitä ennen oli hänet ajettu pois saman torpan peruna kuopasta, johonka oli asettunut asumaan. Hän oli ollut röyhkeä ja päissään ja iskenyt mennessään kirveellä seinään. Tätä kertoi kuusi todistajaa, jotka osasivat asiansa ulkoa ja puhuivat kaikki samalla tavalla.

Lehtimaa myönsi olleensa tuossa torpassa, mutta päissään ei hän ollut, vaikka olikin laulanut laulun lähtiessään, osoittaakseen, ett'ei heidän tylyytensä häneen vähääkään koskenut.

— Tuntevatko todistajat tämän kirveen Lehtimaan kirveeksi? kysyi tuomari.

Todistajat eivät tunteneet.

— No, millä se sitten seinään iski?

Sitä eivät he niin tarkkaan tienneet, mutta olettivat tietysti, että se oli tapahtunut kirveellä.

— Onko tämä sitten kaikki, mitä näillä mo-

nilla todistajilla on sanottavana? Tuomari katsahti ärsyttävästi pieneen nimismieheen.

Mutta oli niitä vielä muitakin.

Muutamia rautatietyömiehiä tuli esille kertoamaan, että he olivat kuulleet Lehtimaan uhkailevan ja kiroilevan Kalle Pihliä siksi, että tämä mukamas oli mennyt naimisiin Lehtimaan papinkirjan turvissa ja saanut itselleen vaimon ja torpan pelkällä vääryydellä, mutta se oli tietysti valetta kaikki. Niitä oli kuusi seitsemän miestä, jotka todistivat samaa. Tuomari ruopi nenäänsä ja näytti hyvin miettiväiseltä. Yleinen syyttäjä huomautti, että tämä on hyvin raskauttava asian haara. Lehtimaa vastasi, että hänellä oli ollut syytä olla vihoissaan murhatulle, joka oli viekoitellut häneltä papinkirjan ja tahtoi kertoa vielä muutakin, mutta tuomari keskeytti hänet sillä, että se ei kuulunut asiaan.

Eikö sitten ole mitään muita todistajia, jotka ovat nähneet Lehtimaan ennen taikka jälkeen murhaa?

Oli, kyllä niitäkin oli. Ja esille astuivat Tenholalaiset, joiden luona Lehtimaa oli yönsä viettänyt. He todistivat kuin yhdestä suusta, että Lehtimaa oli tullut yösijaa anomaan, mutta ett'eivät he olleet mitään merkillistä hänessä huomanneet. Hän oli ollut suuvuksissa, ei puhunut monta sanaa ja pani maata melkein hetipaikalla. Ruotilainen vakuutti vapisevalla äänellä, että murhamies ei ikinä voisi nuk-

kua niin rauhallisesti kuin Lehtimaa sinä yönä oli nukkunut Tenholan tuvan uunilla.

— Mihin aikaan tuli hän Tenholaan?

— Saattoi olla kello noin kahdeksan paikoilla.

— Milloinkas murhatut tavattiin?

— Seuraavana aamuna kello yhdeksän.

Tuomari jäi vähän tuumimaan lautakunnan kanssa.

— Mistä päin se tuli?

Sitä ei tiedetty. Lautakunta näytti miettivältä ja tuomari kuulusteli vielä sitä todistajaa, joka oli ensiksi tullut murhapaikalle.

Kalle Pihl oli maannut tallissa kallo halkaisutuna ja Anna oli turvallaan porstuassa. Ovet olivat auki ja kaikki muuten paikoillaan.

— Eikö ollut vereksiä jälkiä torppaan ja torppasta pois?

— Oli, oli reen jälki maantiellä, mutta torppaan ei se vienyt. Ja kun oli koko yön tuiskunnut — lisäsi todistaja.

— Niin no, silloinhan sinä et osaa meitä jälille näyttää, virkkoi tuomari ja apulaiset nauroivat hänen sukkeluudelleen samoin kuin viisaustieteen kokelaskin.

Muut todistajat kutsuttiin sisään ja antoivat pitkiä selityksiä Lehtimaan kiukkuisesta mielentilasta murhattua kohtaan, mutta asiaan kuuluvaa ei heillä ollut mitään esillä tuotavaa. Tuomari käski heidän

puhumaan vähän vähemmän roskaa, josta he näyttivät hyvin loukkautuvan. Mutta lautamiestenkin täytyi vetää totiset suunsa nauruun. Yleinen syyttäjä silloin keskeytti heidät ja väitti juhlallisesti, että hänen todistajansa olivat päivän selvästi osoittaneet, että Lehtimaalla oli ollut rikoksellisia tuumia murhattua kohtaan, ja sellainen mies, jota tällaiset epäilykset raskauttavat, ei suinkaan voisi päästä vapaaksi valistuneen tuomarin ja lautakunnan tuomion alta. Sitä paitse vaati hän, että tuomari panisi muistiin, että Lehtimaan matkallaan torpasta, jossa hän oli pitänyt pahaa elämää ja iskenyt kirveellä seinään, välttämättömästi täytyi kulkea Uramon torpan sivu kylään mennessään ja että hänen syyllisyytensä siis on yhä enemmän silmiin pistävä.

Ensimmäiset todistajat kutsuttiin uudelleen sisään ja heiltä kysyttiin tiestä. Mutta heidän ilmoituksensa eivät tukeneet yleisen syyttäjän mielipidettä. Tavallinen talvitie ei mennyt ollenkaan Uramon kautta, mutta runsaan neljänneksen siitä syrjään. Tuomari oli koko kysymys vähemmän arvoinen, kun ei kuitenkaan voitu varmaan sanoa, milloin murha oli tapahtunut. Lehtimaa oli kyllä kovasti epäluulon alainen, mutta mitään selvyyttä ei hänen rikoksellisuudestaan oltu saatu.

— Onko vielä muita todistajia? kysyi tuomari saadakseen asian pikaiseen päätökseen.

— Ei ole, vastasi syyttäjä kärtyisesti.

Silloin tunki muuan vaimo kuulijain joukosta tuomarin eteen, niiasi kohteliaasti ja pyysi saada tehdä valan.

Lehtimaa joutui vähän hämilleen, mutta tointui pian.

— Kuka sinä olet?

— Minä olen Johanna Pihl, sen murhatun vaimo.

— Mitä —? Mitä sanot?

— Minä olen sen murhatun vaimo Johanna Pihl.

Syntyi yleinen uteliaisuus salissa ja kaikki kurrkottautuivat katsomaan murhatun vaimoa, jonka oikeastaan senkin olisi pitänyt olla murhattu. Tuomari itsekin nousi ylös, ruopi korvallistaan ja molemmat apulaiset pureskelivat miettiväisen näköisinä kynän varsiaan.

— No mutta — miten tuhannen tavalla voit sinä olla murhatun vaimo? Hänen vaimonsahan murhattiin samalla kertaa kuin hänet itsensäkin.

— Saanko tehdä valan? kysyi nainen ja niiasi.

— Mitä varten tahdot sinä tehdä valan?

— Minä tahdon vannoa puhuvani totta. Kun ei kukaan ole tahtonut uskoa minua, niin sen tähden tahdon minä puhua valalleni.

Tuomari hymähti.

— Onko sinulla asiaan mitään sanottavaa?

— Onhan minulla ja tärkeätä onkin.

Tuomari tarttui harvaan, harmaasen tukkaansa. Hänelle ei ollut tämä keskeytys asian menossa oikein mieleen ja hän kysyi naiselta ankarasti:

— Mitä se olisi? Ja onko sinulla mitään paperia sen päälle, että olet se, joka sanot olevasi?

— Onpa tietenkkin, sanoi Johanna ja pani pinkirjansa tuomarin eteen. Tuomari luki sen ja kääntyi totisena lautakunnan puoleen:

— Tämä asia vaan yhä sekaantuu. Sitten sanoi hän Johannalle:

— Sinä olet siis murhatun vaimo, vaikka hänellä on ollut toinenkin, joka murhattiin samalla kuin hän itsekin, — mitä?

— Eikö minua lasketa valalle? pyysi vaimo yhäkin.

— Voit kait sitä ennen puhua, kuka olet.

— Niin, mutta se on niin pitkä ja kummallinen juttu, ett'ei sitä kukaan uskoisi . . .

Silloin vaati yleinen syyttäjä, joka odotti hyviä tietoja vaimolta, että hänet päästettäisiin valalle, koska hänellä oli paperitkin puhtaat. Tuomari mu-rahti harmissaan, luki edellä valan ja Johanna saneli perästä selvällä ja iloisella äänellä, sormet vakavasti kirjan päällä. Kun se oli ohi, huokasi hän pitkään ja sanoi:

— Nyt ainakin täytyy uskoa minua.

Sitten kertoi hän selvästi, sujuvasti ja juurta jaksain kaikki asian haarat murhatusta, Lehtimaasta ja itsestään, vedoten sekä kuulijoihin että lautakuntaan, ja hän sekoitti kertomukseensa sekä kapteeni Thoreldin että murhatun Annan, puhui heidän suhteestaan ennen Annan naimisiin menoa, niin kuin oli kuullut asian Herrasaarella kerrottavan, ja esiintoimat mielipiteensä siitä, mitenkä kapteeni oli houkutellut hänen miehensä suurilla lupauksilla kaksoisnaimisiin päästäkseen vaan vapaaksi Annasta.

Todistajan puheet herättivät suurta huomiota salissa, ja tuomarikin unhotti, että niissä oli suuri osa asiaan kuulumatonta. Mutta kun hän aikoi jatkaa uudelleen kapteeni Thoreldista, muisti tuomarikin, mistä tässä oikeastaan oli puhe, ja keskeytti sanatulvan, vaatein häntä pysymään asiassa.

— Ei minulla olekaan enää muuta sanottavaa, lopetti Johanna puheensa tyytyväisenä. Lopuksi vakuutti hän vielä, että Lehtimaa, jonka hän tunsiperinpohjin siivoksi mieheksi, ei mitenkään olisi voinut tehdä sellaista rikosta, josta häntä syytettiin.

Nimismies pyörähti vihoissaan kantapäillään, tuomari käski todistajat ja asianosaiset ulos ja kääntyi lautakunnan puoleen, sanoen:

— Se on yhtä pitkää kuin leveääkin!

Sitten käveli hän kädet taskussa runsaan puolen tunnin istuvan lautakunnan edessä ja neuvotteli,

Viimeinen todistaja oli oikeastaan puhunut enemmän murhatusta Kalle Pihlistä, joka näkyi olleen oikea roiston alku, kuin syytetystä, ja monien takaraivon ruopimisten jälkeen tuli oikeus siihen päätökseen, ett'ei Lehtimaata oikeastaan voi todistuksien puutteessa tuomita rikokseen syylliseksi. Tuomari selaili lakikirjaa ja sai selville, että Lehtimaa on päästettävä puhdistusvalalle ja laskettava vapauteen. Hänen tyyni käytöksensä oikeuden edessä, vieraan vaimon ja Tenholan talon väen todistukset painoivat syyttäjän vaillinaisia todistuksia vastaan.

Lehtimaa kutsuttiin sisään kuulemaan oikeuden päätöstä. Hän astui esiin riemuitsevin silmin, mutta silloin vetäsi nimismies kakluunin pellin auki, niin että kuului iso rämäys salissa. Lehtimaa vavahti ja katsahti säikähtyneenä taakseen; — nyt vietäisiin hänet valalle, arvasi hän. Mitenkä hän nyt suoriutuisi? Jumala oli auttanut häntä tähän saakka, mutta näytti nyt jättävän hänet saatanan haltuun.

Pieni tuomari tekeytyi hyvin juhlalliseksi, apulaiset kohousivat tuoleilleen, lautamiehet kakistelivat ja odotuksen suhaus kävi kuulijajoukon läpi. Mutta Lehtimaa alkoi vapista, niin että kahleet kalisivat. Tällaista loppua hän ei ollut ajatellut. Nyt vannoi Jumalan oma välikappale itsensä helvettiin. Mutta nyt ei ollut aikaa sitä ajatella. Ja hän heitti taas asiansa kaikkivaltiaan haltuun.

Siinä seisoi hän vaaleana ja vapisi. Tuomari kiinnitti häneen pitkän, arvelevan katseen, ja niin ryhtyi hän julistamaan oikeuden päätöstä. Lehtimaa aikoi kysyä, saisiko hän esittää muutamia kohtia puolustukseksseen, kun tuomari alkoi.

Vanki kuunteli henkeään pidätellen ja koetti pakoittaa itseään ymmärtämään ruotsalaisia sanoja. Kun ei siitä apua lähtenyt, yritti hän tuomarin kasvoista arvaamaan tuomion sisältöä. Mutta tuosta sileästä, parrattomaksi ajetusta naamasta ei voinut mitään lukea. Näytti siltä kuin hän olisi lukenut jotain, joka ei liikuttanut häntä itseään eikä ketään muutaakaan. Vihdoinkin oli lukeminen lopussa ja nurkkakirjuri käänsi oikeuden päätöksen suomeksi muutamissa lyhyissä lauseissa. Lehtimaan kasvot lävähtivät palttinan vaaleiksi, hän käännähti tuomarin puoleen pikaisella nykäyksellä, joka oli olevinaan kumarrus, ja sanat tarttuivat häntä kurkkuun, kun hän sanoi:

— Pitääkö minun siis vannoman itseni vapaaksi?

Kaikkia läsnäolijoita tinki naurattamaan, mutta tuomari alkoi suomeksi selittää Lehtimaa, mikä on rangaistus siitä jos vannoo väärin, ja kuinka väärän valan tekijä heittää sielunsa ijankaikkisesti paholaisen haltuun. Merkillistä, kuinka voimakkaasti tuo pikkunen mies vaikutti. Nuo leikilliset silmät ry-

pistyivät uhkaavan totisiksi ja sanat sattuivat kuin terävät seipäät läpi Lehtimaan luiden ja ytimen. Tuomari päätti varoituksensa synkällä uhkaavalla äänellä:

— Ja voitko sinä nyt, Karl Juhananpoika Lehtimaa, Jumalan ja korkean oikeuden edessä, oikean käden etu- ja keskisormi Pyhän Raamatun päälle pantuna, otsa avoinna ja sydän rauhallisena kaikkien näiden rehellisten ihmisten läsnäollessa sielusi ijankaikkisen autuuden nimeen vanhoa olevasi viaton, niin tulkoot siitä seuraukset päällesi ajassa ja ijankaikkisuudessa. — Amen! lisäsi hän paremman vakuuden vuoksi ja katsoi polttelevilla silmillään Lehtimaata, niin että tämä tunsu niiden tunkevan syyllisen sydämensä sisimpään sopukkaan ja alkoi jälleen vapista.

Apulaiset panivat pois kynänvartensa ja kädet ristissä rinnan päällä tarkastivat he häntä uhkaaviin asentoihin asettuneina. Lehtimaa katsoi sivulleen ja näki lautamiesten tuikeat katseet, takana olivat taas kuulijat kymmenine silmineen. Hänen polvinielensä pettivät, niin että jalkaraudat kalisivat, ja vanginvartijat tulivat häntä tukemaan. Hän puristi silmänsä pieniksi, kokosi kaikki voimansa viimeiseen ponnistukseen, vetihe tuomarin pöydän ääreen ja paiskasi koko kämmenensä raamatun päälle.

— Ainoastaan etusormi ja keskisormi! karjasi tuomari.

Lehtimaa veti pois liiat sormet ja niin alkoi tuomari juhlallisella äänellä lukea valan sanoja.

Lehtimaa oli herennyt ajattelemasta, hän odotti vaan joka hetki, että paholainen tempaseisi hänet mukaansa, mutta kun se ei tapahtunut, saneli hän sanansa tuomarin mukaan koneellisesti, vapisevalla äänellä ja niin epäselvästi, että yleinen syyttäjä ja lautakunta tulivat lähemmä ja tuomari alkoi alusta vaatien, että hänen täytyy puhua niin että kuuluu. Juuri kun hän melkein tiedottomassa tilassa oli tullut niin pitkälle, että hänen olisi pitänyt vanna pois sielunsa autuus, tuntui kuin olisi Jumala yhtäkkiä ottanut kaikki hänen voimansa. Hän vaikeni, kalpeni ja horjahti, kädet liukuivat pois kirjan päältä, vanginvartijat tarttuivat hänen kainaloihinsa estääkseen häntä kaatumasta, ja hänen edessään seisoi virkatakkiin puettu yleinen syyttäjä ja huusi vahingon ilosta säteilevin silmin:

— Aha! Siinä se nyt on valapatto!

Lehtimaan mielikuvitus, joka aina oli ollut vilkas, oli kiihoittunut korkeimmilleen oikeuden edessä ja nyt oli hän vähällä pyörtyä. Neljännes tunnin kuluessa oli hän matalalla ja uupuneella äänellä, tuolilla istuen, vanginvartijain kiinni pitämänä ja utelioiden ihmisten ympäroimänä tunnustanut kaikki.

Tunnustuksen jälkeen tuomittiin tuo puolikuollut pahantekijä mestattavaksi ja teloitettavaksi tahallista kaksoismurhasta, joka rangaistus kuitenkin heti lievennettiin elinkautiseksi vankeudeksi Siperiassa.

Oikeuden istunto päättyi rukouksella, sittenkuin vanginvartijat melkein kantamalla olivat vieneet Lehtimaan ulos salista. Tuomarin kasvoista katosi virallinen ilme, nimismies pöyhistelike kuin riikinkukko, apulaiset niistivät tyytyväisinä nenänsä, vaihdettiin muutamia sanoja asian odottamattomasta päättymisestä, lautakunta läksi pois, ja ivallinen viisaustieteen kokelas kutsuttiin illan viettoon totilasina ja kahden korttipakan ääressä, jossa hän vihdoinkin sai tilaisuuden taitoaan näyttää.

XVI.

Kauvan odotettu kesä tuli hyvissä ajoin tuoden lämpöä paleltuneille ja hyviä toiveita nälkäisille. Kuukautta aikaisemmin kuin viime vuonna vihertivät lehdot, ja niillä pelloilla, jotka oli saatu kylvetyksi, kohosi oras vihreänä ja mehevänä, teki tähkää ja hedelmöi hyvillä enteillä. Mutta suuri, vasta herännyt toivo lamautui taas pian ja näytti siltä kuin ei kärsimysten mitta vielä olisi ollut täysi. Kulkutaudit lähtivät liikkeelle epäterveellisistä pesäpaikoistaan rautatien varella, levisivät nopeasti kuin kulo kuivassa kanervassa ja heittivät sadat ja tuhannet niistä, jotka vaivoin olivat päässeet kovan talven yli, kurjille tautivuoteille, joista he eivät koskaan tulisi hengissä nousemaan.

Pettuleivällä oli köyhiä Kotkaisten kartanossa saatu ruokkia aamusta iltaan. Nyt täytyi muuttaa

sairashuoneeksi suuri olkilato, jonka varatuomari kernaasti oli luovuttanut rouvansa ja neiti Anne Charlotten käytettäväksi. Sinne levitettiin kaikki talon joutilaat makuuvaatteet ja peitteiksi saatiin huutokaupassa ostaa sotaväen filttejä. Samalla sovittiin erään nuoren Hämeenlinnan lääkärin kanssa, että hän kerta viikossa tulisi tarkastamaan tätä tilapäistä sairashuonetta.

Kapteeni Thoreld laiminlöi tietysti taas hyväntekeväisyyden. Hänellä ei ollut mitään tekemistä sairaiden kanssa eikä hän juuri voinutkaan mitään tehdä, vaan jätti kaikki piirilääkärin huostaan, joka liikkui niin usein kuin suinkin voi piirissään. Kapteenin säälin tunteet kansaa kohtaan olivat sitä paitse saaneet kovan kolahduksen pohjolaisen naisen kautta. Johanna, joka kolmena kovimpana talvi-kuukautena oli saanut ruokaa ja lämmintä sekä itselleen että lapsilleen, rupesi yhtäkkiä tulemaan tyytymättömäksi tilaansa, — kapteeni laiminlöi tietysti liaksi häntä! — ja alkoi ylentää vaatimuksiaan. Hän oli samaa maata kuin miehensäkin, mutta vielä nenäkkäämpi kuin tämä. Uramon murhan jälkeen tuli hän vähitellen esiin niillä vaatimuksilla, että kapteeni Thoreld muitta mutkitta olisi velvollinen ijät kaikki elättämään häntä ja hänen lapsiaan.

Hänen vaatimuksensa antoivat aihetta pieneen sananvaihtoon kapteenin kammarissa. Johanna oli

talonväeltä kuullut kaikellaista murhatusta miehestään ja tämän toisesta vaimosta ja hän uhkasi ilmoittaa kaikki tyyni oikeuden edessä, jos ei kapteeni suostuisi häntä elättämään. Tämä oli kapteenista liikaa, hän sanoi sen ja sai hävyttömän vastauksen. Keskustelu päättyi samalla tavalla kuin oli päättynyt kapteenin viimeinen keskustelu Kalle Pihlin kanssa: — Johanna ajettiin ulos.

Ei ole kuitenkaan sama asia ajaa mies ulos kuin heittää turvaton nainen mieron varaan. Mies häpeää sitä ja on vaiti, nainen katsoo sen raa'aksi hyökkäykseksi ja koko sukupuolensa häväistykseksi, vakuutti kapteeni puhuessaan tästä asiasta miestuttavilleen. Viikon kuluttua tuli Lehtimaan murhajuttu esille ja siellä puhui Johanna suunsa puhtaaksi, joka ei suinkaan tuottanut kapteenille kunniaa. Ja kun hän oli lopettanut oikeuden edessä puhumasta, oli hänellä vielä laulava kielensä tallella ja se pyöri kuin tuulimylly joka kylässä ja kartanossa kautta koko pitäjän. Ihmisistä oli asia hauska ja huomiota herättävä, häntä kuunneltiin kaikkialla, hänelle annettiin ruokaa ja vasta Juhannuksen seudussa loittoni Johanna pois paikkakunnalta, sittenkun kaikki olivat kuulleet hänen esitelmänsä, jonka aineena oli kaksoisnaiminen Herrasaaren torpassa, ja häntä sen edestä kestinneet.

Kotkaisissakin oli kuultu asiasta puhuttavan,

mutta kun siellä ei paljon juoruista välitetty, niin herätti se siellä vaan hämmästyttä. Ei uskottu, että kapteeni Thoreld olisi alentunut vehkeilemään alustalaistensa kanssa. Rouva von Blume otti asian kerran puheeksi miehensä kanssa. Varatuomari pudisti päätään ja arveli syyksi sen, että kapteeni kohteli vähän ylpeästi talonpoikia ja että hän sillä oli hankkinut itselleen vihamiehiä. Mitä vaimon todistukseen tulee, niin on siinä kai jotain perustusta, mutta varmaankin oli kapteeni syytön itse murhaan, vaikka yleinen mielipide oli toista tietävinään. Hän menetteli varomattomasti, kun ei ottanut tarkempaa selkoa alustalaisistaan ja heidän kirjoistaan, mutta häneen itseensä ei järkevään ihmisten silmissä voinut mitään varjoa langeta.

— Entä hänen suhteensa tuohon murhattuun naiseen?

— Hm, — ne ovat asioita, joista ei voi luoda itselleen mitään varmaa mielipidettä.

— Mutta — . . . ? rouva von Blume keskeytti sanansa.

— Mutta, — mitä sitten?

Niin . . . hänen huomaavaisuutensa Louisea kohtaan oli saanut rouva von Blumen siihen luuloon, että hänellä oli varmat aikomuksensa heidän tyttärensä suhteen.

Sehän oli hyvin ilahuttava asia, myönsi varatuomari. Mutta itse hän ei ollut mitään huomannut.

Eikö ollut? No niin, kapteeni ei ollutkaan hänelle tytöstä puhunut ja siksi ei hän mitään tien-nyt. Mutta . . . mutta . . . — olikohan nyt tuollainen mies, josta oli semmoisia huhuja liikkeellä, sopiva heidän tyttärelleen? Onko hän heille tarpeeksi hyvä vävy-poika — luonteeltaan nimittäin? arveli rouva.

— On aivan varmaan, vastasi rauhaluontoinen varatuomari niin päättävästi, että se melkein ihmettytti hänen rouvaansa.

— Niin, sinä olet aina ollut hänen ystävänsä ja niin olen minäkin, mutta hän ei ole enää nuori ja Jumala tietää, eikö Louise . . .

— Louise ei voi koskaan saada parempaa miestä, kiiruhti varatuomari sanomaan.

— Ehkä, mutta nuori tyttö vaatii elämältä muutakin kuin rikkautta ja huolettoman kodin.

— Kapteeni Thoreld oli yksi sivistyneimpiä ja hienoimpia miehiä —

— Miksi ei hän sitten ole mennyt naimisiin? Minä epäilen kaikkia miehiä, jotka ovat tulleet neljännelle kymmenelle naimattomina. Joko he eivät kykene totisesti rakastamaan taikka ovat he suorastaan . . . kuinka sanoisin . . . kevytmielisiä . . . jotka eivät tahdo mennä naimisiin . . . !

— Elä sinä, hyvä ystävä, vaivaa päätäsi vanhain poikain salaisuuksilla; — useimmittain ovat parhaat miehet tässä maailmassa ne, jotka eivät ole onnellisia. Mitä tiedät sinä hänen aikaisemmista suhteistaan ja kuinka hän on niitä pyhänä pitänyt?

Pienonen pilkallinen hymy ilmaantui rouva von Blumen kasvoille.

— Sinä teet vanhat pojat paremmiksi kuin mitä he ovat! Mene nyt vaan itseesi ja myönnä, etteivät he ollenkaan sitä ansaitse.

— Mutta miksi puhut sinä minulle tästä kaikesta?

— Siksi, että tahdon kannatusta mielipiteilleni. Hän on osottanut olevansa mieltynyt Louiseen ja meidän täytyy päättää, onko häntä kehoitettava jatkamaan vaiko ei.

— No, ja mitä sitten?

— Niin, minä en tiedä, onko meidän suosiminen näiden juttujen vuoksi.

— Vaan sehän ei ole meidän asiamme vaan Louisen.

— Hän ei mitään ymmärrä.

— Sitä parempi.

— Mutta minä, joka vähän ymmärrän, minä alan yhä enemmän epäillä, — Louisen tähden.

— Emme suinkaan voi lakata seurustelemastakaan kapteeni Thoreldin kanssa?

— Emme, mutta me voimme osoittautua kylmemmiksi.

— Miksi?

— Siksi, ett'ei hän ansaitse meidän eikä tyttäremme ystävyyttä.

— Hm! sanoi varatuomari hiljaisesti.

Kaksi viikkoa tämän jälkeen oli rouva von Blumella työtä ja puuhaa yllin kyllin. Oli tullut sukulaisia Kotkaisein muutamaksi viikoksi, nuorisoa piti huvittaa, ja samaan aikaan kuin hän täytti emännän, laupeuden sisaren ja köyhäin hoitajan tointa, oli hänellä vielä aikaa ajatella nuorisoakin. Hän pani toimeen arpajaiset näytelmän ja tanssin kanssa Kotkaisten suuressa salissa ja kaikki tulot olisivat käytettävät niitä köyhiä varten, jotka makasivat sairaina olkiladossa. Tieto näistä huveista levisi naapuripitäjäänkin.

Juhlapäivänä loisti kirkas heinäkuun aurinko. Rouva von Blumen ja neiti Anne Charlotten toime-liaisuus ei hetkeksikään tauvonnut eikä kenenkään päähän pistänyt lykätä juhlaa tuonnemmaksi, vaikka kaksi pienintä lasta oli kääntynyt kipeäksi ja vaikka rouva von Blume itse oli huonosti nukutun yön jälkeen noussut vuoteeltaan tuntien ankaraa pään särkyä.

Tavat Kotkaisissa eivät olleet uudenaikaiset eikä siihen aikaan tiedetty niistä mielipiteistä, että vanhemmat ovat lapsia varten, — päin vastoin!

Eikä heitä oltu pienuudesta pitäen totutettu siihen, että äidin koko elämä täytyy olla lapsille pyhitettynä. Heille opetettiin jo aikaisin, että äidillä on suurempiakin velvollisuuksia kuin taputella heidän pieniä pyöreitä pohkeitaan aamusta iltaan taikka unhottaa koti ja mies kutitellakseen heitä kaulasta, kun heidän ylhäisyytensä suvaitsevat olla pahalla tuulella ja huutaa. Lasten kasvatuksesta ei oltu vielä tehty raskasta ja ikävää englantilaista tiedettä eikä terveyden hoidosta kotitirannia. Velvollisuuksia kyllä oli sadottain, suuria ja pieniä, mutta ne täytettiin ilman melua ja vaivaa, iloisesti ja nurkumatta.

Rouva von Blume oli antanut sairaille lapsilleen rohtoja, hän lohdutti heitä sillä, että illalla saisivat he jotain oikein hyvää. Hän ehti johtaa näytelmän pääharjoitusta ja hän ennätti unohtaa, ett'ei koko taloa oltu savustettu, vaikka lavantauti väijyi olkiladossa.

Mutta hän uskoi, että kun ei vaan pelkää ja kun käsittää, että on aina mahdoton kokonaan välttää kulkutautia, niin olisi siinä varjelusta tarpeeksi. Tarttuvat taudithan sanotaan kulkevan ilman kautta. Parasta kai olisi silloin, ett'ei ollenkaan oleskelisi ilmassa!

Koko pitäjä olisi siinä tapauksessa pitänyt savustaa. Peninkulman päässä Kotkaisista oli lä-

hellä uutta rautatietä täytynyt vihkiä hautuun ainoastaan rautatientyömiehiä varten, joita sadottain kuoli lavantautiin ainoastaan muutamia vuorokausia sairastettuaan. Huono ravinto teki lisäksi tehtävänsä ja joka viikko lähti pitäjään pappi erityiselle retkelle tälle ylimääräiselle hautuumaalle, lukeakseen jumalan siunauksen yhteisille haudoille hietamäen kupeessa lähellä maantietä. Vielä tänäänkin näkee siinä matkamies tiheän näreikön, joka on kasvanut myrkytetystä maasta ja peittää sadottain suomalaisen kulttuurin kurjia uhreja, joiden nimiä ei kukaan muista, mutta joiden teot ovat kuin käännekohtana heidän hallaisen köyhän maansa kohtaloissa.

Iltapäivällä tulivat vieraat. Kaikki ympäristön ihmiset olivat kokoontuneet Kotkaisten suureen saliin. Siellä oli kapteeni Thoreld kierrettyine viiksiineen, siellä pieni pyöreä tuomari ja vaaleaverinen viisaustieteen kokelas. Siellä oli vielä översti Pauloff ja kaikki naapurin rouvat ja tytöt. Ja juhlan keskustana tuo liki kahdeksan kymmenvuotias sotavanhus, jolla oli harmaat pitkät hiukset, joka oli unohtanut luuvalonsa ja joka tahtoi näyttää, kuinka terve sielu voi voittaa vanhuuden ja kaiken tämän nykyisen kurjuuden ja levittää iloa yleisen surun sekaan.

Arpojen myynti oli täydessä vauhdissaan ja kapteeni Thoreld otti osalleen liki kolmannen osan

kaikista myymättömistä lipuista, jotka melkein kaikki olivat tyhjiä, sillä hänellä ei ollut koskaan ollut onnea pelissä. Mutta hän pelasi niin mielellään, sanoi hän, eikä ostanut ollenkaan hyvää tehdäkseen. Ja niitä oli useampia, jotka eivät leikkiä ymmärtäneet, vaan luulivat hänen puhuvan täyttä totta.

Sitten tuli seuranäytelmä, jossa laulettiin, soiteltiin kitaraa ja hulluteltiin. Esiripun laskettua taputettiin käsiä raivoisasti ja muiden muassa huu-dettiin esille rouva von Blume, joka sitten kohta meni sairaiden lastensa luo ja kertoi heille niin satumaisia ja hupaisia asioita näytelmästä, että pienokaiset luulivat olleensa sitä omin silmin näkemässä eivätkä enää ollenkaan itkeneet, että heidän oli täytynyt koko ajan maata vuoteillaan.

— Se on hyvästi toimeenpantu, sanoi kapteeni Thoreld varatuomarille. Unohtaa aivan, mitä varten täällä huvitteleikse. Vaaditaanpa todellakin taitoa tuollaisen aikaansaamiseen tänä aikana. Si-
nulla on perheen emäntä, joka ymmärtää velvolisuutensa.

Varatuomari hymyili hyvillään ja sanoi kapteenille, että tämänkin olisi pitänyt hankkia itselleen samanlainen emäntä!

Kapteeni katsahti hajamielisesti von Blumeen. Olisiko se suoranainen kehoitus? Niin, — siltäpä se melkein näytti! Hän iloitsi, että nuo hänestä

kiertämässä olleet huhut eivät olleet saaneet janasijaa Kotkaisissa ja kohta sen jälkeen alotti häntanssin neiti Louisen kanssa.

Tyttö oli kovin sievä valkeassa tyllihameessaan, oikea perikuva Kotkaisten raittiista ilosta, terve, teeskentelemätön ja punaposkinen, jolla oli kaikki mahdollisuudet kehitykseen, ja kapteenin mielestä ei kehenkään ollut vielä näin sattuvasti sopinut runoilijan vertaus ruusunnupusta. Vielä ei hän ollut päättöstään tehnyt. Tämä vanha poika, jolla niin monta kertaa elämässään oli ollut ratkaiseva sana huulillaan ja joka niin monta kertaa oli sen niellyt alas, nieli sen vielä tälläkin kertaa säälin tunteesta, sillä hän ei tahtonut tehdä pahaa eikä häiritä. Hänestä olisi ollut julmaa tarttua tuota tylliperhoista siipiin juuri nyt. Kun hän myöhemmin naurahti tälle runolliselle hellätunteisuudelleen, oli perhoinen jo pyrähtänyt tiehensä ja mieliala haihtunut.

Sen hän kuitenkin oli jo huomannut, ett'ei neiti Louisella ollut mitään häntä vastaan. Sen silmät saattoivat seurata häntä loitompaa, mutta sitten taas yhtäkkiä kääntyä pois, kun molempain katseet yhtyivät. No niin, — jos tytöllä oli vähänkään aistia ja ymmärrystä ja jos hän ei ollut jo toiseen rakastunut, niin täytyi hänen kai käsittää, että kapteeni oli etevämpi kaikkia muita, jotka esiintyivät näissä maalaistanssiaisissa.

Kapteeni Thoreld tarttui varatuomaria käsi- puoleen ja vei hänet herrain huoneeseen, joi hänen kanssaan lasin punssia ja sai vastaukseksi katseen, joka näytti vakuuttavan, ett'ei isällä ollut mitään muistuttamista häntä vastaan.

Entä äidillä! Erään tanssin aikana näki hän rouva von Blumen istuvan yksinään. Kapteeni meni hetikohta hänen puheilleen.

— No, kapteeni Thoreld! on hauska nähdä teitä nuorien joukossa, — teitä ei voi ollenkaan erottaa heistä tänään, alkoi hän puhumaan.

Kapteeni palkitsi kohteliaisuuden, kiittämällä rouvaa hänen mainioista laitoksistaan tänä iltana, mutta ei kuitenkaan ollut oikein tyytyväinen siihen äänen painoon, millä rouva alkoi puhelun. Se ei ollut oikein ystävällinen. Rouva von Blumen silmät harhailivat hänen ohitsensa ja hän näytti hiukan hermostuneelta.

— Minä olen vähän väsynyt, sanoi hän arva- ten kapteenin ajatukset.

— Merkillistä, kuinka hyvin tiedätte, mitä toi- nen ajattelee.

— Hm, — sattuuhan usein, että kaksi ihmistä ajattelee samaa asiaa.

Kapteeni tarkasteli häntä. Olihan tässä ke- hoitus puhelua jatkamaan, mutta oikein hyvää se

ei ennustanut. Ja turhaan etsi hän tuota rouva von Blumen kasvoissa tavattavaa hyväntahtoisuutta.

— Rouva von Blume, — te, — te ette ole minulle nyt oikein suosiollinen?

Rouva katsahti häneen ja arveli, ett'ei hänen suosionsa suinkaan liene suuresta arvosta sellaiselle miehelle kuin kapteeni Thoreld.

— Elkää sitä sanoko! Löytyy välistä hetkiä, jolloin haluaisi omistavansa äidin hyvyyttä ja suosiota.

— Minun suosioni on teillä ollut kauvan sitten, jos vaan olisitte tahtoneet sitä käyttää hyväksenne.

— Kiitos! Tahdon käyttää sitä nyt.

Rouva von Blume tarttui hänen käsipuoleensa ja he tekivät kävelyn puutarhaan tänä kauniina iltana. Nyt ei hän enää voinut peräytyä, vaan sanoi suoraan:

— Te ette tahdo sitä, rouva von Blume?

— Tahdon ja en tahdo, vastasi hän totisesti, — Louise on vielä niin nuori ja hän tuntee teitä niin vähän.

— Hm, — mutta minä vanhenen päivä päivältä, ja jos te vaan tuntisitte minut tai luottaisitte minuun . .

— Sehän on asia, jota teidän tulee kysyä häneltä eikä minulta.

Se tuntui niin kylmältä, että Kapteeni Thoreld vähän loukkautui ja sanoi arvokkaasti:

— Mutta, hyvä rouva, enhän suinkaan tahdo

väärinkäyttää sitä ystävällisyyttä ja vieraanvaraisuutta, jota aina olette minulle osoittaneet. Jos teillä äitinä on jotain minua vastaan, niin en suinkaan tahdo teille mitään surua tuottaa. Minä olen jo aikoja sitten kasvanut pois siitä ijästä, jolloin tyttö viedään väkisin enkä jumala paratkoon ole mikään Romeo.

— Sepä se juuri on, sanoi rouva von Blume ajatuksissaan.

— Vai niin, te haluaisitte jonkun nuoremman, jonkun, jolla ei ole minun menneisyyttäni, — jolla ei ole minun mainettani! sanoi hän nopeasti.

Rouva von Blume aikoi vastata, mutta kun he samassa kohtasivat muutamia vieraita, katsahti hän vältellen kapteenia silmiin ja liittyi heihin. Kapteeni seurasi heitä äänetönnä hetkisen, nakkasi sitten päättävästi päätään ja poistui sanaakaan sanomatta. Mutta viimeisessä valssissa tanssitti neiti Louisea niin kauvan ja niin kiivaasti, että tämä aivan pyöröksissään antoi viedä itsensä paikalleen ja sanoi värähtävällä äänellä:

— Kuinka hryvin te vielä tanssitte valssia, kapteeni Thoreld!

Tuo viaton lause olisi voinut loukata arempaakin itserakkautta kuin kapteenin. Mutta hän ymmärsi, mikä hämmästys siihen oli kätkettynä, ja vastasi hyväntahtoisesti hymyillen:

— Niin, niin, niitä on välistä sellaisia lapsellisia setiä, neiti Louise!

Sen valssin jälkeen valkeni Louisen silmissä. Mutta kas, kuinka hän olikin komea ja soma, tuo vanha kapteeni Thoreld! Ja hän kulki, ennen tuntematon ylpeyden tunne rinnassaan, ohi toisten tyttöjen. Tuntui kuin kapteeni muutamilla sanoilla olisi kohottanut hänet yläpuolelle kaikkia hänen lapsuuden tuttaviaan omaan ylhäiseen ja hienoon ilmapiiiriinsä, johon ei koskaan ollut uskaltanut toivoa pääsevänsä, ja tehnyt hänestä oman vertaisensa.

XVII.

Neiti Louise oli yhtäkkiä alkanut harrastaa aikaihmissen harrastuksia. Hän auttoi äitiään ja täti Anne Charlottea taloudessa innokkaammin kuin koskaan ennen ja hän alkoi taas hoitaa sairaita, sittenkun äiti oli selittänyt hänelle, että se oli jokaisen ajattelevan ihmisen velvollisuus. Neiti Louisesta oli tullut hyvin ajatteleva ihminen sen jälkeen mitä kapteeni Thoreld oli hänelle viimeksi puhunut.

Se näkyi jo heti seuraavana aamuna. Hänellä ei ollut mitään halua muistella, kenen kanssa hän oli tanssinut eri tanssinsa ja jutella serkkujensa kanssa niistä valloituksista, joita he olivat tehneet. Hän oli voittanut yhden ainoan suuren voiton, joka nosti hänet heitä niin paljoa ylemmä, että hän käänti selkensä heidän lapsellisuuksilleen ja ajatteli elämää täysikäisen ihmisen totisuudella. Hän ei voinut ym-

märtää vanhaa serkku Hedvigiä, joka viitsi laskea sormillaan, kuinka monta kertaa hän oli ollut esillä kotiljongissa, ja kun veli August, joka nyt vihdoinkin oli tullut ylioppilaaksi, rupesi viittaamaan jotakin kapteeni Thoreldista ja hänestä, niin tiuskasi hän hänelle niin vihaisesti, että tämä aivan hämmästyti sisarensa ääretöntä varmuutta. Veli ei ollenkaan aavistanut, mistä tuo varmuus oli tullut ja alkoi jo toivoa, että hänen sisarensa vihdoinkin oli oppimaisillaan käyttäytymään.

Mutta rouva von Blume oli huolissaan siitä muutoksesta, joka oli tapahtunut hänen tyttäressään. Ei hän oikeastaan paheksunut tuon tunteen heräämistä, mutta hän pelkäsi niitä kovia taisteluita, joita hänen viaton ja lapsellinen sielunsa tulisi kärsimään kapteenin tähden. Rumat huhut hänestä olivat melkein joka miehen suussa, niitä lisäiltiin ja laiteltiin ja hänet kuvattiin mitä sydämmettömimmäksi ja itsekkäimmäksi ihmiseksi. Hän odotti, että tyttärensä tulisi hänen kanssaan puhumaan rakkaudestaan, niin että hän saisi äidin lempeydellä vahvistaa häntä tuohon yhteentörmäykseen. Mutta Louise salasi kaikki ajatuksen ja äiti odotti joka päivä, että hän itkien heittäytyisi hänen syliinsä, kun joku noista liikkeellä olevista huhuista oli hänenkin korviinsa tullut ja rikkonut hänen rauhansa.

Kului päiviä ja viikkoja eikä mitään tapahtunt.

Äiti iloitsi väkensä hienotunteisuudesta ja ylpeili hiukan oman kasvatustapansa tarkoituksen mukaisuudesta. Louisen oma viattomuus suojeli häntä parhaiten ilkeyden ja pahansuovaisuuden pisteliäiltä kieliltä. Hän ei ymmärtänyt mitään, vaikka pahat kielet olisivat kuiskailleetkin jotakin hänen korvaansa ja rouva von Blume rauhoittui piankin aivan kokonaan.

Sitten tapahtui eräänä päivänä mätäkuun alussa, kun lavantauti riehui kuumimmillaan, että eräs pohjalainen vaimo saapui Kotkaksiin kurjemmassa tilassa kuin mitä tätä ennen vielä oli nähty. Hänen pienin lapsensa, jota hän kantoi käsivarrellaan, kuoli heti taloon tultua ja toiset kaksi tuskin jaksoivat ottaa askeltakaan nälästä ja uupumuksesta. Vaimossa itsessään oli lavantauti täydellä alullaan. Kotkaisen sairaalan nostettiin heitä varten uusi vuode ja vaimo sai hoitajakseen neiti Louisen.

Samana päivän illalla alkoi vaimo jo houria, kun oli saanut lääkkeitä, ja neiti Louise, joka vielä oli tottumaton uuteen toimeensa, rupesi puhelemaan hänen kanssaan, sillä sairas sanoi että hänellä oli erityistä puhuttavaa Kotkaisten hienolle neidille. Kohtalo oli nähtävästi tuonut hänet tänne, että hän ennen kuolemaansa keventäisi sydämensä sille, jota se asia kaikista eniten liikuttaa.

Neiti Louisen mieli tuli aivan juhlalliseksi. Se on varmaankin pohjalainen noita-akka tuo, joka kuol-

lessaan tahtoo avata hänelle hänen tulevaisuutensa salaisuuksia.

— Sinä onnen lellityttö, sanoi hän heikosti hymyillen, — sinä onnen lellityttö, minä tiedän, että kohtalo on aikonut sinut kullassa kuhisemaan rikkaan miehen rinnalla.

Naisen silmät ikäänkuin imeytyivät tuon jo alkulauseesta hämmästyneen nuoren tytön kasvoihin.

— Mutta kovat ajat sinua tulevat kohtaamaan, jatkoi hän, — se on synniä ja himojen hallitsema mies, joka on tähdännyt silmänsä Kotkaisten viattoomaan karitsaan ja jos tahdot, niin kerron hänen pahatöistään minua ja minun miestäni kohtaan, jonka hän kullan valhekiillolla minulta houkutteli pois. Niin, niin on, eikä auta siinä sinun pelästyneet silmäsiäkään, jotka eivät koskaan ole katsoneet tämän pahan maailman pohjattomaan syvyyteen! . . . Niinkuin Paapelin kuningas on hän elänyt porttojen kanssa, sen suuren Paapelin porton kanssa, jonka synnit ovat tuhannet! Ja sitten alkoi hän himoita sinun valkoista lihaasi, se susi, sinun lihaasi alkoi himota, joka olet Kotkaisten puhdas karitsa! Ja hän vietti kulkevan, köyhän miehen, joka oli minun mieheni, ja joka oli minun lasteni isä . . . hän viekoitteli ja pyyteli häntä minulta yhdeksättä kaskyä vastaan ja antoi hänelle porton avioksi . . . niin, niin, se on niin totta kuin minä seison elävän,

Jumalan kasvojen edessä! Hän antoi hänelle porton avioksi sekä kultaa ja hopeaa ja minä, köyhä raukka, minä näin nälkää Pohjanmaalla enkä mitään tiennyt. Mutta sitten neuvoi minulle Herra, joka on kaikkien herrainkin Herra ja sen lohikäärmeenkin kukistaja, että minun pitäisi matkustaa etelään päin. Ja katso! minä näin mieheni ja sen Paapelin porton elävän ylellisyydessä Uramon torpassa — Herrasaaren kapteenin suuressa torpassa, — mutta hän ei enää tuntenut minua, ei minua omaa vaimoan eikä omia lapsiaan kun seisoi hänen ovensa edessä ja värisimme. Mutta silloin lähetti Herra toisen miehen, joka kosti minut ja iski kuoliaaksi sekä Paapelin porton että hänen miehensä. Sen sinä tiedät. Se oli se Uramon murha.

— Herran tiet ovat tutkimattomat. Se syyllinen rikas mies Herrasaaren hovissa, se pääsi pois Jumalan vitsauksen alta ja ajoi minut ylpeydessään mieron tielle lapsineni paleltumaan, kun minä polvillani anoin häneltä apua ja turvaa. Ja se on se hurttu, se Paapelin lohikäärme, joka nyt tahtoo sammuttaa janonsa Kotkaisten karitsan verellä!

— Elä katso minuun noin arkaillen eläkä pelkää . . eläkä pelkää! Minä olen köyhä nainen, joka kohta seison Jumalan tuomioistuimen edessä ja minä tahdon vaan sinulle, sinä armon lellilapsi, sanoa sen varoituksen sanan, että karttaisit Paapelin lohikäär-

mettä, kaikkein pahain himojen kuningasta, Pelialin ja Paapelin porton satakertaisesti synnillistä miestä. Ja minä siunaan Jumalaa, joka salli minun tavata sinua, ja pelastaa sinut suden suusta ja sielusi kadotuksesta. Kiitetty olkoon Herra, joka antoi minun kurjan ihmisen vielä viimeisillänikin julistaa hänen suuruuttaan ja hänen valtaansa Paapelin lohikäärmeen ylitse, sen Peliaalin miehen ylitse, sen Herrasaaren kapteenin, joka kosii sinua, sinä Kotkaisten kaino neito, ja tahtoo viedä sinut himojensa pesäpaikkaan ja viettää siellä synnillistä elämää aina kuolinpäiväänsä saakka!

Vaimo veti henkeä jatkaakseen, hänen kova äänensä oli herättänyt muidenkin sairasten huomiota ja sieltä täältä hämärästä näki Louise kuumeisten silmien häneen tuijottavan. Häntä kauhistutti, kun hän katsoi ympärilleen. Hourivan vaimon sanat olivat hervaisseet hänen ajatuksensa ja jäsenensä. Hän aikoi juosta tiehensä jo vaimon puhuesssa, tahtoi paeta itseään piiloon, tahtoi juosta koko maailmaa piiloon ja ennen kaikkia noita kauheita, kamaloita silmiä, jotka tuijottivat häneen joka taholta, mutta hän ei voinut sitä tehdä.

Kun vaimo taukosi hetkeksi, onnistui Louisen päästä seisoalleen ja kun hän tunsu jalat allaan, juoksi hän ovelle minkä kerkesi. Takanaan kuuli hän hourivan taas alkavan puhua Paapelin lohikäär-

meestä, auringon valo häikäsi hänen silmiänsä ja hän kiiti kuin kuolemataan pakoon.

Kotona makasi äiti sohvalleen ankarasti sairastuneena ja kun Louise kalman kalpeana ja itku-silmin syöksi hänen luokseen, arvasi äiti hetikohta mitä oli tapahtunut. — — —

Samana päivänä kuin neiti Louise sai kuulla tätä kapteeni Thoreldista, seisoi hän frakkiin puetuna komeassa etehisessään ja otti vastaan vieraitaan, joita noin neljänkymmenen paikoille oli saapunut rautatieltä. Uusi rautatie oli nyt kiskoitettu muutamia asemaväliä ja kun rautatien rakennushallitus sekä pari senaattoria ja muuta korkeata virkamiestä oli ensi kerran tehneet tänne huviretken, käytti kapteeni Thoreld tilaisuutta hyväkseen ja kutsui heidät ynnä muut rautatieherrat suurille päivällisille luokseen.

Kaikki talon torpparit olivat asemalla vieraita vastaan ottamassa vaunuilla ja muilla ajopeleillä, mitä talossa vaan löytyi, ja kun eivät ne riittäneet, niin valjastettiin hevosia lehvillä koristettujen lavaaisojen eteen niitä nuorempia herroja varten, jotka eivät välittäneet siitä vaikka vähän tärisikin. Tuo pitkä karavaani ajoi tomupilven sisässä maantietä pitkin ja torvet toitahtivat ylämäessä, sillä mukana oli tätä varten erityisesti tilattu kaartin soittokunta. Talonpoikain hevoset kohottivat päätään soittoa kuulles-

saan, paristivät sieramiaan ja polkivat jalkaa, ajajan oli vaikea pitää heitä tiellä ja tiepuolessa seisoi kummastelevia kerjäläisiä katsomassa tätä komeutta, joka niinkuin unennäkö lensi ohitse eikä näkynyt kurjuudesta mitään tietävän. Kirkkaat messinkitorvet välkkyivät päiväpaisteessa, nuoret hienot herrat lauloivat mennessään, univormut kiittelivät ja köyhät raukat paljastivat päänsä, luullen, että itse keisari kulkee maansa ympäri ja menee nyt tervehtimään Herrasaaren upporikasta kapteenia.

Kun vieraat pölyisinä ja hiestyneinä tulivat perille noin puolen päivän aikaan, näytettiin heille tie vieraishuoneisiin, joissa saivat peseytyä, elleivät halunneet ottaa kylmää kylpyä suuressa uimahuoneessa järven rannalla.

Kapteeni Thoreld oli jo kauvan valmistanut näitä suuria päivällisiään. Helsingin paras ravintolanpitäjä oli lähettänyt tänne kokkinsa pari päivää edeltäpäin ja eilen tuli neljä frakkiin puettua kyyparia. He olivat aukaisseet ovet suuren salin ruokasalin ja verannan välillä, niin että nuo kaksi suurta huonetta muodostivat yhden ainoan ison huoneen, jossa pöydät olivat pantuina pitkiin riveihin ja peitetyt häikäisevän valkealla damastilla, mahdottoman suurilla kukkaisvuorilla ja raskailla hopea-astioilla. Jokaisen lautasen kohdalla oli seitsemän eri väristä lasia ja servietit olivat käännetty monella toinen

toistaan somemmalla tavalla. Jääkellarissa oli pinnottain samppanjapulloja, mutta kapteeni piti itse huolen siitä, että hänen hienoin kymmenvuotinen Bordeaux'insa sai tarpeellisen lämpö määrän, ennen kun herkulliset huulet tulivat sen makua maistamaan.

Soittokunta sijoitettiin verannalle kasvihuoneesta tuotujen kasvien väliin, jotka nyt koristivat sekä salin että verannan ja tekivät kaiken tämän niin somaksi ja eloisaksi, että vieraat seisattuivat hämmästyksissään ovelle hengittäen sisäänsä monenmoisia tuoksujia, joista kuitenkin ainoastaan yhden voi oikein erottaa, nimittäin kapteenin lempituoksun myskin, joka ikäänkuin soitti korkeata viuluääntä tässä tuoksusinfoniassa. Tämä ei ollut mitään tavallista kerskailemista, vaan aivan omituisen hienouden aistin synnyttämää. Se ei ollut halua kehumiseen ja häikäisemiseen, mutta halua nauttimiseen — ja tavattoman hienontunutta halua se oli sen aikuisessa Suomessa!

Kapteeni oli käyttänyt kaikki taitonsa vieraiden sijoittamiseen, mutta viime hetkellä sai hän sen ikävän sanoman, että hänen vasemman puoleinen vierustoverinsa varatuomari von Blume ei voi tulla-kaan, kun hänen rouvansa on äkillisesti sairastunut. Se tieto häiritsi häntä hetkisen. Mutta sitten istuttiin pöytään ja soittokunta soitti ensimmäisen osaston pitkästä ohjelmastaan.

Seura oli jotenkin sekalainen. Päivällisillä oli melkein virallinen väritys. Lähinnä isäntää istui pöydässä herroja, joilla oli ylimykselliset linnun naamat, kaljut päät, hienot kädet ja pitkät sormet, jotka käyttivät veistä ja kahvelia hajamielisesti, samalla kuin hienot, arvokkaat huulet yhtämittaa ylläpitivät keskustelua naapurien kanssa. Kuta pidemmälle tultiin pöydän päästä ruokasaliin päin, sitä kömpelömmiksi muuttuivat päiden muodot, sitä karkeammiksi kädet, ruokahalu ahneemmaksi ja suut vaikeivat syödessään melkein kokonaan. Pöydän alapäässä istui näet insinöörejä, jotka enemmän kuin vuoden kuluessa olivat syöneet runsaat ateriansa talonpoikaistaloissa. Ne olivat iloisia, rotevia, terveitä ja nälkäisiä ja heidän ruskeat kasvonsa esiintyivät silmiin pistävästi valkoista paidan rintaa vastaan. He naureskelivat itsekseen tuolle viralliselle kankeudelle toisessa päässä pöytää, kertoivat kasukuja, joille nauroivat läkähtyäkseen ja hoitivat ahkerasti lasejaan odottamatta isännän kehoituksia.

Kun oli syöty neljä ruokalajia kahdeksasta, alkoivat yläpään herratkin vähitellen sulaa. Valtioneuvokset pistelivät virkaveliään, kenraalit rupesivat muistelemaan vänrikkivuosiaan ja kapteeni Thoreld teki parastaan, että he tuntisivat olevansa iloisia ihmisiä, jotka ainakin tällä kertaa ovat unhottaneet arvonimensä ja kunniamerkinsä.

Sitten tulivat puheet, kun tuoksuva, makonen kananpoikapaisti ja sallaadit olivat kiihoittaneet jo kuoleutuvaa nälkää, ja samppanja paukahti iloisesti ruokasalissa lähellä noita ruskettuneita apulaisinsinöörejä. Rautatierakennuksen päällikkö piti tosin vähemmin loistavan, mutta hyvin juhlallisen ja hyväksyvän puheen isännälle, jonka osa maamme sivistystyössä oli kaikille tunnettu, kiitti häntä siitä, että hän osasi arvostella myöskin muiden työtä isänmaan hyväksi, josta hän oli antanut näin loistavan todistuksen, ja lausui sen toivomuksen, että siitä olisi hänellekin hyötyä, kun höyryhepo muutaman vuoden kuluttua mennä puhaltaisi hänen vierasvaraisten oviensa ohitse.

Puhuja oli oikein ylpeä puheensa viimeisestä onnistuneesta käänteestä, aikoi jatkaa vielä muutamilla sanoilla, mutta hillitsi itsensä ja päätti lopettaa tähän.

Juotiin kapteenin malja pohjaan, ja sitten puhui isäntä kaikille vieraille, jotka niin ystävällisesti olivat saapuneet läsnäolollaan kunnioittamaan näitä hänen pieniä pitöjansa. Hän sanoi kauniita sanoja korkeille virkamiehille, mutta ei unhottanut alhaisiakaan. Hän oli nyt melkein kansanvaltainen mieliteiltään. Hän kosketti ohinmennen huonoja aikojakin ja toivoi, että maan hätä pian menisi ohi. Sitten teki hän tiukan käänteen ja kehoitti kaikkia

olemaan iloisia ja näyttämään, ett'ei tässä ulkona olevan toivottomuuden annettu reippaita mieliä mäsenta. Tämä käännös tuli hänelle ehdottomasti mieleen muistona Kotkaisten hyväntekeväisyysjuhlasta ja hän sovitti sen — hiukan häveten — omaan juhlaansa.

Fanfaari fanfaarin perästä soisettiin, yhä useammat puhujat käyttivät sanan vuoroa, kyypparit hikoilivat, jäätelövuoret sulivat vaaleankeltaisiksi ja punasiksi virroiksi, samppanja helmeili ja ilo yleni. Suuret herrat puhuivat jo soperrellen, isomahaiset urakkalaiset aukoivat liivinsä nappeja ja ne, joilla oli ahdas henki, ne uskalsivat yleisessä melussa selvitellä kurkkujaan pelkäämättä, että he häiritseisivät naapurien ruokahalua.

Mutta soitto oli houkutellut väkeä sekä läheltä että kaukaa. Ne seisoivat suurissa ryhmissä veranjan ja aukinaisten ikkunain edessä, ihmetellen, kaidehtien ja kauhistuen niitä rahoja, joita nämä herrain ilot olivat mahtaneet maksaa, samalla kun he odottivat omaa osaansa pitojen loputtua ja kevytmielisimmät taampana hyppelivät soiton tahdin mukaan.

Etäämpänä pehtorin rakennuksen puolella riemuitsivat kerjäläiset maksuttomasta musiikista. Sellaista eivät he olleet ennen koskaan kuulleet ja heille tuli palava halu päästä lähemmä, mutta eivät

uskaltaneet, kun kapteeni oli kieltänyt lähestymästä sitä paikkaa, missä herrat karkelivat ja soittelivat niin, että vesilinnut lähi rannoilta kaikosivat virstain päähän. Heihinkin tarttui juhلاميeli, silmät kiiluivat, jalat liikkuivat iloisten sävelien mukana, he unohtivat hetkeksi sekä katkeruutensa että hätänsä ja rohkeimmat, joiden rievut eivät olleet aivan kehnoimassa kunnossa, uskalsivat kiellosta huolimatta mennä puutarhaan saakka. Ja tultuaan kertoivat he ihmeellisiä satuja kullasta ja sametista, univormuista ja iloisista äänistä.

Päivällisten jälkeen vetäytyi koko tämä meluava iloinen seura ulos puutarhaan, jossa kahvia tarjottiin suuren pyöreän kiven päällä koivulehdossa. Kansa vetäytyi nöyrästi pois, soittokunta soitteli nyt taivasalla ja vanhimmat herrat olivat menneet ruokalevolle.

Nuoret insinöörit istuutuivat syreenilehtoon juomaan punssia ja liköörejä ja soiton lomalla he laulelivat. Talonpojat kuuluivat nyt kummikseen omat laulunsa herrain suusta ja ihmettelivät, mitenkä noin hienossa seurassa voitiin sellaisia lauluja laulaa, kun oli kokonainen soittokunta, joka osasi pelata paljon kauniimpia polskia ja valssia.

Paluumatka tehtiin venheillä illan tyynessä. Puolen penikulman päässä talosta odottivat hevoset viedäkseen vieraita rautatielle. Uupunut valtioneu-

vokset ja senaattorit ajoivat mieluummin koko matkan, mutta kapteeni Thoreld seurasi nuorten mukana. Kaartin soittokunta puhalsi niin, että jänikset lähimetsissä pistivät päänsä pensaihin tai tekivät hui- maavaa laukkaa mennessä pitkät kierroksensa luullen, että siitä se nyt tulee metsästys, jommoista ei ole ennen nähty. Mutta kun he eivät kuulleet koirain haukuntaa, rauhoittuivat he, tulivat uteliaiksi, laskeutuivat rantaniityille ja pistivät pitkät, liikkuvat, kummastelevan näköiset, harmaat korvansa kuuntelemaan sieltä täältä rantaheinikosta.

Sorsat lentelivät parvissa tyyntä järven pintaa pitkin ja heittäytyivät veteen, niin että vaahto pölysi heidän ympärillään. Kuikka huusi korkealla ilmassa ja kapteeni Thoreld vastaan otti viimeiset kiitokset iloisista päivällisistään ja palasi yksin kotiinsa yli hiljaisen järven, ollen tyytyväinen siihen meluvaan osaansa, joka hänellä tänään oli ollut maan edistyspyrinnöissä.

XVIII.

Ei ollut tullut iloisia tietoja Kotkaisista sen sanantuojan mukana, jonka kapteeni Thoreld muuttamia päiviä isojen päivällistensä jälkeen oli lähettänyt kysymään, kuinka rouva von Blume jaksoi, sekä viemään hänelle kauniita kukkasia. Rouva von Blume oli saanut lavantaudin ja makasi nyt hourien melkein koko päivän.

Mutta sitä ei sanansaattaja tiennyt kertoa, että neiti Louise yötä päivää valvoi äitinsä vuoteen ääressä ja että hän tämän sairauden ensi päivänä puoli päivää oli maannut pää äidin helmassa ja antanut lohduttaa ja hyväillä itseään, kunnes hän lopuksi oli huomannut, että hänenhän oikeastaan olisi pitänyt lohduttaa ja hoitaa äitiään eikä päin vastoin. Ei tuolla samalla sanantuojalla myöskään ollut mitään kertomista eräästä pohjalaisesta naisesta, joka

oli kuollut Kotkaisten sairaalassa ja houriessaan kiroillut Paapelin lohikäärmettä, joka hänen kuumehoureissaan ei ollut kukaan muu kuin Herrasaaren hyvinvoipa kapteeni itse. Sanantuoja oli kyllä kuullut asiasta Kotkaisissa kerrottavan, mutta ei uskaltanut viedä sitä kapteenin korviin, se kun ei muutenkaan kuulunut hänen tehtäväänsä.

Kapteeni Thoreld valmistautui itse lähtemään Kotkaksiin ja eräänä kuumana elokuun päivänä ajoi hän sinne tavattoman kaunis kukkaskori polvellaan ja mukana pullo kaikkein hienointa tokaieriviiniään.

Kun hän tuli perille, tapasi hän varatuomarin porstuassa ja tämä vei hänet omaan kammariinsa. Ne tiedot, joita hän sairaasta antoi, olivat hyvin mieltä masentavat. Lääkäri ei antanut suuria toiveita hänen parantumisestaan. Vaikka taudin käännekohta ei ollut vielä tullut, olivat voimat kuitenkin vähenneet viimeisiinsä.

Kapteeni Thoreld katseli kysyvästi hiljaista varatuomaria silmiin. Hänen käytöksensä oli jotenkin kylmää ja virallista, niin että kapteeni melkein pahastui ja kysyi, oliko hän ehkä tullut sopimattomaan aikaan.

— Ei, . . . ei suinkaan . . . ! vastasi von Blume ja koetti olla ystävällinen.

Kapteeni luki tämän kohtelun varatuomarin luonnollisen alakuloisuuden ja rauhattomuuden syyksi

ja kysyi, eikö hän tahtois viedä kukkaiskorja ja tokaieripulloa sairaalle ja samalla sanoa lämpimät ja osanottavaiset terveiset.

— Niin . . . vastasi von Blume, — mutta minä luulen, että se ei ole hänelle hyvä nyt, kun hän hourailee. On parasta jättää hänet kokonaan rauhaan.

Vastaus oli niin jyrkkä, että kapteeni säpsähti uudelleen. Hän tarkasteli uudelleen von Blumea ja tarttui hänen käteensä. Hän tuli ajatelleeksi, että rouva von Blume kukaties oli hourinut heidän viimeisestä keskustelustaan ja että hän ehkä ei ollut tyytyväinen kapteenin käytökseen. Hän puristi lämpimästi ystävänsä kättä ja kysyi:

— Onko hän minulle vihainen, — mitä? Eikö hän tahdo minusta mitään tietää?

— Sinä et arvaa aivan väärin.

— Vie sitten hänelle minun kukkaiseni ja sano, että minä pyydän häneltä anteeksi ja odotan täällä ulkona hänen ystävällistä tervehdystään! Viimeksi kun olin täällä, puhelin hänen kanssaan ja hän on ehkä käsittänyt minua väärin. Pyydä, ett'ei hän minua tuomitseisi. Kapteenille oli vastustamaton tarve saada kaikki sovitetuksi sairaan kanssa.

Varatuomari mietti hetkisen, sanoi, ett'ei se mitään hyödyttäisi, kun sairaan ajatukset ovat aivan sekaisin eikä sanonut voivansa luvata, että vastaus tulisi ystävällinen. Sitten meni hän sairaan luo.

Kapteeni käveli alussa levottomasti edes takaisin lattialla. Kun ei vastausta alkanut kuulua, otti hän sanomalehden ja alkoi hyvin suurella huomiolla lukea erästä pääkirjoitusta maamme taloudellisesta kehitymisestä.

Rouva von Blumen sairaus oli alkanut pahoinvoinnilla samana päivänä kuin Louisella oli tuo kauhea kohtausta olkiladossa. Kun tytär aivan epätoivoissaan ja itkuunsa menehtymäisillään juoksi äidin syliin, unohti tämä kaiken kipeytensä ja otti vastaan tyttärensä rakkauden tunnustuksen ja hänen kalvat epäluulonsa sillä rauhallisella mielellä, joka hänellä aina oli ollut. Hän istui sohvassaan ja lohdutteli tyttärtään lempeästi selitellen syitä sairaan vaimon houreisiin ja vakuutellen, ett'ei kapteeni suinkaan ollut tehnyt hänelle sen pahempaa kuin hekään, jotka nyt vasta olivat ottaneet hänet hoitaakseen, kun tauti jo oli niin pitkälle kehittynyt ja nuorin lapsi kuollut kurjuuteen.

Aina sen mukaan kuin hän koetti istuttaa tyttärensä oikeaa käsitystä hourivan vaimon puheista, tuntui hänen omiin aivoihinsa tarttuvan pohjalaisen naisen kuumetta. Hänelle voi tulla sellaisia lapsellisia sivuajatuksia, että hän lopulta huomasi itsekin olevansa valmis hourailemaan. Hän otti vähän lääkettä, mutta varatuomari pelkäsi oitis pahinta — olihan hän koko ajan sanonut, että kaikki tämä

päätyisi sillä, että hän muita hoitaessaan itsekin saisi saman taudin — ja jäi kotiin odottamaan iltaa ja kuumeen kehittymistä sen sijaan, että olisi mennyt kapteeni Thoreldin pitoihin istumaan isännän kuppeella lähellä valtioneuvoksia ja senaattoreja.

Hän oli arvannut oikein. Illemmällä eneni kuume arveluttavasti ja sairaan ajatukset pyörivät koko ajan hänen tyttäressään ja kapteeni Thoreldissa. Varatuomari sai kuulla pitkän ja sekavan kertomuksen tapauksesta olkiladossa, mutta ei voinut rauhoittaa.

Kun äiti vihdoinkin nukkui aamupuoleen yötä, otti isä tyttärensä kahden kesken huoneesensa ja kielsi hänen puhumasta äidin kanssa asiasta, selitti sitä omasta puolestaankin, mutta tunsu samalla jonkinlaista katkeruutta kapteenia kohtaan, joka tällä tavoin oli, vaikkakin tahtomattaan tuottanut surua perheelle. Seuraavana aamuna tuli sitten lääkäri, huomasi taudin lavantaudiksi ja näytti hyvin mietteiseltä.

Useampia päiviä oli sairas sitten hourinut samasta asiasta ja nyt tuli kapteeni itse kukkien ja terveisien kanssa ja pyysi itsepäisesti viemään niitä perille.

Varatuomari meni itse hämäärään sairashuoneeseen, mutta jätti kukat ulkopuolelle, — hän tahtoi kysyä lääkärin mielipidettä, ennen kun antaisi ne.

Lääkäri kielsi jyrkästi, mutta rouva von Blume oli huomannut, että hänen ympärillään keskusteltiin kuis-kaamalla. Sairaana vaistolla arvasi hän heti, mistä oli kysymys ja sanoi käskevästi.

— Antakaa kapteeni Thoreldin vaan tulla, minä tiedän kyllä, että hän on täällä jossain!

Mutta neiti Louise, joka istui ikkunan luona tuolilla, säpsähti ja purskahti itkemään, hermostuneena mielenliikutuksista ja valvomisesta. Lääkäri pudisti vihaisesti päätään ja mutisi:

— Mitä sillä pirun kapteenilla on täällä tekemistä!

Mutta sairas vaati kuumeensa koko innolla häntä nähdäkseen, vaikka koetettiinkin selittää, että hän vaan oli lähettänyt kukkaisten mukana terveisiä ja että se oli niiden tuoja, joka oli ajanut kartanolle.

— Päästäkää hänet sisään, minä tiedän, että hän on tuolla toisessa huoneessa! . . . intti hän vaan vastaukseksi.

Neiti Louise oli kenenkään näkemättä vetäytynyt pois ja varatuomari suostui vihdoinkin täyttämään sairaan tahtoa.

Kapteeni tuli sisään tyyneenä ja kohteliaana, suuteli rouva von Blumen kalpeaa, polttavaa kättä ja kiitti häntä siitä, että hän oli tahtonut nähdä häntä.

— Missä on Louise? kysyi sairas.

Louise oli mennyt hetkeksi levähtämään.

— Herättäkää hänet sitten! Minä tahdon, että hän tulee tänne!

Koetettiin saada hänet tästä päähänpistosta luopumaan, mutta hän vaan yhä vaati:

— Käskekää Louise tänne pian!

Varatuomari olisi tahtonut välttää kaikkia ikäviä kohtauksia kapteenin läsnäollessa. Ja lääkäri, joka oli aivan suutuksissaan, kysyi kärsimättömästi, tahtoiko kapteeni ehkä saada omalletunnonleen rouva von Blumen kuoleman.

Ei suinkaan, sitä ei kapteeni tahtonut millään muotoa.

— Niin no, menkää sitten pois ja jättäkää sairas rauhaan, näettehän että hän hourii!

Kapteeni Thoreld vetäytyi pian pois, selitellen, ett'ei hän ollut tiennyt sairaan tilaa näin arveluttavaksi. Hän pyysi varatuomarilta ystävällisesti anteeksi itsepäisyyttään ja silloin ei tämä voinut olla kertomatta hänelle pohjalaisesta vaimosta ja tämän kuolemasta. Kapteeni tuli hyvin alakuloiseksi eikä vastannut mitään. Hetken kuluttua kysyi hän, missä vaimovainajan lapset ovat.

— Täällä ne vielä ovat . . .

— Lähettäkää heidät Herrasaareen, — onhan nyt miltei velvollisuuteni pitää heistä huolta! Varatuomari nyökäytti hyväksyvästi päätään, kapteeni

istuutui vaunuihinsa ja ajoi hyvin alakuloisena kotiinsa. Rouva von Blume vaati yhä kiivaammin, että kapteeni ja Louise tuotaisiin molemmat hänen eteensä, niin että hän saisi sovittaa heidät. Vihdoin sai lääkäri hänet rauhoittumaan antamalla kloraalia ja sitten istui varatuomari von Blume kauvan aikaa surullisena vaimonsa sängyn laidalla. Louisea ei kuulunut huoneestaan alas tulevaksi. Neiti Anne-Charlotte kävi häntä siellä yön kuluessa kerran katsomassa, mutta tyttö nukkui vaate päällä niin sikeästi, ett'ei mitään kuullut. Onnellinen nuoruus! ajatteli hän.

Viikon päästä kuoli rouva von Blume. Hänellä ei ollut monta selvää hetkeä kapteeni Thoreldin mentyä, mutta rauhaan hänen suhteensa oli kuoleva kuitenkin jo päässyt. Hän kuoli siinä luulossa, että oli kaikki sovittanut ja saanut hyvälle tolalle, hän puhui hellästi kapteenista ja kehoitti Louisen olemaan hänelle hyvänä vaimona. Louise purskahti itkuun, mutta äiti sivali hellällä kädellä hänen tukkaansa ja vakuutti kapteenin luvanneen, että hän tulisi olemaan vaimolleen paljoa parempi mies kuin mitä pohjalainen nainen oli ennustanut. Rouva von Blumen ajatuksissa oli viimeisiin saakka hänen tyttärensä onni ja ilman katkeruudetta katseli hän kuolemata silmiin.

— En minä ole tehnyt kaikkea sitä hyvää, mitä olisin voinut, sanoi hän viimeisenä päivänään,

mutta minä tiedän, että se annetaan minulle anteeksi ja minä menen ilolla kohden kuolemaa. Se ei ole minua koskaan peloittanut, — ei koskaan! lisäsi hän hitaasti; ja yksinäinen kyynel vierä poskelle uupuneen luomen alta.

Tyyneesti ja melkein hymyillen heitti hän hyvästinsä omaisiltaan. Hän suuteli heitä kaikkia, vanhasta isästään alkaen pienimpään poikaansa, joka tautivuoteeltaan kannettiin äidin nähtäväksi. Aina juhla-iltamasta lähtien oli lapsi ollut vuoteen omana.

— Sinä olet vielä liika nuori kuolemaan. Etkä sinä kuolekaan. Tulet suureksi ja terveeksi ja hyväksi pojaksi — koettelemuksessa, lisäsi hän toivorikkaalla äänellä. Hänen luonnollinen yksinkertainen puheensa tunki niin voimakkaasti kaikkiin, että lääkärikin tuli liikutetuksi.

Miehensä käsi suljettuna omaansa kuoli hän vähääkään valittamatta, osoittamatta pienintäkään surua pois mennessään. Mutta talonväen joukossa ei ollut ainoatakaan, jonka silmät eivät olisi kyyneltyneet. Heidän kaikkien mieleen johtui, että tässä oli mitä puhdasluontoisin ihminen antanut elämänsä köyhien hyväksi. Hän oli kuoli sen vakuutuksensa uhrina, että hyväntekeväisyydellä on siunauksensa ja että pelokas itsekkäisyys on kurjaa ja pikku- maista. Eikä hän tätä vakuutustaan ollut milloinkaan epäillyt.

Pitkä oli se jono, joka eräänä elokuun iltapäivänä hiljalleen kulki harjua pitkin kukkaisilla koristetun ruumisarkun jälessä. Etumaisessa vaunussa istui sotaneuvos rauhallisen, melkein pä tyytyväisen näköisenä ja hänen vieressään oli varatuomari, jonka sisäänpäin kääntynyt tyyni katse oli vielä tyynempi kuin tavallisesti. He eivät juuri monta sanaa puhuneet, mutta isä puristi joskus vastapäätä istuvan vaalean tyttärensä kättä. Heillä ei ollut koskaan ollut suuria sanoja tunteittensa ilmaisemista varten ja jos joku olisi sitä koettanut, olisi se tuntunut melkein pilkalta. Heidän hiljainen surunsa vuoti sisäänpäin ja muodosti tyyniä lujia luonteita, joita ei kuoleman kauhukaan voinut järkähdyttää.

Neiti Anne-Charlotte tuli toisessa vaunussa lasten kanssa. Hän oli itkenyt silmänsä punaisiksi.

Heidän jälessään oli pitkä jono hautajaisvieraita, joita oli yhtä paljon kuin juhlavieraita kesällä, mutta jotka nyt olivat vähemmän iloisia. Kolmisen kymmentä herrasperhettä ja yhtä paljon alustalaisia, jotka omasta halustaan olivat lähteneet saattamaan emäntäänsä viimeiselle retkelle.

Kun jonon etupäässä oleva ruumisvaunu oli ehtinyt siihen vastamäkeen, joka on suureen kylään tullessa neljänneksen päässä kirkolta, tapahtui jotakin, joka saattoi useat saapuvilla olevat omituiseen mielentilaan. Tien haarassa odottivat rattaat, joilla

istui rautoihin kytketty vanki vartijansa kanssa ja näiden takana kyytimies.

Kylän väki, joka oli nähnyt ruumissaaton lähestyvän, oli estänyt pahantekijää ajamasta ruumisvaunun edellä.

Kun vaunu kulki vangin ohitse, alkoivat neiti Louisen silmät vilkkua, hän katseli tutkivasti vankia, unohti hetkeksi kaiken muun ja huudahti isälleen:

— Se on Lehtimaa, — Uramon murhaaja!

Se oli todellakin Lehtimaa, matkalla Siperiaan. Kun ruumissaatto läheni, kysyi hän yhtäkkiä ympärillä seisovilta, ketä siellä vietiin, ja kun hän sai sen kuulla, vaipui hän välinpitämättömästi takaisin rautojensa varaan. Niinpiankuin viimeinen hevonen oli päässyt ohi, nykäsi kyytimies ohjaksiaan ja nyt oli saattoväessä viimeisenä Siperian vanki ja hänen kuljettajansa.

Tultiin keltaiseksi maalatulle kirkolle, jonka musta katto ja huippuinen kellotapuli näkyi mäen päältä kauaksi yli viljellyn peltoisen maiseman. Asuttiin alas maahan ja vangin kulettajan karryt, jotka tähän saakka olivat saaneet kulkea muiden mukana käymäkyytiä, alkoivat pahasti helisten ajaa eteenpäin. Mutta juuri kuin ne saapuivat kirkon portin kohdalle, juoksutti neiti Louise vangille neljä suurta valkoista ruusua, jotka hän oli taittanut kauneimmasta hautajaiskimpusta.

Hämmästynyt kyytimies pysähytti hevosensa, neiti Louise nyökäytti ystävällisesti päätään Lehtimaalle, ojensi hänelle kukkaset ja sanoi viitaten päällään ruumisvaunuun päin:

— Siellä hän nyt lepää, hän, joka viimeiseen saakka uskoi, että sinä olit viaton, Lehtimaa!

— Vai uskoiko? sanoi vanki ihmeissään ja katsele kummastellen ruusuja, jotka nuori tyttö oli pistänyt hänen likaiseen, mustuneeseen kouraansa.

— Niin — enkä minäkään usko, että sinä olet niin paha kuin ne sanovat!

Lehtimaa loi nuoreen tyttöön pitkän, hämmästyneen, kysyvän katseen, kyytimies hotasi hevostaan, vangin vartija nosti herrasväelle hattuaan ja kärryt mennä kalistivat pois. Harmaankirjava vanki käännähti vaivaloisesti vielä kerran katsomaan taakseen ja sitten mennä täryytti hän rattaillaan pitkää, tuhannen peninkulmaista tietään itää kohti hautaustuakseen ijäksi päiväksi kultakaivoksiin tuolla Tyvenen meren rannalla.

Tuosta laskiye omituinen, kaunis mieliala koontuneihin, kaikki saivat pian tietää, kuka tuo vanki oli ollut ja miksi hän oli saanut nuo ruusut. Kun venäläinen översti Pavloff sai selon asiasta, tuli hän niin liikutetuksi, että itki ääneensä kuin lapsi — vaikka kantoikin kaulassaan Pyhän Annan rita-

rimerkkiä. Hän tunsi muunkinlaisia siperian-vankeja, hän!

Kirstu kannettiin kirkkomaalle ja lähellä hautaa liittyi kantajain joukkoon kahdeksan kymmenen vuotias sotavanhus. Hän nosti pystyyn harmaan, paljastetun päänsä ja kantoi kuin riemusaatossa ja ilman vähintäkään vaikeutta tyttärensä viimeiseen leposijaan kukkaisten keskessä. Sillä hän oli ylpeä sellaisesta tyttärestä.

Pappi heitti multaa kirstun kannelle. Se ka- jahti kumeasti, hautaluku soi juhllallisesti alkavan syksyn tyynessä ilta-ilmassa, ja haudalta voi nähdä tuleentuneita ruisvainioita, joissa jo osa viljaa oli kuhilaililla. Jo paljoa ennen oli juhlapukuista rahvasta kokoontunut kirkkomaalle ja kun veisaaja alotti virren, niin yhtyi siihen voimakkaita syviä ääniä niin monta, että vanha sotaneuvos kääntyi taakseen ja nyökäytti hyväksyvästi talonpojille päätään.

Kun pappi oli sanonut sanottavansa, syntyi hiljaisuus ja vainajan sukulaiset astuivat esiin kullilla sirotettua hautaa peittämään. Mutta ennenkun oli ehditty montakaan kourallista multaa heittää, astui joku reippaasti esille ja pyysi saada sanoa muutaman sanan, ennenkun liittäisi kukkaskiekkuransa muiden kukkien joukkoon.

Herätti se vähän sekavia tunteita, kun nähtiin

kapteeni Thoreldin aikovan ruveta puhumaan tämän haudan partaalla, mutta hänen äänessään oli niin kaunis sointu, että se pakoitti väkisinkin kuuntelemaan:

— . . . . . Ja nyt olemme me tulleet tänne kaikki tänä elokuun iltana, kun uusi vilja on kuhilaalla ja lupaa lievitystä maallemme sen kovan vuoden jälkeen, jonka vaivat nyt vihdoinkin ovat voitettut. Mutta jalkaimme juuressa on kukkien keskellä toinenkin, jonka vaivat ovat myöskin voitettut. Kuolon viikate on satonsa sekin niittänyt, on niittänyt sadon, joka jo oli kypsynyt suuren viljan korjaajan vietäväksi. Meidät muutkin se on kerran ottava kypsymättöminä hallan turmelemina ja tyhjätähkäisinä. Me tiedämme jokainen, kuinka vaatimattomasti ja kauniisti hän antoi elämänsä kärsivän kansansa vuoksi, — se oli ylevää velvollisuuden tuntoa, jota ei ole tarvis sanain selittää! — kansalaiset! — tahdoin minä sanoa — meillä ei ole mitään syytä valittaa, niinkauan kuin karu maamme voi kasvattaa sellaisia ihmisiä kuin hän, joilla on usko, mikä siirtää vuoret . . .

Samassa kuului läpi hiljaisuuden kimeä, kirkas veturin vihellys, joka tuli uudelta rautatieltä metsän takaa. Puhuja vaikenä hetkisen, ikäänkuin olisi hämmentynyt, mutta jatkoi taas kohta:

— Nyt kuuluu tuolta höyryhevon vihellys, tulevaisuuden ääni! Me olemme rakentaneet sille tien kansamme köyhyydellä ja se kulkee kaatuneitten

ruumiitten yli. Kasvattakoot nämä työmiesjoukot, jotka ovat suistuneet rehellisessä taistelussa kovaa luontoamme vastaan, kasvattakoot he meille parempia tulevaisuuden hedelmiä kuin kaikki ne pataljoonat, jotka ovat heittäneet henkensä sodassa palkattuita murhamiehiä vastaan!

— Tämä on kummalta kuuluvaa puhetta haudan partaalla, lisäsi hän miettiväisellä äänellä, mutta hän, jonka kirstun kannelle me nyt kukkasia sirotamme, hän tulee minulle aina olemaan uhri, joka kaatui taistelussa sen tulevaisuuden puolesta, minkä hedelmiä vastaiset sukupolvet kerran vielä tulevat nauttimaan.

Kapteeni Thoreld astui alas hautakummulta ja häpesi huonoa puhettaan. Hänellä olisi ollut niin paljon sanottavaa, ja hän oli alussa tuntenut onnistuvansa. Hän olisi tahtonut koota koko maailman katsantotapansa muutamiin lauseihin ja laskea ne viimeisenä kunnioituksen osoitteena sen haudalle, jonka mielipiteet olivat olleet niin erilaiset kuin hänen. Nyt oli hän varma siitä, ett'ei kukaan ollut ymmärtänyt sitä, mitä hän oli tarkoittanut. Mutta silloin tulivat hänen ilokseen sotaneuvos ja varatuomari äänettöminä puristamaan hänen kättään.

Ja tuolta taampaa kohtasi häntä suuri, kummasteleva katse nuoren tytön silmistä, jotka näyttivät siltä kuin eivät olisi häntä enää entiseksi tunteneet.

Gr. skönl. 1.

Tavaststjerna

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 101 5965

B951

X

